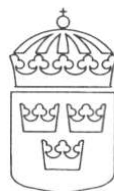

Riksdagens protokoll

1992/93:21

Onsdagen 11 november

Kl. 9.00 – 14.49

Protokoll
1992/93:21

1 § Särskild debatt om riksdagens ställning och arbetsformer

*Särskild debatt om
riksdagens ställning
och arbetsformer*

Anf. 1 THAGE G PETERSON (s):

Fru talman! Vi socialdemokrater har begärt denna debatt därför att vi vill att riksdagens ställning och arbetsformer inte bara skall avhandlas utanför riksdagen, utan också öppet i denna sal. Vi ser gärna, att det här blir en årligen återkommande debatt, där fler än partiföreträdare får komma till tals. Jag är helt säker på att det om riksdagens arbetsformer och arbetsvillkor finns lika många åsikter, som det finns riksdagsledamöter.

Riksdagen är den viktigaste politiska församlingen i vår demokrati.

Riksdagens roll och betydelse har förändrats många gånger under årens lopp. Men riksdagens inflytande går egentligen inte att mäta. Att gradera makt och inflytande i den svenska demokratin är vanskligt. Politisk makt är dessutom ofta en lång process – från t.ex. en motion i riksdagen till ett färdigt reformförslag från regeringen tillbaka till riksdagen. Men det råder inget tvivel om att riksdagen fått en allt vidare roll i samhället. Riksdagens möjligheter har ökat. Lagstiftningen täcker numera nästan alla aspekter. Omfattningen, men också svårighetsgraden i riksdagens arbete, har ökat.

Den politiska sfären har blivit vidare. Allt fler grupper och intresseorganisationer vill delta och utöva inflytande i den politiska processen. Internationella åtaganden påverkar riksdagen i allt större utsträckning. Massmediernas resurser och för den delen också makt – inte minst TV:s – har ökat.

Jag tror jag vågar säga att riksdagen har kommit alltmer i centrum. Det är kanske främst därför som riksdagen diskuteras och kritiseras.

Jag har tillhört riksdagen i snart 25 år och har därför en del att jämföra med. Mycket har blivit bättre. Omfattningen av servicen till ledamöterna går inte alls att jämföra mellan då och nu. Det äger rum mycket mer av verksamhet i partigrupperna nu. Men debattlusten och debattatmosfären har blivit sämre. Intresset har flyttats bort från plenisalen.

Ledamotskapet som sådant har blivit mycket tyngre och mer utsatt. Det är tuffare att vara riksdagsledamot i dag än för t.ex. 20 år sedan. Då var det tillväxt i ekonomin med plats för reformer och expansion. I dag ser vi besparingsplaner och åtstramning som en del i vår tillvaro. Politiska beslut då var nästan alltid populära. I dag är politiska besked ofta det motsatta.

Riksdagen har den fördelen att själv kunna bestämma sina arbetsformer. Om inget sker kan vi inte skylla på andra. Vi har också den fördelen att vi

själva är experter i frågan. Riksdagen är traditionsrik. Det har både sina fördelar och nackdelar. Nackdelen är att förslag till förändringar – och här talar jag av erfarenhet – nästan alltid stöter på patrull med hänvisning till att det inte går. Men det går att förändra och förbättra, bara vi själva vill. En hel del har också gjorts under senare år – de offentliga utfrågningarna, den nya frågestunden, regeringens informationsstund och onsdagstimman för aktuell debatt. Vi har fått allt bättre service och teknisk utrustning. Men jag betecknar att detta är bara en början. Både den yttre ramen för riksdagsarbetet och det inre arbetet måste ändras för att riksdagen skall bli i takt med tiden.

Vad vi har för oss här i riksdagen är inte vår ensak. Det vi gör här påverkar ju alla människor. Och vi vill att vad vi säger skall påverka det politiska livet utanför. Som ledamöter av Sveriges riksdag har vi ett ansvar för att demokratien hålls levande och vitaliseras. Hur vi lyckas med detta hänger ju samman med hur vi organiserar vårt eget arbete. Bara en del av riksdagsuppdraget utförs i detta hus. Den andra delen av vårt uppdrag utför vi utanför huset. Det gäller de viktiga kontakterna med väljarna – med svenska folket. Det är ute på gator och torg, på skol- och arbetsplatsbesök, på möten och konferenser, på resor inom och utom landet, som vi får synpunkter och kritik, idéer och förslag till reformer och mycket mer. Därför är arbetet utanför huset nödvändigt för att vi skall kunna fullgöra ett gott arbete inne i huset.

Under senare tid har det talats mycket om att politik är en bransch i kris. Jag tycker att det finns flera tecken som är illavarslande.

Politik och politiska partier är nödvändiga i ett demokratiskt samhälle. Statsministern sade helt nyligen: "Det behövs politisk verksamhet i varje fungerande samhälle. Det behövs politiskt ledarskap. Och det behövs en stark stat. Där staten blir svag och politiken undermålig, där faller samhället sönder."

Jag håller med Carl Bildt. Om det politiska arbetet hamnar i kris, om de politiska partierna har svårt att värva nya medlemmar och få folk att ställa upp, så är det en angelägenhet för hela nationen och inte bara för de politiska partierna själva. De politiska partiernas problem får inte sopas under mattan. De angår faktiskt varje medborgare i landet.

Jag vill presentera några förslag för att stärka riksdagen, som centrum för den politiska debatten:

* Statsråden och oppositionens företrädare bör förlägga fler politiska utspel till riksdagens talarstol. Det skulle dra ökad uppmärksamhet till riksdagen. Statsråden och partiledarna bör delta i fler riksdagsdebatter. Det skulle förhoppningsvis dra fler ledamöter till plenisalen.

* Riksdagen bör anordna presentationsdebatter, när viktigare propositioner offentliggörs. Jag försökte som talman att få gehör för sådana debatter, men jag lyckades inte då. Jag vet att talmannen tagit upp frågan igen, och jag hoppas att hon får framgång i sina ansträngningar.

* Vi vill föreslå en årligen återkommande övergripande principiell debatt om tillståndet och utvecklingen i vår demokrati. Jag tycker att den principiella och ideologiska debatten står på undantag i riksdagen i dag. Det är farligt för ungdomens tilltro till demokratin om vi inte mer ägnar oss åt de stora framtidsfrågorna om miljö, överlevnad och livskvalitet. Demokratin

behöver visioner. De många kristecknen i vår demokrati, t.ex. orsakerna till att allt färre vill åta sig politiska uppdrag, känner jag inte till att vi har diskuterat. Dessutom är det inte bra för demokratin om folk utanför riksdagen tror att vi är överens om allting, när vi i själva verket inte är det. Riksdagen får inte bli för snäll. Åsiktsskillnader måste mer komma upp i dagen.

* Riksdagen bör medverka till att öppenheten ökar. Innan ett utskott slutligt binder sig i viktiga frågor bör utskottet offentliggöra sina preliminära ståndpunkter. Också en minoritet i utskottet bör kunna begära en offentlig debatt eller redovisning innan utskottet tar slutlig ställning.

* Riksdagen bör snabbare och bättre ta tag i aktuella frågor. Jag menar t.ex. att Europafrågorna diskuterades för lite i ett inledande skede.

* De viktiga Europafrågorna bör hanteras i ett permanent utskott för att öka riksdagens inflytande över EG-processen och för att stärka den svenska riksdagens ställning vid ett ev. svenskt EG-medlemskap.

* Riksdagen bör göra större satsningar på information om riksdagen och om vårt arbete. Mycket har blivit bättre under senare år. Men jag tror att vi måste göra ännu mer på informationssidan för att främst nå skolan och ungdomen.

* Riksmötet bör pågå till dess att ett nytt riksmöte börjar. Jag är ense med fru talmannen på den punkten. Därmed är riksdagen samlad hela tiden under en valperiod. Sammanträden kan ordnas, när så behövs. Ett antal sammanträdesfria sommarveckor läggs in, liksom fler sammanträdesfria veckor regelbundet för partiarbetet ute i valkretsens. I Tyskland har man var fjärde vecka sammanträdesfri med goda erfarenheter.

Vi måste rätta till det, som folk retar sig på – och där man har rätt i kritiken mot oss. På andra punkter, där vi felaktigt angräps – ofta med massmedias hjälp – får vi inte fortsätta att huka oss. Vi måste protestera, när man ger en skev bild av riksdagens arbete.

Det är vad som syns, som skapar bilden av riksdagen – inte det som ligger bakom bilden. Under många år har gapande tomma bänkar varit en vanlig bild av riksdagsarbetet. Förklaringar verkar inte hjälpa, om inte informationen om oss och vårt arbete når ut. Det hjälper inte att säga att vi ledamöter lyssnar på debatten i internradion eller att allt beredningsarbete av varje ärende försiggår i utskotten, vid vars sammanträden faktiskt alla ledamöter är närvarande. Vi måste ordna informationen och arbetet så, att allmänheten ser vad vi gör. Därför bör vi öka öppenheten från utskott och partigrupper.

Den höga frånvaron vid de stora debatterna går dock inte att resonera bort ens med logiska argument. Kammaren är i mycket riksdagens ansikte utåt. Vid våra fem à sex större debatter bör vi naturligtvis vara här i plenisalen. Numera läggs dessa debatter in långt i förväg, varför det är lätt att boka in dem i almanackan. De stora debatterna bör med fördel kortas ner till att vara två till tre timmar. Vi behöver inte heller sitta här som snälla och passiva lyssnare. Med vår närvaro skulle vi höja debattertemperaturen, vilket vore en fördel. Jag funderade mer än en gång, när jag satt i talmansstolen, varför inte ledamöterna applåderade, när talaren sa en bra sak eller t.o.m. ibland en rolig sak. Mer än en gång önskade jag att talmannen hade initiativrätt till

Prot. 1992/93:21
11 november 1992

*Särskild debatt om
riksdagens ställning
och arbetsformer*

applåder. Om vi vill kan vi igen göra partiledardebatterna till politikens högtidsstunder här i riksdagen.

Påståendet att riksdagens ledamöter har ett tre till fyra månaders långt sommarlov är ju inte sant, som vi berörda vet. Jag tror att flertalet ledamöter tar ut en högst ordinär semester på fyra till sex veckor. Det förhållandet, att riksdagen stänger den 15 juni och öppnar igen i början av oktober, betyder ju inte att vi ledamöter blir lediga. De viktiga väljarkontakterna med möten och arbetsplatsbesök fortsätter ju. Arbetet i utredningar och kommittéer fortsätter. Reseverksamheten, som är en del av riksdagsarbetet, ökar, och en och annan ledamot syns och hörs ju för övrigt i medierna, trots att det är stängt i riksdagshuset. Mytbildningen – jag vill kalla det så – kring riksdagsledamöternas sommarledighet skadar helt säkert både riksdagen och oss ledamöter. Jag har svårt att förstå varför man här och var i massmedia fortsätter med mytbildningen.

Äntligen, efter 25 år, har en diskussion om författningen kommit i gång. Men det får inte nu bli så bråttom, att inte de frågor, som förs upp på dagordningen, hinner att penetreras ordenligt. Jag utgår också ifrån att samtalen mellan regeringen och de politiska partierna – vi välkomnar att dessa samtal kommit till stånd – blir förutsättningslösa och att alla författningsfrågor som förs upp på bordet blir föremål för diskussion och överväganden. Det är i och för sig lätt att säga ja till längre mandatperioder. Men den frågan rymmer ju många andra frågor, som hittills inte diskuterats – sambandet mellan olika val, fasta eller rullande mandatperioder, upplösningsinstitutet och mycket mer.

Jag tycker att ett valsystem med inslag av personval bör prövas. Det kan kanske lätta upp valrörelserna och minska anonymiteten en del. Men det finns inslag i andra länders personvalssystem som jag inte tycker att vi bör ta till Sverige.

Det finns många fler viktiga författningsfrågor än dessa två att ta tag i, t.ex. frågan om riksdagens storlek. Jag hoppas att de frågorna kommer upp i de samtal som regeringen tagit initiativ till, vilket vi tycker är bra. Vi är från socialdemokratin sida positiva till författningsändringar som vitaliserar demokratin.

Fru talman! De tankar och förslag som jag kommit med har vi inte diskuterat färdigt i den socialdemokratiska riksdagsgruppen. Jag anser att det är diskussionen i grupperna som nu är väsentlig, och hoppas att vi ska få en omfattande diskussion i alla partigrupper.

Att värna riksdagen är nog något vi alla är överens om, liksom också att vi själva har en demokratisk skyldighet att se om vårt eget hus – demokratins hus.

(Applåder)

Anf. 2 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Fru talman! Jag vill redan nu ta tillfället i akt att uttrycka min tillfredsställelse över att denna debatt har kommit till stånd och att Thage G Peterson har tagit initiativ till den.

Det är klart att när riksdagen diskuteras flitigt i medierna, inte minst i samband med de s.k. krisuppgörelserna, är det av stor vikt att vi själva resonerar

öppet om de problem som finns och vad vi vill göra för att åtgärda dem. Jag får senare tillfälle att utförligt lägga fram de förslag som jag anser bör ha högsta prioritet. Men jag vill redan nu understryka att vi inte skall försöka inbilla oss själva eller inbilla allmänheten att riksdagen kan vara ett slags ordinarie arbetsplats med arbetstid från kl. 9 på morgonen till kl. 17 på eftermiddagen. Det politiska livet rymmer alltid osäkerhet, överraskningar och improvisationer. Det måste varje parlamentarisk församling leva med.

Jag tror att det är viktigt att understryka att en rad av de problem som berördes av konstitutionsutskottets ordförande här i dag redan är föremål för övervägande. En riksdagsutredning som tillsattes för rätt länge sedan har ganska långtgående förslag på sitt program. Det verkar som om den skall kunna nå en långtgående enighet.

Thage G Peterson höll ett slags försvarstal för politiken och för politiker. Det tycker jag är bra. Det har hukats alltför mycket i den debatten. Politiska partier är en förutsättning för demokratin, och politiker måste vi ha.

Vi skall naturligtvis alla uppträda så offentligt som möjligt för att exponera oss själva för att få till stånd ett ordentligt meningsutbyte.

Jag hajade till när Thage G Peterson sade: Äntligen efter 25 år har vi börjat få resonemang om författningen.

Det känns litet bittert för den som sedan mitten av 70-talet har skrivit motion efter motion i dessa frågor. Jag skall kanske inte polemisera så hårt i denna fråga, men Socialdemokraterna har inte varit några förridare i diskussionen om författningsändringar under de gångna åren. Socialdemokraterna har enträget avslagit alla förslag som har kommit.

Jag vill avsluta med en fråga. Om Thage G Peterson har denna uppfattning om att vi måste se till att vitalisera det politiska livet, hur stämmer detta överens med Thage G Petersons tankar om att reducera antalet politiker som skall kunna bära upp denna vitalisering?

Anf. 3 THAGE G PETERSON (s) replik:

Fru talman! Jag hoppas mycket av riksdagsutredningen, och jag hoppas att det sedan blir god tid för riksdagens partigrupper att penetrera de frågor och förslag som riksdagsutredningen har utarbetat.

Jag menar faktiskt att vi inte har haft någon bredare författningspolitisk debatt i Sverige sedan den partiella författningsreformen genomfördes och sedan vi fick våra författningsändringar och enkammarriksdagen 1970. Naturligtvis har olika motioner väckts i riksdagen i författningsfrågor. Vi har en stor mängd motioner som vi nu diskuterar i konstitutionsutskottet. Det har även skrivits en och annan artikel i författningsfrågor, vilket vi också känner till. Men den bredare debatten, där fler än riksdagens ledamöter deltar, tycker jag att vi inte har haft i Sverige under denna långa period. Därför var sommarens debatt, då vi fick ett antal diskussioner i olika frågor, välgörande. Jag uttalade också tillfredsställelse över att regeringen hade tagit fasta på den debatten och nu har inbjudit de politiska partierna till författningspolitiska samtal.

Jag tycker inte att vi skall vara rädda för att diskutera riksdagens storlek. Jag tycker att alla frågor bör vara föremål för en diskussion när det gäller vår egen verksamhet och hur vi har det i detta hus. Det är för övrigt en fråga,

vilket tredje vice talmannen väl känner till, som också har varit föremål för motioner. Jag är inte den ende som har aktualiserat frågan om riksdagens storlek. Det har från andra partier än det socialdemokratiska av och an under denna period förts fram tankar på att minska riksdagens storlek. Jag skall så småningom i de samtal som vi kommer att föra med regeringens förhandlare att motivera ett förslag till en minskning av riksdagen. Man kan ju börja med att plocka bort de 39 utjämningsmandaten.

Anf. 4 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Fru talman! Vi skall inledningsvis kanske inte gräla alltför mycket, eftersom det är så mycket som vi är överens om. Det får jag tillfälle att återkomma till senare. Men jag är fortfarande litet förvånad över Thage G Petersons utgångspunkt i diskussionen, nämligen påståendet om att det har sakens initiativ och förslag här i riksdagen. Så är det ju inte. Om det hade funnits en vilja, inte minst från socialdemokratisk sida, att göra mer djupgående förändringar, och jag kommer tillbaka till dem i mitt huvudanförande så småningom, kunde de ha varit genomförda i slutet av 70-talet. Men det är bra att även Socialdemokraterna nu har vaknat i denna fråga. Jag ser fram emot möjligheten till konstruktiva lösningar som jag till min glädje finner i mycket stor utsträckning är i enlighet med de linjer som vi har lagt upp i Centerpartiets motioner genom åren.

När det gäller antalet ledamöter i riksdagen vill jag påminna om den allmänna diskussion som pågår om reduceringen av antalet politiker i samhället som helhet. Den nya kommunallagen och dess tillämpning har ju på det lokala planet och även på länsplanet inneburit att antalet politiker håller på att reduceras kraftigt.

Jag för min del menar att vi i en demokrati måste ha ett betydande antal människor som aktivt sysslar med politik för att det skall vara möjligt att ha en meningsfull debatt runt om i samhället och för att vi skall ha människor som genom sin politiska verksamhet är skolade och skickade att föra denna debatt på ett sådant sätt att de mera tidspräglade, för att inte säga populistiska och vulgära argumenten, inte får övertag i folkens sinnen. Om vi hamnar på den vägen, och om vi så att säga minskar kraven på kvaliteten i den politiska debatten, kan även en stabil demokrati som den svenska vara illa ute.

Anf. 5 THAGE G PETERSON (s) replik:

Fru talman! Jag anser att det är oerhört viktigt att vi inte motiverar författningsändringar på ett felaktigt sätt. Vi skall inte förändra i vår författning bara för förändringens egen skull. Det måste finnas en djupare motivering för alla förändringar. Författningen är ju vår grundlag och vår konstitution, och den får vi inte ändra hur som helt och inte heller hur snabbt som helst.

Den djupare motiveringen för att göra grundlagsförändringar är ju att vi vill fördjupa och vitalisera demokratin. Det är endast sådana förslag som jag tycker att vi skall beakta. Men jag skall vara snäll mot tredje vice talmannen Bertil Fiskesjö genom att lova honom att jag på nytt skall läsa Centerpartiets avstyrkta motioner.

Det finns ingen motsatsställning mellan att hävda att vi måste vara många

som arbetar för demokratin – jag tror att Bertil Fiskesjö och jag är mycket överens om att ett problem i vår demokrati för närvarande är att vi har för få som arbetar för demokratin och för få som deltar i det politiska jobbet – och att säga att man bör diskutera riksdagens storlek. Om Bertil Fiskesjö skulle vara konsekvent i sitt resonemang, skulle han inte nöja sig med 349 ledamöter, utan då skulle han vilja utöka riksdagen med ytterligare ett hundratal ledamöter. Då skulle han säga att det nog är bättre med 449 än med 349. Om Bertil Fiskesjö kommer att kunna motivera detta med sakligt starka argument, är vi från socialdemokratisk sida faktiskt beredda att sätta oss ned och titta på dessa sakargument. Men jag upplever faktiskt att det finns många problem, inte minst praktiska problem, förknippade med att vi är förhållandevis många ledamöter i Sveriges riksdag. Det är därför som jag har aktualiserat frågan. Låt oss diskutera den öppet här och ute i våra partigrupper.

Anf. 6 IAN WACHTMEISTER (nyd) replik:

Fru talman! Det är förvisso väldigt bra att denna debatt äger rum. Den behövs. Det framfördes många bra idéer av Tage G Peterson. Men jag har en del kommentarer.

Riksdagen är den viktigaste församlingen, sade Thage G Peterson. Riksdagen verkar inte vara den viktigaste församlingen, säger jag – få personer, regeringar, partier och instanser verkar i varje fall anse det.

Intresset har flyttas bort från plenisalen, säger Thage G Peterson. Undra på det, säger jag. Riksdagen kan inte skylla på andra, säger han. Nej, det håller jag med om. Det kan vi faktiskt inte. Jag kommer senare i mitt anförande med förslag om hur man konkret kan åtgärda det.

Det är viktigt att utanför riksdagsarbetet ha direkt kontakt med väljarna, sägs det, precis som om det är vad riksdagsmän sysslar med. När riksdagsman Karlsson i Skara och jag har kontakt med väljarna, brukar vi kritiserar av just andra riksdagsmän för att vi har kontakt med folk. Vi kritiserar för folklighet vid denna kontakt. Det är intressant.

Det sägs att vi själva skall kritisera när media ger fel bild av riksdagen. Det kan inte vara de bilder som de själva tar och ser som vi kan kritisera. Jag tycker i stället att vi skall undra över hur det kan komma sig att media ger denna bild – rättvis, vill jag tillägga.

Att det skulle finnas någon mytbildning kring sommarledigheterna är möjligt. Då får man visa det på något sätt. Men frågan är om det är det. Sommarledigheterna skadar riksdagens anseende. Kör därför hela året om. Stäng aldrig riksdagen. Jag anser också att man inte skall ha denna egendomliga uppläggning med utskottsresor. Även den skadar. Det finns en bok i detta ämne som ni inte har läst men som är starkt kritisk. Ni kommer inte att tycka om den när ni läser den. Men jag ber att få rekommendera den. Den heter Krokodilerna. Författaren finns här någonstans.

Det finns ett förslag om att man skall reducera antalet ledamöter i riksdagen. Vi har direkt ett förslag: Reducera antalet ledamöter till 151. Det är ändå väldigt sällan så många närvarande. Skall vi tro att det är ens 151 ledamöter här i dag?

Prot. 1992/93:21
11 november 1992

*Särskild debatt om
riksdagens ställ-
ning och arbets-
former*

Anf. 7 THAGE G PETERSON (s) replik:

Fru talman! Jag tycker faktiskt att debatten om riksdagsledamöternas ledigheter förs utan generositet. När frågan om ledamöternas sommarledighet diskuteras, bör man också, tycker jag, ta med i bilden de långa arbetsdagar vi har när vi så att säga arbetar för högtryck i riksdagen.

På tisdagmorgnar, när konstitutionsutskottets sammanträde börjar, har flera ledamöter, det vet jag, varit i gång åtskilliga timmar efter det att de lämnat hemorten. Det är tröttande och långa resor till riksdagen när vårt arbete börjar. På torsdagar och fredagar när riksdagsveckan är slut är det många ledamöter som inte åker hem till familjen eller till hemorten. I stället går de direkt till en konferens, ett möte, ett arbetsplatsbesök osv.

Allt detta glöms bort i den diskussion som Ian Wachtmeister tydligt har halkat in i. Man bedömer negativt och ogeneröst riksdagsledamöternas sommarledigheter. Jag menar faktiskt att en och annan extra ledig sommarvecka inte är mer än kompensation för den obekväma och långa arbetstiden – om jag får uttrycka det så – när riksdagen kör för högtryck. Jag tycker att vi borde hjälpas åt och litet mera förklara detta. Som tredje vice talmannen sade är riksdagen inte någon vanlig arbetsplats. Det är heller inte fråga om ett vanligt uppdrag.

Jag kanske får återkomma senare till Ian Wachtmeister, som kastar sig över detta med utskottsresorna. Även dessa vill jag försvara gentemot Ny demokrati.

Anf. 8 IAN WACHTMEISTER (nyd) replik:

Fru talman! Riksdagen kan inte bli den viktiga församling som Thage G Peterson talar om – på den punkten delar jag hans uppfattning – om riksdagen formellt är stängd under en stor del av året. Därför skall man inte ha sommarledighet på det vis som nu gäller. Det här kan ordnas på annat sätt.

Sedan är det inte nummer ett att ha ledigt när man har ett arbete. I så fall vore det bättre att ge riksdagsledamöterna ledigt efteråt så att säga genom att begränsa antalet perioder som man får sitta i riksdagen.

Anf. 9 THAGE G PETERSON (s) replik:

Fru talman! Om vi skall kunna hävda riksdagens auktoritet och om vi skall kunna hävda riksdagen som den främsta politiska församlingen i landet, måste vi också kunna stå upp till försvar av riksdagen. Av olika tidningsreferat och inlägg förstår jag att Ian Wachtmeister inte gör det. Jag vill påminna Ian Wachtmeister om att han faktiskt är en av de 349 ledamöterna.

Ibland, det har jag märkt, gör han sig i tal lustig över riksdagen och politikererna. Men nu är alltså Ian Wachtmeister själv en politiker. Ny demokratis ledamöter är nu medlemmar av Sveriges riksdag. Deras ledamöter tillhör de 349. Därför bör man också kunna kosta på sig att föra en seriös diskussion om ledamöternas arbetsvillkor och riksdagens arbete och också föra en seriös diskussion om varför det är nödvändigt att riksdagen gör resor både i Sverige och utomlands. Vi kan inte låsas in i detta hus, för då blir vi dåliga ledamöter. På samma sätt blir den journalist en dålig journalist som bara sitter på sin stol på tidningsredaktionen.

Endast den ena delen av riksdagsledamöternas uppdrag utförs i detta hus.

Den andra delen utförs utanför huset. Till slut blir vi nakna om vi inte får impulser vid möten med de människor som utsett oss till representanter. Därför är det nödvändigt att verka ute bland människorna. Jag är helt medveten om att också Ian Wachtmeister, om han tar sig tid och sätter sig in i detta resonemang, kommer att medge det.

Talmannen anmälde att Ian Wachtmeister anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 10 BIRGER HAGÅRD (m):

Fru talman! Också jag och Moderaterna hälsar med tillfredsställelse möjligheten att få debattera angelägna författningsfrågor, riksdagens arbetsformer, här i dag. Vi hade väl trott att detta ämne skulle tas upp som ett särskilt avsnitt under den allmänpolitiska debatten. Så blev icke fallet. I stället blev det en särskild debatt, och det finns kanske något positivt i det.

Jag skulle vilja börja med att litet grand titta på författningsfrågan i stort samt utvecklingen i det avseendet under det senaste halvsekle.

Alla skall veta att författningsfrågan från och till har diskuterats med stor intensitet. Efter andra världskriget tillsattes flera olika utredningar. Vi har 1950 års folkomröstnings- och valsätsutredning. Sedan kom författningsutredningen. Därefter kom grundlagberedningen. Men resultatet var kanske inte så lysande. Jag skulle vilja säga att 1967 års författningsuppgörelse i mångt och mycket var ett fiasko. Då bäddades det för de problem och svårigheter som vi i dag har att dras med.

All right, vi skall inte gråta över spilld mjölk. Det är bara att konstatera att hellre än att genomföra partiella reformer i fråga om vad som då var världens näst äldsta skrivna författning skulle man göra något radikalt. Först kom omvandlingen av riksdagen – dock, mina vänner, var det en bantning från 384 till 350 ledamöter, bägge kamrarna inräknade. Sedan kom 1974 års regeringsform. I och för sig var det inte några särskilt stabila aktstycken. Därav följer naturligtvis att man återigen intensivt börjar diskutera vad vi skall göra för att komma till rätta med de värsta bristerna.

För närvarande har vi i och för sig tre utredningar som jobbar med de här frågorna. Först gäller det den utredning under Olof Ruins ordförandeskap som skall göra en översyn och ta reda på i vilken utsträckning ett inträde i EG kan, eller behöver, leda till förändringar av vår grundlag. Vidare har vi personvalskommittén och fri- och rättighetskommittén. Dessutom pågår samtal mellan partierna under Lars Leijonborgs ordförandeskap.

Vad skall det då bli av allt detta? Ja, vännen av ordning kunde ju hoppas att någonting relativt snabbt skulle komma ut av detta. Det är trots allt demokratins spelregler som det i mångt och mycket är fråga om. Jag uppskattar mycket att Thage G Peterson, konstitutionsutskottets ordförande, försöker få fart på debatten i olika sammanhang. Men samtidigt är jag litet förvånad över att Socialdemokraterna tydligen tycks vilja bromsa när det gäller de förändringar som skulle kunna komma till stånd. I stället för att ropa på fler utredningar tror jag att vi nu borde ta fasta på de punkter där vi är överens och där vi kan åstadkomma förändringar utan alltför stort dröjsmål.

Vad är det då för områden jag avser? Ja, vi har naturligtvis frågan om man-

Prot. 1992/93:21
11 november 1992

*Särskild debatt om
riksdagens ställ-
ning och arbets-
former*

dattidens längd. Nästan alla har svurit på att det här med treåriga mandatperioder icke är något positivt. Jag behöver inte gå in på skälen för detta. Vidare talar allt för att det skall vara lika långa mandatperioder på den kommunala sidan och på landstingssidan som i riksdagen.

Förslag om färre ledamöter har förts fram. Ja, det är tacknämligt att Thage G Peterson och Socialdemokraterna också i det avseendet ansluter sig till gamla moderata ståndpunkter. Det har ju talats om att det skall vara färre ledamöter än vad som nu gäller. Men jag vill samtidigt varna för att en bantning till 151 ledamöter – som Ian Wachtmeister föreslår – skulle innebära att glesbygdsrepresentanterna i den här församlingen skulle vara några underliga djur som kan räknas på i varje fall den ena handens fem fingrar.

Alla problem har alltså så att säga både en fram- och en baksida.

Valsystemet diskuteras. Ja, vi borde väl kunna vara överens om att det behövs förändringar. Jag kan medge att det finns en mängd olika system som skulle kunna diskuteras här. Själv har jag, det vill jag gärna säga, alltid varit en varm anhängare av det västtyska systemet med två olika röster – en för personval, och det handlar då om majoritetsval, och en på s.k. Landeslisten.

Å andra sidan kan man naturligtvis diskutera möjligheten att ha ett renodlat majoritetssystem av brittisk eller fransk typ. Man skall vara medveten om att ett majoritetsvalssystem i vissa fall leder till starka regeringar men också till en stark och samlad opposition. Samtidigt är det emellertid klart att mynnet har en baksida. Jag tänker då på detta med att varje röst skall väga lika tungt. Det kommer bort i sammanhanget. Man får välja vilketdera man egentligen vill ha.

Trots allt – vilka system man än skulle föredra – har vi politiska realiteter att ta fasta på. Att föreslå ett valsystem som skulle minska möjligheterna för de små partierna att bli representerade låter sig knappast göras. Dessa kan inte acceptera ett sådant system. Också från demokratisk synpunkt tycker jag att det vore fel. Vi får acceptera de politiska förutsättningarna när det gäller att reformera det proportionella systemet och att göra det mera personvalsinriktat. Det kan säkert alla partier vara överens om. Då bör man koncentrera sig just på det som jag här nämnt.

Att föra in nya frågor innebär ingenting annat än att vi fortsättningsvis drar författningsfrågan i långbänk. Vi kommer inte att få de reformer som är önskvärda.

Riksdagen bör naturligtvis vara ett naturligt centrum för den politiska debatten. Tidigare talare har varit inne på alla möjliga mindre åtgärder som kan vidtas för att situationen skall kunna förbättras, så att riksdagen blir ett mera naturligt centrum.

Jag tror att man här också måste ta med en annan sak i bilden, nämligen nödvändigheten av att restriktioner åstadkoms när det gäller rätten att framställa frågor och interpellationer och också rätten att väcka motioner. Det är ett överflöd i det sammanhanget. Ja, det är så mycket att det kanske inte blir till så god nytta för riksdagen som borde vara fallet.

Arbetsformerna i övrigt kan också ses över.

Naturligtvis kan man ta fram argumentet att riksdagen bör vara samlad hela året. Men i själva verket är det ingen konst att när som helst inkalla riksdagen, även under sommaren. Det kan ske med en dags varsel, om så

skulle behövas. Om regeringen eller talmannen, eller också 115 ledamöter, kräver att riksdagen skall samlas, är riksdagen samlad nästa dag. Detta är fullt möjligt. Jag säger gärna ja till ett system som innebär att riksdagen formellt är samlad året runt. Det blir diverse praktiska olägenheter. Men de skall väl inte vara så svåra att komma till rätta med.

I det här sammanhanget vill jag också säga att talet om den långa ledigheten naturligtvis är rent nonsens. För en del nya medlemmar kan situationen naturligtvis framstå på nämnda sätt. Men jag tror att flertalet ledamöter har haft en rätt så stor arbetsbörda också under sommaren. När det gäller de 147 semesterdagar som jag hört någon i den här församlingen från ett visst parti tala om i TV undrar jag vilka andra här som egentligen haft så många semesterdagar än möjligtvis vederbörande själv.

För egen del kan jag bara konstatera att uppdrag i EES-utskottet och KU samt diverse andra uppdrag gör att jag, efter att ha räknat på det här, kommit fram till att jag hade en veckas sammanhängande semester i somras. Naturligtvis är det också, det skall jag gärna medge, en och annan fredag och måndag som jag lyckats stjäla mig till. Men det här med långvariga semestrar är något som får stå för andra.

Detta är naturligtvis inte bra. Problemet för framtiden är ju om vi kan rekrytera människor till riksdagen och till de politiska församlingarna. Vi har varit inne på den frågan. Självfallet gäller det först och främst att medge hyggliga villkor, inte minst i lönehänseende. Vi hade tidigare ett system som fungerade. Men den här församlingen åstadkom av feighet en frysning beträffande den uppräkningsfråga från 1989 som skulle ha skett. Man tror att det skall bli bättre möjligheter nästa år att acceptera detta. Riksdagen får naturligtvis ta sitt ansvar och stå fast vid de överenskommelser som har träffats och de lagar som gäller.

Vidare gäller det att se över pensionsförmånerna. Det får inte vara som nu är fallet, dvs. att den som varit offentliganställd i realiteten straffas när vederbörande lämnar riksdagen. Vederbörande har inte fått höjd lön på sin normala arbetsplats på grund av arbetet i riksdagen. Eftersom vederbörande suttit med i riksdagen samordnas riksdagspensionen med den pension som han skulle få från sin vanliga arbetsplats. Därmed blir pensionen totalt sett lägre än den i vanliga fall skulle vara. Detta är naturligtvis helt otillbörligt.

Ett av de stora problemen i övrigt är självfallet ledamöternas tidsbrist. Det förhållandet kan man komma till rätta med genom olika åtgärder.

Sedan har vi frågan om riksdagen och massmedierna. Jag är inte imponerad av våra massmedier. Det måste jag säga. Det är så mycket struntprat som förekommer, och det är så mycket av ytlighet och dåliga kunskaper som kan noteras hos alltför många journalister. Detta skadar naturligtvis riksdagens anseende.

Fru talman! Till sist: Om 25 miljoner kronor kunde anslås till en kampanj för att tala om vad SIDA är, vore det kanske på sin plats att riksdagen anslår 25 miljoner kronor för information till svenska folket om det som egentligen tilldrar sig här i huset. Trots allt är det ett omfattande arbete som vi har. Varje generation måste vinna demokratin på nytt, sade Gunnar Heckscher. Jag tror att det är dags att vi tar itu med det jobbet nu.

(Applåder)

Prot. 1992/93:21
11 november 1992

*Särskild debatt om
riksdagens ställ-
ning och arbets-
former*

Anf. 11 GUDRUN SCHYMAN (v) replik:

Fru talman! Jag har begärt replik för att jag är orolig för att den här debatten håller på att lämna sitt egentliga ursprung, nämligen frågan om demokratin och demokratins förutsättningar och utveckling.

Jag tror inte att detta bara handlar om författningsfrågor, arbetstider och de interna förhållanden vi har här. Jag tror att grunden till den här debatten, vilket jag hoppas var anledningen till att socialdemokraterna föreslog den, är förtroendeklyftan mellan de människor som har valt oss och oss själva. Grunden är det bristande förtroendet för politiken och för de folkvaldas roll i politiken. Politiken pågår ändå, även om inte vi är med, som bekant.

Förtroendet minskar inför åsynen att riksdagen, t.ex. under krisuppgörelsen, mer blev någon form av transportkompani än en kompetent beslutsförsamling. Det är ett faktum att många politiska beslut i dag inte först diskuteras och beslutas här, utan att besluten fattas i andra forum, ofta bakom stängda dörrar, utan möjlighet till insyn och demokratisk kontroll. Det är ett faktum att många vallöften på ett eller annat sätt har svikits. Det är ett faktum att stora politiska partier överger sina s.k. hjärtefrågor och plötsligt kommer fram till att man skall göra på ett helt annat sätt, utan att man har diskuterat det med sina väljare. Det här tror jag är den egentliga grunden till att det bristande förtroendet för politiker och för riksdagen som institution har vuxit fram.

Sedan kan vi naturligtvis diskutera att vi skall ha sådana arbetsformer som möjliggör en levande demokrati, som inte försvårar den demokratiska utvecklingen. Den diskussionen tycker jag är bra. Men vi måste först ta den verkliga diskussionen, som handlar just om det politiska förtroendet. Vi har många sådana politiska frågor just i dag i den aktuella debatten. Det finns en oerhörd förtroendeklyfta mellan vad människor utanför det här huset tycker och anser och vad partirepresentanterna här åtminstone säger sig anse.

Precis som Thage G Peterson sade, släpper man inte heller fram olika åsikter, vilket är mycket synd. Jag hörde på radion i går vår statsminister säga att det inte var något problem med den växande opinionen mot t.ex. EG och EES-avtalet, för det var inga politiska partier i riksdagen som drev den frågan mer än Vänsterpartiet, och vi var ändå så få.

Men det här måste för många människor framstå som en absurditet. Vi har växande och mycket starka folkliga opinioner, men ingen motsvarighet till dessa folkliga opinioner i detta hus, där representanter för just detta folk skall finnas. Här ligger kärnan i det bristande förtroendet, som sedan också fylls på med spekulationer om semestrar, arvoden och vad det kan vara. Men grunden och kärnan ligger i de politiska sveken. Det är de som bör diskuteras, tycker jag.

Anf. 12 BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Fru talman! Jag är rädd att Gudrun Schyman med sitt tal om förtroendeklyfta kan skapa det som brukar kallas en självuppfyllande profetia.

Jag tror inte alls att förtroendeklyftan i själva verket är så stor mellan svenska folket och dess valda representanter. Må vara att man i mera sofistikerade kretsar uppe i Stockholm till äventyrs tycker att det är roligt att

klanka ned på politiker i olika sammanhang. Men åker man ut i landet och träffar människorna – de verkliga människorna höll jag på att säga, men stockholmarna är naturligtvis också verkliga människor – kommer man att finna att det jobb som faktiskt försiggår här i själva verket röner en stor uppskattning.

Man kan ställa frågor på ett visst sätt, om man tillhör ett opinionsinstitut eller jobbar för ett sådant. Det är ingen konst att ställa frågor som får ett i och för sig naturligt svar. Det är klart att man inte kan ställa upp och säga att politiker gör ett bra jobb. Har ni hört någon säga det? Har ni hört någon enda opinionsundersökning komma fram till det resultatet? Ändå är det kanske vad många människor innerst inne anser. De skulle inte för allt smör i Småland vilja byta med Kurt Ove Johansson eller mig, med dessa arbetsresor och annat som det är fråga om.

Jag tror inte att man skall överdriva talet om den här förtroendeklyftan. Jag vill inte heller påstå att partierna överger sina hjärtefrågor. Det är klart, demokrati är kompromiss. Det måste vi vara beredda på. I synnerhet den ekonomiska situationen har ändrats därefter, att ingen egentligen har kunnat gå ut och ge den julafton som man till äventyrs skulle önska att man kunde åstadkomma till det svenska folket. Så till vida kan det naturligtvis vara riktigt. Men principerna finns där ju. Får vi bara ökade möjligheter, som Thage G Peterson efterlyste, att diskutera utifrån litet mera ideologiska ståndpunkter, tror jag också att vi kan få den lyftning som behövs för att ge den svenska politiska debatten fart. Det tror jag bara kan komma härifrån, icke från tidningarnas ledarsidor, och definitivt inte från småtyckare i olika tidningsorgan som vill bege sig ut och hitta än den ena än den andra sensationen.

Anf. 13 GUDRUN SCHYMAN (v) replik:

Fru talman! Massmedias roll är intressant. Vi får väl återkomma i debatter om det. Men jag tror att det är väldigt dumt, måste jag säga, att som Birger Hagård gör mena att tidningarna bara trycker en mängd strunt. Det som journalisterna skriver är just det strunt som sägs här, i så fall. De hittar inte på själva. Jag kan faktiskt hålla med om att de får vidareförmedla en hel del strunt. Men det är inte de själva som hittar på det.

Det är antagligen sant att när vi är ute och pratar med människor, pratar vi med mycket olika människor. Jag är själv ute åtminstone tre eller fyra gånger i veckan och pratar väldigt mycket om just de politiska sakfrågor som jag tog upp, som ett skräckexempel på hur det brister i förtroendet mellan de folkvalda och folket. Där går opinionerna i sär. Det är människor som är djupt oroad över utvecklingen och som ser en framtida utveckling där den s.k. internationaliseringen innebär att allt fler beslut lyfts ifrån de folkvalda forumen, från riksdagen, från kommuner. Vi blir kringsnärjda av internationella regelverk som vi inte har ett dyft att säga till om. Detta är en mycket farlig utveckling, som just undergräver demokratin.

Jag har också träffat många människor som är mycket oroad över hur man i ledningen i politiska partier plötsligt över en natt eller två kan komma fram till någonting helt annat än man tidigare har sagt. Då säger Birger Hagård att det är en realitet. Vi lever i en ekonomi som tvingar fram vissa beslut. Ja, det gör vi. Men det kan inte få vara så, tycker jag, att ekonomin

Prot. 1992/93:21
11 november 1992

*Särskild debatt om
riksdagens ställ-
ning och arbets-
former*

också skall ta över demokratin. Det kan inte vara så att vi skall tvingas in i en situation, eller låta oss själva gå in i en situation, där vi säger att vi inte har råd med demokrati, att vi inte har tid med demokrati. Där är vi nästan i dag, tycker jag. Det är en mycket farlig utveckling, som just ger underlag för det här bristande förtroendet, med all rätt. Jag tror att vi verkligen måste se om vårt hus och se till att den demokratiska processen alltid får finnas först, innan besluten fattas. Det får kosta den tid det tar.

Anf. 14 BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Fru talman! Sedan riksdagen i sin allvishet beslutat att slakta löntagarfonderna tror jag inte att det är så förfärligt stor risk för att ekonomin skall ta över demokratin. Den klarar sig nog relativt bra.

Men det är alldeles givet att ekonomin som sådan, eller skall vi säga bris-terna i ekonomin, lägger en hämsko på vad vi kan göra. Men allt behöver ju inte gå ut på att lova guld och gröna skogar. Det finns åtskilligt annat som kanske är viktigare, nämligen att åstadkomma en handlingsfrihet för männi-skorna.

Nu skall vi i och för sig inte diskutera EES och EG och internationalise-ringen. Jag välkomnar dock internationaliseringen. Jag accepterar den, och jag har strävat efter att få största möjliga internationalisering till stånd. Sve-rige som en del av det internationella samfundet hälsar jag med tillfredsstäl-else den dag vi får någon typ av Europas förenta stater.

Jag kanske träffar andra människor än Gudrun Schyman gör. Gudrun Schyman träffar kanske gamla nationalkommunister eller vad det kan vara fråga om, vad vet jag. Jag för min del träffar sådana som kanske under gene-rationer har arbetat för att föra in Sverige i den europeiska gemenskapen.

Nej, tidningarna trycker inte bara strunt, Gudrun Schyman. Det finns en hel del vettigt som också trycks i våra tidningar, gudskelov. Men det jag vill säga är att debatten är ytlig och tunn. Man går ut och sticker en mikrofon under näsan på någon och säger: Vad tycker du om detta? Herregud, ibland vet man inte ens vad saken gäller. Man säger, jag måste få titta på detta. – Du anses skyldig att som riksdagsman tycka. Du skall tycka! Det är naturligtvis sådant som inte fungerar i längden.

Det jag efterlyser är bakgrundsanalyser. Mer av det än av sådana här en-minutsreplik vill jag alltså se i tidningarna. Jag älskar den typ av tidning som Frankfurter Allgemeine är. I all sin tråkighet är det alltså vederhäftiga artiklar som är tryckta där och som ger en bakgrund till det som sker runt om i samhället. Får vi mer sådant, får vi journalister som kan någonting över hela linjen, tror jag också att det kommer att vitalisera hela debatten om demokratin och demokratins villkor.

Talmannen anmälde att Gudrun Schyman anhållit att till protokollet få an-tecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 15 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Fru talman! Min replik gäller Birger Hagård. Jag hoppas att få tillfälle att kommentera Gudrun Schymans synpunkter när hon har hållit sitt anförande så småningom.

Jag tror att det är viktigt att understryka, när vi diskuterar riksdagen i dag, att vi diskuterar riksdagen i dag. Vi kan inte gå tillbaka till ett tidigare skede i vår historia. Vi kan inte arbeta på samma sätt i dagens riksdag som man gjorde för 20, 30 eller 40 år sedan. Situationen är helt annorlunda. Arbetsbördan har ökat kolossalt. De tekniska förutsättningarna är andra. En mängd nya frågor pockar på ett avgörande i det här huset. Vi måste alltså i alla våra diskussioner, och det tycker jag är viktigt att understryka, utgå ifrån vad som är bra i dag och vad som gäller i dag.

När vi ser riksdagens ofta tomma bänkar är det många gånger inte något annat än ett uttryck för att riksdagledamöterna är så kolossalt upptagna att de inte kan lägga sin tid på ett passivt lyssnande i kammaren. Jag skulle i vissa sammanhang vilja gå så långt att jag påstår, att om vi ständigt hade en fullsatt kammare, skulle kammarens arbete avstanna. Då skulle det inte bli något att besluta om i den här kammaren. Vi måste alltså i våra diskussioner hela tiden utgå ifrån den tid vi befinner oss i, de krav som ställs på oss i nuläget.

Jag tycker mig i Birger Hagårds anförande skönja en viss nostalgi. Han menade t.o.m. att 1809 års författning hade kunnat behållas, med litet ändringar här och var. Det var omöjligt. Vi gjorde försök. Jag råkade sitta med redan i författningsutredningen. Det skulle ha lett till kvarstående oklarheter av alla möjliga slag. En konsekvens skulle ha blivit att man hade ökat domstolarnas inflytande över det politiska agerandet genom lagprövning och på annat sätt. För det skulle ha funnits så mycket i grundlagen som inte hade gett klart besked om vad som gällde. Jag återkommer till den frågan i mitt huvudandförande.

Jag vill sluta med en sak. Det är frågan om personval. Jag tycker att det är riktigt att vi skall ha en form av personval. Det verkar som om man i utredningen håller på att samla sig till ett konstruktivt förslag. Jag hoppas att det inte torpederas i sista stund. Men det är viktigt att understryka att majoritetsval inte är någon form av personval. Den som vill stötta sitt parti i länder med majoritetsval, har ju inget val när det gäller personer. Vederbörande måste rösta på den som partiet har nominerat och ingen annan. Personval kan endast i egentlig mening finnas i länder med proportionella valsystem.

Anf. 16 BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Fru talman! När det gäller den sista frågan vill jag i och för sig ge Bertil Fiskesjö rätt. Det är klart att om man vill rösta på ett parti när man har ett majoritetsvalssystem är möjligheterna att kunna välja person av naturliga skäl begränsade till en. Men samtidigt måste man säga att majoritetsvalet också kan innebära ett personval, ett val som då får en extra markering.

Om det här personvalet över huvud taget kan komma till reellt uttryck i det moderna samhället är naturligtvis en fråga som vi måste ställa oss. Med massmediernas fokusering på vissa personer, partiledare och andra, är frågan vilka möjligheter den enskilde väljaren egentligen kommer att utnyttja för att lägga sin röst på en person.

Ibland är denna tro något överdriven. Erfarenheterna från Danmark visar att 40 % av väljarna använder sig av personvalsmöjligheten. De övriga gör det inte, trots att möjligheten har funnits i Danmark så pass länge.

Nej, Bertil Fiskesjö, jag känner i och för sig ingen nostalgi. Men när vi nu gick åstad och rev upp vår författning från 1809 – norrmännen, t.ex., har ju inte rivit upp sin konstitution från 1814 – hoppades jag att vi skulle få något bra som skulle stå sig, åtminstone ett sekel framöver. Men så har det inte blivit. Den nya författningen hade inte mer än sjösatts förrän diskussionerna genast satte i gång om att reparera de värsta bristerna i denna eländiga kompromiss från 1967.

Det hade kanske inte varit så dåligt om lagprövningsrätten hade blivit inskriven. Nu sitter fri- och rättighetskommittén och arbetar med frågan. Jag hoppas att resultatet av det arbetet blir ett ökat skydd för medborgarna med möjlighet till lagprövningsrätt på ett eller annat sätt – där kommer domstolarnas inflytande att öka – och att egendomsrätten blir ordentligt skyddad och att Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna inkorporeras.

Allt detta utgör sådant man borde ha tänkt på litet tidigare. Men jag känner inte någon nostalgi.

Ett stort problem är att tidsbristen – som Bertil Fiskesjö så riktigt talade om, det som gör att vi inte sitter här i kammaren utan håller på med andra saker – gör att specialiseringen har blivit alltmer framträdande. Vi kanske skulle behöva litet mer av generalister här i riksdagen, dvs. folk som ägnar sig åt såväl det ena som det andra.

Men hur skall man klara av att vara specialiserad och generalist på olika frågor? Dessutom skall man kanske delta i internationellt arbete, dessutom träffa väljarna på hemorten och dessutom åka ut i landet och träffa andra väljare. Den ekvationen går inte ihop. Det är de arbetsformerna vi måste arbeta med, och det finns förutsättningar för att klara det.

Anf. 17 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Fru talman! Alla vi här i riksdagen som mera direkt sysslar med dessa frågor har hjärtat fullt med så mycket att risken naturligtvis är att vi tappar dagens huvudämne ur sikte.

När det gäller 1809 års författning vill jag erinra om att en av ledamöterna i dåvarande konstitutionsutskottet, Silfverstolpe, sade att det bästa med den författningen var att den i sig gav regler för dess förändring.

När vi sedan ser på behandlingen av 1809 års grundlag, gick det knappast en riksdag efter ett val utan att det gjordes grundlagsändringar. Till slut utgjorde grundlagen ett lapptäcke som man var tvungen att ta itu med.

Det är klart att lagprövningsrätten är viktig. Det har vi varit ense om. Det var under tidigare borgerliga regeringsår som den skrevs in i författningen. Vi skall naturligtvis, om möjligt, förstärka den.

Men det intressanta när det gäller lagprövningsrätten är att det skall finnas så få anledningar som möjligt till att den kommer till användning. Den skall utgöra en sista utväg om riksdagen skulle hoppa över skaklarna och stifta lagar som inte stämmer med grundlagen osv. Den skall utgöra en sista garanti. Grundlagarna skall vara sådana att lagprövningsrätten skall tillämpas så litet som möjligt. Annars hamnar vi i en situation där det blir domstolar och förvaltningsmyndigheter som fattar de reella politiska besluten. De besluten skall fattas i denna kammare.

Det är bra om vi kan sanera debatten om majoritetsval. Det fanns t.ex. en

del inlägg i DN-debatten i somras som visade att det finns mycket framstående politiker som egentligen inte vet vad majoritetsval innebär från personvalssynpunkt. Det kan vara bra om vårt meningsutbyte här har sanerat den debatten.

Anf. 18 BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Fru talman! Det är inte så stora skiljaktigheter mellan Bertil Fiskesjös och mitt synsätt när det gäller de väsentliga grundläggande förhållandena.

Jag håller helt med om att lagprövningsrätten naturligtvis är något som skall användas så litet som möjligt. Å andra sidan kan vi se på antalet ärenden som går vidare till Europadomstolen att det potentiellt finns en hel del ärenden där människor skulle vilja ha en striktare prövning.

Det går att föra in en annan aspekt i sammanhanget, som jag tycker att vi fritt kan diskutera utan att behöva låsa oss åt det ena eller det andra hållet. Det gäller frågan om en författningsdomstol i stället för lagprövningsrätten, eller om det går att hitta en kombination. Skälet till en författningsdomstol – som också har kommit fram här i debatten – skulle vara att expertisen inte finns i tingsrätten och att den i stället skulle samlas till en enda institution. Det är möjligt att det förhåller sig så. Men det är väl saker och ting som vi får diskutera vidare i fri- och rättighetskommittén.

Men jag tycker att vi skall försöka engagera inte bara riksdagen utan också en större allmänhet i dessa diskussioner.

Det finns en rad andra aspekter, men jag får inte tillfälle att ta upp dem till diskussion här. Jag konstaterar att Bertil Fiskesjö och jag nog skall komma överens.

Anf. 19 THAGE G PETERSON (s) replik:

Fru talman! Min replik gäller Birger Hagård, men jag vill gärna säga att jag helt delar Gudrun Schymans uppfattning att förtroendeklyftan är ett av våra stora demokratiska problem.

Birger Hagård sade att Socialdemokraterna har ropat på fler författningsutredningar. Nej, det har vi inte. Det finns redan för många utredningar. Fri- och rättighetsutredningen, som jag själv sitter i, kan faktiskt läggas ner. Vi kan snabbt ta ställning till frågan om Europakonventionen.

Sanningen är den att vi socialdemokrater kritiserade regeringen för att splittra upp författningsutredandet. Den kritiken kvarstår. Vi är positiva till längre mandatperioder. Men det räcker inte med att bara säga att vi är positiva till längre mandatperioder. Den frågan hänger samman med så många andra frågor som måste klaras ut. Hur blir det med kommunalvalen? Hur ofta skall de äga rum? Skall det vara fasta eller rullande mandatperioder? Hur blir det med upplösningsinstitutet? Jag skulle kunna fortsätta på den vägen.

Om Birger Hagård och Moderaterna redan har klara uppfattningar i dessa delfrågor, skulle jag vara oerhört intresserad av att få reda på de ståndpunkter de har kommit fram till.

Fru talman! Att press och övriga massmedia är fria och oberoende är det allra viktigaste i vår demokrati. Där ligger diskussionen och kontrollen. Låt oss inte ens tänka tanken att vi inte skulle ha fria och oberoende media. Vi

Prot. 1992/93:21
11 november 1992

*Särskild debatt om
riksdagens ställ-
ning och arbets-
former*

skall också akta oss för att dra alla journalister över en kam. Den absoluta majoriteten av journalisterna är kompetenta och kunniga.

Men vad jag vill säga – och det var kanske det som Birger Hagård också ville säga, även om han uttryckte sig litet annorlunda – är att vi riksdagens ledamöter måste slå tillbaka för riksdagens anseende och för oss själva när demokratins arbetsformer beskrivs på ett felaktigt sätt. Det är vår demokratiska skyldighet att tala om detta också för massmedia och journalisterna. Vi skall då inte heller acceptera en mytbildning om t.ex. det långa sommarlov, som jag nämnde i mitt anförande. Massmedia får ju skriva vilka reportage de vill om vårt långa sommarlov. Säkerligen finns det många ledamöter som ställer upp och säger att de har haft ett så och så långt sommarlov. Men vi vet att det inte stämmer med de verkliga förhållandena. Riksdagsledamöternas arbetsbörda och verksamhet under den period som riksdagen är stängd från den 15 juni till början av oktober ser helt annorlunda ut. Det är faktiskt inte så – och här kanske Ian Wachtmeister håller med mig – att 349 människor ligger och gungar i hängmattan tre och en halv månader.

Anf. 20 BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Fru talman! Jag sade inte att Socialdemokraterna hade ropat efter flera författningsutredningar. Den enda som i så fall har gjort det – jag vet inte om han ropade – var Thage G Peterson när han valdes till konstitutionsutskottets ordförande. Han uttalade i en tidning att han nog önskade sig en ny författningsutredning. Däremot tyckte gruppleadaren Jan Bergqvist att saken var utredd. Jag tycker i och för sig också att det mesta är utrett. Nu är det viljan att komma överens det kommer an på.

Om man är positiv till längre mandatperioder, får man väl säga okej till de fasta valdagarna och valperioderna som vi redan är invanda vid, genomföra de förändringar som har mognat fram och vänta med att införa övriga nyheter. Kommunalvalen kan komma med samma periodicitet som riksdagsvalen – som vi är vana vid.

Vidare säger Thage G Peterson att fri- och rättighetsutredningen skall läggas ned. Här har fri- och rättighetskommittén tagit upp just sådana frågor som Socialdemokraterna under mer än tio år vägrat släppa fram. Egendoms-skyddet och den negativa föreningsrätten är några exempel. Alldeles självklart måste det ske en prövning om dessa frågor kan tas med. Jag kan inte heller förstå att Socialdemokraterna skall behöva vara negativa på dessa punkter när man inte är det i andra länder. Vi besökte gemensamt författningskommissionen i Bonn. Där är tongångarna helt annorlunda.

Självfallet skall vi ha fria och oberoende massmedier. Det är det som är själva kvintessensen i en demokrati. Jag efterlyser en större kunnighet och vilja till objektivitet hos många, inte alla, journalister. De kan ha fått en bristfällig utbildning på våra journalisthögskolor. Den högre utbildningen har generellt sett släpat efter.

Alldeles givet skall vi gemensamt slå tillbaka – och det är det vi håller på med nu, Thage G Peterson – mot den mytbildning som har förekommit. Jag tycker att vi skall fortsätta med detta när dessa överdrifter förekommer.

Anf. 21 IAN WACHTMEISTER (nyd) replik:

Fru talman! Jag kan se referatet: "Debatten om riksdagens arbetsformer kom till stor del att handla om riksdagsledamöternas semestrar och om journalister." Akta er vad media kan göra av detta!

Åter till Hagårds anförande. Tycker Birger Hagård att riksdagen skall vara stängd i nästan fyra månader under sommaren? Jag fick inte riktigt klart för mig svaret på den frågan. Tycker Birger Hagård att det är dags att ändra på ansvar, anställningsformer, arbetstid och antal? Ett lönestopp är i så fall en mycket bra metod att få fram dessa ändringar. Det brukar utgöra en fin motivation för att få folk att tänka om och tänka snabbt.

Jag kan trösta Birger Hagård när han säger att han är litet rädd för journalisterna. Jag skall förse honom med reselektyr som kommer att göra att adrenalinnet hos yrkespolitiker Hagård kommer att stiga något. Det finns ett kapitel som heter Hyenorna och som handlar om dem som sitter bakom dessa svarta rutor och dricker kaffe.

Det sades att det inte finns tid till passivt lyssnande för riksdagsledamöterna. Delar Birger Hagård den uppfattningen? Det är ofta som 98 % av ledamöterna inte är här och lyssnar på debatterna. Om 98 % inte har tid att lyssna, varför skall det då vara debatter här och varför skall de över huvud taget finnas?

Det hela kanske beror på att vi diskuterar för många frågor, utöver för stor politisk klåfingrighet och lägger oss i saker som vi inte har att göra med. Vi borde hålla oss till de stora dragen – Thage G Peterson sade detta i början av debatten –, principerna och ideologierna. Om vi gjorde detta i större omfattning skulle nog fler ledamöter komma hit och fler journalister lyssna. Jag skulle vilja höra Birger Hagårds åsikter.

Anf. 22 BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Fru talman! Jag kan konstatera att riksdagen förvisso icke är stängd under fyra månader. Här jobbade EES-utskottet och konstitutionsutskottet, för att ta två utskott som jag själv tillhör och alltså känner till. Man befann sig ute på resor för att skaffa sig kunskaper. Det fanns möjligheter att när som helst, om så hade behövts, öppna denna, som Ian Wachtmeister trodde, stängda riksdag. Det kunde ske med en dags varsel. Det fanns inte alls några problem när det gäller detta.

Vi har varit inne på att mycket behöver ändras och åtskilliga reformer behöver genomföras. Arbetstiden kan naturligtvis diskuteras. Lönefrysningen har i och för sig setts som ett uttryck för riksdagens feghet, snarare än för något vettigt.

Det var vänligt av Ian Wachtmeister att erbjuda mig lektyr som skulle kunna få adrenalinnet att rinna till ytterligare hos en yrkespolitiker. Nu betraktar jag mig inte som yrkespolitiker. Jag betraktar mig som en statsvetare som under en viss begränsad tid fullgör min medborgerliga plikt i den här församlingen. Jag hoppas att så småningom också kunna återgå till den tjänst jag innehar.

Det är rätt förödande om det inte finns tid till passivt lyssnande här, menar Ian Wachtmeister. Det är klart att det kanske inte är så förfärligt intressant allt som sägs, eller rättare sagt, den enskilde riksdagsledamoten måste prio-

ritera. Om han har ett viktigt jobb som skall göras i ett utskott, föredrar han kanske att göra det framför att gå hit och lyssna på Ian Wachtmeister, eftersom han redan i förväg vet exakt vad Ian Wachtmeister kommer att säga.

Annars är det nog detta att vi lägger oss i för mycket. Jag håller helt med om det. Det är de stora dragen och principerna som vi bör ta upp. Jag anförde också i mitt inledningsanförande att det kan behövas restriktioner när det gäller frågor, interpellationer och motioner. Vi skall kanske inte tillåta allt det utsvävande som vi håller på med. Jag tror inte att vi kommer att ha tid att ägna oss åt det hur länge som helst.

Anf. 23 IAN WACHTMEISTER (nyd) replik:

Fru talman! Jag tycker om Birger Hagårds definition på sitt politiska arbete. Det innebär att han skall återgå till näringarna så småningom. Jag tycker att alla skulle göra det efter ett par perioder här.

När det sedan gäller riksdagens säsonger vill jag säga att vi hade sommaravslutning innan sommaren började. Det enda som fattades var äpplen till fröken framme på katedern. Sedan fanns det vissa verksamheter som pågick, men riksmötet pågick inte. Faktum är också att en urtima riksdag inte kallades in när Sverige hade sin största kris på mycket länge. Riksdagen är tydligen inte, anser sig själv inte vara eller uppfattas inte av regeringen som det viktigaste politiska organet. Detta är ett problem.

Anf. 24 BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Fru talman! Jag vill erinra om att urtima riksdag egentligen bara har behövt inkallas en enda gång sedan den nya bestämmelsen trädde i kraft. Det var 1980 då det gällde att höja momsen och även några andra skatter. Den dåvarande borgerliga regeringen hade en majoritet på 175 mot 174. Om jag inte alldeles missminner mig var den urtima riksdagen då samlad mellan den 25 augusti och den 6 september det året. Det var Socialdemokraterna som hade begärt att den skulle kallas in, och så skedde också. Men det var i och för sig inte så mycket man kunde göra.

I dessa sammanhang kan man erinra om att riksdagsgrupperna var samlade och diskuterade praktiskt taget dygnet runt om vad som skulle hända under krisen. Förtroenderådet var samlat, åtminstone för mitt partis vidkommande, men jag vet att det var likadant också för andra partier. Nog hade alla riksdagsledamöter möjligheter att kunna ta del av vad som i själva verket hände.

Om man vill kan man dessutom kalla in skatte- och finansutskotten. De kan gemensamt besluta i skattefrågor om riksdagen inte är samlad. Jag vill gärna understryka att jag inte har något emot att vi formellt säger att riksdagen är samlad året runt. Detta kommer inte att leda till några egentliga nyheter. Detta är nästan ordens makt över tanken. Man kanske inte alltid behöver fästa sig så mycket vid det yttre skenet.

Talmannen anmälde att Ian Wachtmeister anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Fru talman! En av vår tids paradoxer är den att när folken i öst äntligen har lyckats kasta av sig sina diktatorer tycks fler och fler i väst börja ifrågasätta demokratin.

I öst är den västerländska demokratin, med sin vidsträckt frihet och sina mänskliga rättigheter, liktydig med drömmen om ett bättre samhälle. Här, där vi vant oss vid demokratin sedan årtionden, avfärdas den av somliga litet föraktfullt som handlingsförlamad och mest förknippad med löftesbrott och skandaler. Den bilden är felaktig till 90 %. Demokratin klarar jämförelsen med varje annat känt styrelseskick. Det blir mer handling, och framför allt bättre handling, i ett system där samhällskritik och fri debatt tillåts.

Det blir mindre löftesbrott och "affärer" i ett system där maktbärande granskas hårdhänt av fri press och opposition. I diktaturen upphöjs nomenklaturans korruption till högsta statsnytta. I Sverige brukar Ny demokrati tala om den politiska klassen och dess privilegier. Men när man tar del av rapporter från de forna kommunistdiktaturena och ser bilder på exklusiva bostäder, flotta bilar och insynsskyddade semesterparadis till statsledningens förfogande, framstår svenska politikernas krav på tillvaron som mycket blygsamma.

Den här debatten skall handla om bristerna i demokratin och vårt parlamentariska system. Det är en viktig debatt. Men det är också viktigt – och i själva verket en del av lösningen på de problem vi skall tala om – att vi oftare än vi brukat, påminner om att demokratin också med sina fel och brister är det bästa styrelseskick vi känner. Det är i själva verket det enda styrelseskick som är människan värdigt. Demokratin är civilisationens främsta landvinning.

Det är ett problem att det finns partier som verkar inom det här systemet, men ändå inte är helt entydiga i sin uppslutning kring systemet. Det känns t.ex. litet egendomligt att föra en debatt om demokratins funktionssätt med Gudrun Schyman efter att nyligen ha läst Bo Hammars bok Ett långt farväl till kommunismen. Gudrun Schyman representerar ett parti som har haft märkvärdigt svårt att bestämma sig i själva huvudfrågan, nämligen att otvetydigt ta ställning i valet mellan demokrati och diktatur. Eftersom Gudrun Schyman sägs tillhöra den del av partiet som bromsar ett sådant ställningstagande, känns det egendomligt att diskutera detaljer innan man har tagit ställning i själva huvudfrågan.

Utöver detta, alltså att företrädare för partierna då och då bör påminna om vilket privilegium det är att få leva i ett land som lyckats etablera en fungerande demokrati, skulle jag vilja se förändringar av vårt system och dess funktionssätt i flera avseenden. Jag tänkte kortfattat argumentera längs några linjer.

För det första behövs det en självprövning inom partierna. Vi har lovat för mycket. Vi talar ibland obegripligt. Några har bindningar till mäktiga intressegrupper som gör att deras trovärdighet med fog kan ifrågasättas. Bindningarna till olika kravmaskiner bidrar till att partierna ofta tycks sakna helhetssyn.

För det andra behövs det regeländringar som minskar den känsla av avstånd mellan väljare och valda som finns. Dagens riksdag kan sägas vara en

kombination av parti- och personval. Vi är alla invalda genom ett parti, men bl.a. det faktum att vi nu har tre s.k. vildar i riksdagen visar att ingen kan tvinga oss att underordna oss något parti.

Utan att önska en utveckling mot fler vildar, tror jag att riksdagen skulle fungera bättre om personvalsinslaget stärktes. Jag hoppas att partierna, antingen inom ramen för den sittande personvalsutredningen – den sammanträder för övrigt just nu – eller under de partisamtal som jag har fått statsministerns uppdrag att förbereda, skall enas om en bra personvalsmodell.

För det tredje behöver vi en annan mix av konfrontation och konsensus i svensk politik. Båda inslagen är lika viktiga. Konfrontationen behövs för att vi hela tiden skall vässa våra argument och på nytt bedöma styrkan i de åsikter vi har. Kompromisser och strävan mot konsensus behövs för att nå bestående resultat.

Det är i detta perspektiv man skall se en förlängning av mandatperioden. Det är naturligt att tiden närmast före och närmast efter ett val inte lämpar sig särskilt väl för breda uppgörelser. Det skulle betyda mycket för samarbetsklimatet i svensk politik och därmed för svensk samhällsekonomi, om den unikt korta svenska mandatperioden förlängdes.

För det fjärde har vi anledning att se över riksdagens arbetsformer. De ålderdomliga begreppen lagtima och urtima riksdag kan avskaffas. Jag har uppfattat att alla är överens om att riksdagen enkelt bör kunna inkallas så snart det behövs.

De ansträngningar som görs för att vitalisera debatterna bör fortsätta. Tyvärr måste vi erkänna att en del av de idéer som hittills prövats inte givit särskilt goda resultat. Jag räknade ut att jag, om alla använde sin replikrätt maximalt, skulle ha möjlighet att tala 21 gånger i den debatten under sammanlagt 50 minuter. Jag tycker inte att det bidrar till att vitalisera den här typen av debatter.

Utskottens arbete bör förändras. Vi bör t.ex. koncentrera oss mindre på budgetfrågor genom att mer av dem handläggs i finansutskottet. I stället bör vi bygga ut möjligheterna att intressera oss för utvärdering och uppföljning.

Fru talman! Ordet parlament kommer från medeltidslatinets ord för sam-tala. Tillkomsten av ett folkvalt parlament brukar anses som en viktig händelse i ett folks historia. Varför är det då så viktigt att få tala? I vår tid har talandet och överläggandet kommit i vanrykte. Det sägs att det pratas för mycket och handlas för litet. Vi har säkert alla varit på ett möte där någon rest sig och sagt: "Ni bara pratar, ni måste handla!"

Ny demokrati har gjort mycket för att sprida den här bilden. Politiker är som krokodiler med stora käftar och små öron, säger Ian Wachtmeister. Det finns ett sunt förnuft, sägs det, som plötsligt upphäver alla ideologiska mot-sättningar och intressemotsättningar och alltså inte behöver ifrågasättas med det käbbel och tjafs som den politiska debatten påstås utgöra.

Det här bygger på en fundamental missuppfattning. Det finns ingenting som är mer farligt för ett system än att det inte ständigt utsätts för genomlysning och ifrågasättande. Slutna system stagnerar. De som först skulle njuta av att käbblet slutat, skulle vakna upp mycket brutalt och finna att det man slentrianmässigt avfärdat som käbbel var en de viktigaste motorerna i samhällsutvecklingen.

Jag ser att Ian Wachtmeister har en krokodil på sitt kavajslag. Det är bra att han själv påminner sig relationen mellan att tala och lyssna. Jag kanske får tillåta mig den synpunkten att Ian Wachtmeister själv kanske är den i denna kammare som mest behöver fundera på den relationen. Om han utökade sitt lyssnande något och drog ner sitt talande, tror jag att han skulle träffa en massa människor som var både sunda och förnuftiga, men som kom till diametralt olika slutsatser på samma problem.

Då är det inte längre så effektivt att ropa på sunt förnuft som lösning på problemet. Då behöver vi det parlamentariska systemet för att få frågan allsidigt belyst, få möjligheten till kompromisser undersökta och till sist få fram ett beslut som så många som möjligt står bakom.

Fru talman! Den här debatten har kommit till stånd i efterdyningarna av de två stora krispaketen i september. Det finns förvisso mycket att diskutera om hur vi skall organisera gränsytan mellan det demokratiska systemet med dess krav på debatt och förankring och de elektroniskt kommunicerande finansmarknaderna med dess sekundsnabba affärer. Tekniskt sätt kan valuta-reserven försvinna på några timmar.

En sådan debatt kan leda fram till slutsatser som att vi behöver mer internationell samverkan, att den ekonomiska politiken bör vara sådan att dessa plötsliga utbrott av misstroende kan undvikas, att Riksbankens oberoende bör stärkas, osv.

Jag tycker ändå att det är viktigt att slå fast att krispaketen framför allt bevisade styrkan i vårt system, att beslut kan fattas snabbt när det är nödvändigt och att våra ledande politiker har kraften och modet att skjuta åsiktskillnader åt sidan när det verkligen gäller och agera för landets bästa. Låt oss inte alltför mycket framställa krispaketen som demokratiska problem, när de framför allt var exempel på motsatsen, nämligen att systemet fungerade.

Sammanfattningsvis, fru talman, finns det mycket att göra för att fortsätta att fördjupa och förbättra vårt demokratiska system. Det allra viktigaste just nu är en uppgörelse om en författningsreform som förlänger mandatperioden och ökar inslaget av personval. Men låt oss i arbetet på att förbättra demokratin, komma ihåg att ofta påminna om att det system vi har, med alla dess fel och brister, trots allt är bättre än alla kända alternativ.
(Applåder)

Anf. 26 GUDRUN SCHYMAN (v) replik:

Fru talman! Jag är helt överens med Lars Leijonborg om att demokratin är civilisationens främsta landvinning. Därför tycker jag att det är väldigt viktigt att vi för en diskussion inte bara om hur vi skall kunna bevara vår demokrati utan också om hur vi skall kunna utveckla demokratin till att gälla fler områden i samhället än enbart de parlamentariska församlingarna. Jag tänker på den ekonomiska demokratin, som ju i dagens samhälle inte är så väl utvecklad som man skulle vilja. Väldigt få har väldigt mycket att säga till om, och väldigt många har inget alls att säga till om.

Jag tycker att det är en intressant parallell som Lars Leijonborg drar mellan utvecklingen i öst och utvecklingen i väst. Jag har också svårt att få det här att gå ihop. Jag tycker att den utveckling som vi har sett i Östeuropa, en

demokratiprocess som jag tror att vi alla välkomnar, är väldigt bra, och jag kan inte förstå hur man samtidigt i väst kan hylla uppbyggandet av ett system som i princip innebär en union med mycket stora demokratiska brister.

Å ena sidan hyllar man länders självständighet och möjlighet att styra sig själva, med egen valuta och egen ekonomi, osv. Å andra sidan förespråkar man att västvärldens länder skall ge upp detta till förmån för en form av högre demokrati som jag aldrig har förstått mig på, måste jag säga.

Jag tar mig friheten att säga de här sakerna och att diskutera demokratin såsom medlem i Vänsterpartiet. Om Lars Leijonborg anser att det på något sätt inte passar sig i den här salen, tycker jag att han skall förklara sig. Jag kan inte se att någon form av bokrecension kan vara argument nog för att säga att vi som tillhör Vänsterpartiet inte skall diskutera demokrati.

Jag har också bläddrat igenom boken som Lars Leijonborg nämnde, och jag vet inte om man skall sätta någon sanningsstämpel på det som står där. Vi kan möjligen konstatera att en människa som har levt mycket länge i de innersta kretsarna och varit den drivande i demokratifrågor antagligen själv har ett ansvar. Sedan kan det diskuteras hur man tar det ansvaret.

För mig, som inte har varit med så länge i Vänsterpartiet, har det alltid varit självklart att Vänsterpartiet är ett svenskt parti som bygger på demokratisk grund och som dessutom ser som en av sina viktigaste uppgifter att företräda människor som i dag har ytterst liten makt och som ser sina demokratiska fri- och rättigheter beskurna i den ekonomiska politiken, inom arbetsrättens område, osv.

Där finns väldigt mycket att göra, och det är det jag tycker att vi skall diskutera: Hur utvecklar vi demokratin och demokratins förutsättningar i Sverige?

Anf. 27 LARS LEIJONBORG (fp) replik:

Fru talman! Man behöver inte åberopa Bo Hammars bok för att bygga under mitt påstående, utan man kan nöja sig med att analysera det inlägg som Gudrun Schyman just gjorde här i kammaren.

Hon började med att säga att hon tycker att det är bra att diktaturerna i öst har fallit. Detta har visserligen hennes parti haft stora svårigheter, som framgår av Bo Hammars bok, att verkligen i praktiken fullfölja, men det anmärkningsvärda i Gudrun Schymans argumentering kommer i nästa led, där hon jämför systemen i öst med den samverkan i Västeuropa som sker inom EG:s ram.

Man kan ha vilken inställning som helst till EG, men att på samma dag jämföra insynsbrister och demokratibrister i denna gemenskap av demokratier med förhållandena i östdiktaturerna är så groteskt och perspektivlöst att inget hade effektivare kunnat illustrera min huvudtes, att den del av Vänsterpartiet som nu hoppas på Gudrun Schyman inte har kunnat bestämma sig i huvudfrågan, vad det är för skillnad mellan demokrati och diktatur.

Anf. 28 GUDRUN SCHYMAN (v) replik:

Fru talman! Enligt min uppfattning består inte Vänsterpartiet av olika delar. Jag vet inte om Lars Leijonborg har någon annan uppfattning.

Jag tycker att det var en intressant jämförelse jag gjorde. Samma politiska

företrädare som i Sverige välkomnar och intensivt har stött t.ex. de baltiska staternas frigörelse, vilket också Vänsterpartiet har gjort, är samtidigt så beslutna i frågan om att den svenska riksdagen skall kunna lämna över beslutanderätt till överstatliga organisationer och överstatliga organ.

Jag är inte ensam om att dra den parallellen. Det finns många andra som gör det, även statsvetare. Det är en intressant syn på demokratin att den tydligen vid någon tidpunkt når en nivå där man kan börja minska det folkliga inflytandet. Det är ju detta det handlar om. Jag kan inte se att vi i Sverige har kommit dithän att det finns anledning för oss att minska det folkliga inflytandet och på det sättet utarma den demokratiska processen, vilket jag menar att man i dag är på väg att göra.

Det här är en kritik mot bristen på demokrati som framförs också inom EG:s egna led och institutioner, så det kan inte vara någon nyhet för Lars Leijonborg att dessa uppenbara brister finns. Jag tycker att det är märkligt att inte diskutera bristerna, när man samtidigt säger sig vilja värna demokratin och demokratins förutsättningar.

Anf. 29 LARS LEIJONBORG (fp) replik:

Fru talman! Ju längre debatten pågår, desto mer bevisas riktigheten i min huvudtes, att det är omöjligt att föra en meningsfull dialog mellan Gudrun Schyman och mig.

Om man är beredd att i Sveriges riksdag jämföra de baltiska staternas situation i Sovjetimperiet med den situation som EG:s medlemsstater hamnar i, finns det så att säga inget samtalsutrymme, så jag avbryter det här replikskiftet nu.

(Applåder)

Talmannen anmälde att Gudrun Schyman anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 30 IAN WACHTMEISTER (nyd) replik:

Fru talman! Jag vet att Lars Leijonborg tycker att man inte skall ta replik i onödan, men jag fick ju några hedersomnämningen under hans anförande.

Först ber jag att få tacka så mycket för reklamen. Jag kan då säga att det här med krokodiler är rätt intressant. De har liksom politiker stor käft och inga öron.

Med anledning av detta tyckte Lars Leijonborg att jag borde lyssna mer. Det har han helt rätt i. Det borde dock alla göra här. Det intressanta är att jag antagligen har lyssnat mer på vad folk säger än de allra flesta av er har gjort, inte minst Lars Leijonborg. Jag kan utmana er allihop på den punkten. Det förvånar säkert denna kammare att förmågan att lyssna är en av mina styrkor. Det tror ni inte på.

Plötsligt var det fel på sunt förnuft. Det är farligt när man börjar tala om sunt förnuft i riksdagen. Man skall inte komma dragande med sunt förnuft. Vad är det för populism? brukar det heta.

Det är tvärtom väldigt viktigt. Om folk – de är väljare ibland, och då är ni högakttningsfulla mot dem, men de finns även mellan valen – inte tycker att riksdagen präglas av sunt förnuft, är det illa ställt.

Prot. 1992/93:21
11 november 1992

*Särskild debatt om
riksdagens ställ-
ning och arbets-
former*

Sedan måste politiker givetvis tåla kritik. De måste tåla satir, tåla humor och allt möjligt. Detta gäller alla, även Folkpartiet.

Anf. 31 LARS LEIJONBORG (fp) replik:

Fru talman! Dess bättre för Ian Wachtmeister finns det väl knappast någon praktisk metod att mäta hur mycket vi i denna sal lyssnar och hur mycket vi talar. Ian Wachtmeister påstår att han lyssnar mer än t.ex. jag gör. Jag, som något har lärt känna Ian Wachtmeister sedan han kom in i riksdagen, påstår motsatsen.

Jag tror att de flesta lutar åt att mitt påstående är mera riktigt än Ian Wachtmeisters. Det är förmätet av en person med Ian Wachtmeisters bakgrund, som ju inte känner särskilt många av oss andra här i kammaren, att påstå att han skulle ha bättre verklighetskontakt eller ha lyssnat mera än någon av oss andra har gjort. Mycket tyder på som sagt att det är det motsatta förhållandet som gäller.

Sedan detta med sunt förnuft. Man måste analysera ordens betydelse. Jag väntade inte ett ögonblick t.ex. att någon skulle replikera på mitt anförande och säga att vederbörande är emot demokrati. I stället säger man att det inte skall vara så mycket käbbel, utan det skall vara sunt förnuft.

Vad jag ville påvisa i mitt anförande var att "sunt förnuft" bara är en omskrivning för att man anser att ens egna åsikter är så mycket mera värdefulla än andras att vi inte behöver den fria debatt som man avfärdar med "käbbel".

Så jag tycker att Ian Wachtmeisters fortsatta argumentation bara bekräftar min huvudtes, att Ny demokrati inte har förstått en av kärnpunkterna i demokrati. Vi behöver inte en ny demokrati, fru talman, det räcker bra med den gamla.

(Applåder)

Anf. 32 IAN WACHTMEISTER (nyd) replik:

Fru talman! Ny demokrati har inte förstått, säger Lars Leijonborg. Jag känner igen det där från partiledare Westerberg. Han brukar tala om att ingen annan än han förstår någonting.

Jo, vi förstår nog ganska bra. Men här talas det om olika saker, märker jag. Jag talade om att det gäller att lyssna på folk. Jag talade inte om att lyssna på just Folkpartiet i den här kammaren, men jag gör det också och deltar i debatten.

Jag vill påstå att jag och t.ex. Bert Karlsson, som ni inte gillar alls, är mycket mer ute hos folk. Vi hör mycket mer än vad ni gör. Det är inte bara vi som talar, utan vi lyssnar på vad folk säger. Jag tror att vi också läser betydligt fler brev. Jag talar om kontakten med verkligheten, den verklighet som politiska broiler kanske inte känner så mycket till.

Anf. 33 LARS LEIJONBORG (fp) replik:

Fru talman! Strider det inte mot sunt förnuft att 93 % av svenska folket skulle nöja sig med representanter som aldrig lyssnar?

Det är väl ändå något förmätet av ett parti som, om jag inte minns fel, fick i storleksordningen 7 % av väljarstödet, att avfärda alla andra partier, också

betydligt större partier, med att de saknar kontakt med väljarna! Detta strider i så hög grad mot sunt förnuft att man egentligen inte skulle behöva säga det, fru talman.

Talmannen anmälde att Ian Wachtmeister anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 34 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c):

Fru talman! Jag vill inledningsvis säga att jag vänder mig mot allt tal om att vissa rör sig mer ute bland folk än andra. Även om vi har suttit i riksdagen några år – en del av oss kanske t.o.m. alltför länge – är vi ständigt ute och träffar folk i olika sammanhang.

Vi lyssnar på opinioner, förklarar den politik som vi står för och tar till oss de krav som vi tycker är vettiga och förnuftiga. Det är inget privilegium för Ny demokrati att röra sig ute bland folk och att lyssna på folk. Det kan vi alla göra, och det gör vi.

Vad sedan gäller dagens debatt erinrade jag i ett tidigare inlägg om att den väl ytterst emanerar från den diskussion som uppstod i samband med att riksdagen inte var samlad när krispaketen diskuterades fram. Det kan man naturligtvis ha olika synpunkter på, men som flera talare varit inne på tidigare var det en mycket livlig aktivitet här i riksdagen. Jag deltog i varje fall i tre riksdagsgruppsammans träden inom mitt parti, förutom många andra ivriga kontakter.

Det är klart att man kan ha uppfattningen att riksdagen borde ha varit samlad i sin helhet under den här tiden. Frågan är bara vad riksdagen då skulle ha gjort. Regeringens ledamöter och företrädare för oppositionen satt i överläggningar dag och natt och hade mycket korta tidsfrister på sig för att möta en anstormning mot vår valutas stabilitet. Det är självklart att de inte samtidigt kunde ha givit sina förhandlingsbud här i kammaren, utan det var nödvändigt med intensiva förhandlingar.

Ett missförstånd, som förekommer i pressen och på annat håll och som det är viktigt att undanröja, är att regeringen skulle besluta någonting. Det är riksdagen som beslutar. Det är nu vi börjar få propositionerna från regeringen som bygger på överenskommelserna med Socialdemokraterna, dvs. de uppmärksammade krisförhandlingarna har utgjort ett led i förberedelsearbetet för att lägga fram förslag till riksdagen, där dessa förslag skall behandlas i vanlig ordning.

Det har framförts kritik mot att en urtima riksdag inte kallades in. Att kalla in en urtima riksdag är mycket enkelt, som Birger Hagård framförde. Det bör klart understrykas att några krav på detta aldrig framställdes. Efteråt har riksdagsledamöter varit starkt kritiska mot att riksdagen inte var samlad, men de framställde inga krav på att riksdagen skulle samlas.

Jag tror att Riksdagsutredningens arbete leder till att vi får kontinuerliga riksmöten. Det medför vissa problem ur riksdagsordningssynpunkt, men de skall väl gå att lösa. Det kan vara behändigt att ha det på det sättet. Att man skulle stegra sig så kolossalt inför det lilla ordet urtima förefaller mig märkligt. Det är dessutom ett vackert ord, med rik tradition. Men gärna för mig, vi kan gott ta bort det.

Prot. 1992/93:21
11 november 1992

*Särskild debatt om
riksdagens ställ-
ning och arbets-
former*

Någon har undrat tidigare i dag varför vi har debatter om inte alla riksdagens ledamöter kan sitta här och lyssna på dem. Debatterna i kammaren om sakfrågor är till för att föra ut argumentationen kring de ståndpunkter som partiernas representanter har intagit i utskotten, efter noggrant övervägande och efter diskussioner i partigrupper och arbetsgrupper inom partierna av olika slag. Kammarens överläggning är en konfirmering som går fram till beslut. Dessa debatter är naturligtvis mycket viktiga. Men jag vill hävda att det inte är nödvändigt att alla riksdagsledamöter, som har gått igenom dessa frågor i riksdagsgruppen och på annat sätt, också sitter och lyssnar på den slutliga argumenteringen, även om det från talmannens synpunkt kunde vara önskvärt. Vi måste se på våra problem i riksdagen utifrån de krav och villkor som nu gäller för riksdagens arbete, för att riksdagen skall kunna hävda sig som den första statsmakten.

Det som har sagts här om demokratins företrädare framför alla andra system är naturligtvis helt riktigt. Men det är också viktigt att understryka att demokratin kan vittra sönder inifrån reellt, om alltför få människor är engagerade i det politiska arbetet, om det blir populära ståndpunkter hastigt framkallade som lyckas samla stora majoriteter utan närmare övervägande. Då är demokratin i fara. För den skull är det viktigt att vi ser över hela det politiska fältet när vi diskuterar demokratin. Vad händer i kommunerna? Vad händer på länsplanet? Och vad händer på rikspanet? Vad blir följden av den nu igångsatta kolossala bolagiseringen av den politiska verksamheten, av att man, som Thage G Peterson var inne på i sitt inledningsanförande, ställer in sammanträden i fullmäktige därför att man inte har något att besluta om osv.? Vad blir följden av att man reducerar antalet politiker på olika nivåer? Det är klart att det då blir en ytterligare koncentration till några få, som så småningom kommer att sväva i luften, över ett oinitierat och kanske oengagerat flertal. Detta ser jag som en stor fara.

Vi måste få en renässans för politisk verksamhet. Vi måste själva medverka till att tala om att det är viktigt. Det är dock i detta hus som alla lagar stiftas, de lagar som alla i samhället är skyldiga att lyda. Det är ingen gottköpsverksamhet. Det är en grundläggande, viktig verksamhet.

Jag skall ägna de återstående minuterna åt vad vi i Centerpartiet länge har krävt och vad vi hoppas på när det gäller förändringar av riksdagens arbetsformer. Den viktigaste reformen för att kunna få en rationell uppläggning av riksdagens arbete är en omläggning av budgetåret, så att riksdagen kan börja behandlingen av budgeten när riksmötet börjar på hösten. Då kan budgetbehandlingen vara färdig till jul, och sedan kan riksdagen ägna sig åt lagstiftningspropositioner, planläggningspropositioner och motionsförslag av olika slag. Detta har vi utvecklat ingående i fyllda motioner från Centerpartiets sida sedan mitten av 1970-talet. Vi har inte mött någon resonans från de andra partierna förrän nu. Det är naturligtvis glädjande att så sker nu, och vi från Centerpartiet kasserar in detta. Nu tycks hela Riksdagsutredningen följa vår linje. Detta bör, enligt min mening, kunna leda till att vi sträcker ut den reella sammanträdestiden i riksdagen över året, vilket någon här har tangerat tidigare. Vi bör också systematiskt kunna lägga in riksdagsfria veckor, så att vi riksdagsledamöter kan röra oss ute bland folk i ännu högre grad än vi redan gör och ha tillfälle att lägga in andra sammanträden av olika

slag. Detta har vi från Centerpartiet föreslagit sedan mitten av 70-talet. För ett tiotal år sedan fick vi resonans för vårt krav på riksdagsfria veckor, som alla vet. Men vi fick inte resonans för vårt krav på att man skall lägga upp riksdagsåret systematiskt på detta sätt. Vår inspiration har kommit från den västtyska parlamentet, där man sedan länge har haft en sådan ordning.

Det finns också många andra frågor som är av stor betydelse för demokratiens funktionssätt, som vi har verkat för länge. Vi vill ha en förlängd mandatperiod, helst kombinerad med skilda valdagar, för att stimulera den demokratiska debatten, de demokratiska ställningstagandena till kandidater och det demokratiska ansvarsutkrävandet i kommuner och landsting. Med ett genomförande av vår gamla tanke på länsdemokrati får denna fråga en ännu större dimension.

Det är viktigt att förlänga mandatperioden. Men en fråga som vi inte kommer undan, som vi har tagit upp länge från Centerpartiet, är vad vi gör med upplösningstinstitutet. En del har sagt: Det blir fint om vi får en längre mandatperiod. Då kan regeringen på ett helt annat sätt än nu utnyttja möjligheten att upplösa riksdagen och anordna nyval. Alla förstår att det inte finns någon logik i det. Om vi menar att vi skall ha längre mandatperioder som är funktionella, kan vi inte samtidigt ropa på upplösning av riksdagen och hemskickning av ledamöterna. Enligt min mening bör vi gå på den norska modellen. Varje uppsättning stortingsledamöter vet att de inte kommer undan problemen. Ledamöterna vet att de är valda och att det är deras uppgift att ta ställning till och klara frågorna fram till nästa val. Det ökar möjligheterna för kompromisser och minskar de taktiska spekulationerna inför befärade nyval.

(Applåder)

Anf. 35 GUDRUN SCHYMAN (v) replik:

Fru talman! Jag är till mycket stora delar överens med Bertil Fiskesjö, inte minst vad gäller farhågorna inför den utveckling vi ser ute i kommunerna, med ett minskande antal förtroendevalda och en ökande bolagisering. Det är en utveckling som vi i Vänsterpartiet har ställt oss mycket kritiska till. Vi har pekat på det faktum att det inte kommer att fattas färre beslut därför att man minskar antalet förtroendevalda. Besluten kommer att fattas någon annanstans, av ett fåtal personer som inte är förtroendevalda och som dessutom sammanträder i slutna styrelserum. Detta är ett stort problem.

Däremot är vi inte överens när det gäller synen på riksdagens eventuella inkallande i fråga om krispaketet. Bertil Fiskesjö säger att de flesta partierna ändå var sammankallade och satt i förhandlingar. Riksdagsgrupperna fick reda på vad som sades. Partistylserna och alla ledningsfunktioner var inkopplade. Det är riktigt. Men i dessa samtal fanns inte oppositionen med. Det kan man tycka vad man vill om. Men ett inkallande av riksdagen hade också inneburit att allmänheten och pressen kunnat få insyn. Den möjligheten hade funnits om diskussionerna hade förts i t.ex. denna sal, eller om utskotten sammanträtt och sedan fört vidare sina diskussioner för beslut här i kammaren. Då hade det blivit en helt annan offentlighet och insyn, för oppositionen men också för väljarna. Det tror jag hade varit bra. Det skulle ha gjort att människor inte hade känt sig så överkörda.

Anf. 36 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Fru talman! Jag tror inte att jag uttryckte mig så kategoriskt vad gäller inkallandet av riksdagen under sommaren. Det är en fråga som man kan diskutera, om det hade varit lämpligt eller ej. Jag illustrerade vilka svårigheter som skulle ha funnits för denna riksdag att fungera under den tid då man var tvungen att komma fram till snabba ställningstaganden. Jag tror inte att det hade blivit så mycket av debatterna här i kammaren, om Gudrun Schyman och jag hade stått och diskuterat vad som möjligen var på gång i kanslihuset under de överläggningar som skedde. Debatterna kom ju ganska snart efteråt, i och med att det var så kort tid till det att riksdagen skulle samlas för hösten. Möjligheterna att debattera krispaketen är inte förbi. Riksdagen behandlar frågorna, och de återkommer här i kammaren undan för undan.

Demokratin, på bredden och på djupet, blir en av de stora frågorna framöver. Jag känner redan ett slags svängning av vågrörelserna. Ett tag var det nästan fult att syssla med politik. Det var misstänkt. Det finns tyvärr en del politiker i denna kammare som har bidragit till detta förhållande av politisk verksamhet, som något slags mindervärdig sysselsättning.

Jag känner att det håller på att svänga. Vi har nästan världsvida rörelser över demokratierna när det gäller olika grundläggande ideologiska frågor. Vad var det som hände i USA, med Clinton och Bush? Clinton stod upp och talade om och för politik, om och för att göra någonting. Bush däremot, stod för ett utflöde av den tidigare strömningen att politiker skall hålla sig borta, därför att samhället klarar sig lika bra utan dem.

När det gäller synen på den nya kommunallagens effekter vill jag erinra om att vi från mitt parti var mycket tveksamma när beslutet fattades. Det gäller här tillämpning av två önskvärda principer som korsar varandra, dels att ge kommunerna så mycket frihet och självständighet som möjligt, dels att försöka se till att den kommunala demokratin fungerar så bra som möjligt. Vi fick ändå med i riksdagsbeslutet att man skulle starta med detsamma att granska hur demokratin utvecklades under den nya kommunallagen. En sådan utredning arbetar redan nu, efter direktiv från civilministern. Den arbetar i enlighet med de önskemål vi hade från Centerpartiet när den nya kommunallagen antogs.

Anf. 37 GUDRUN SCHYMAN (v) replik:

Fru talman! Jag vill helt kort säga några ord om detta med krisuppgörelsen. Det är riktigt att besluten skall fattas här i riksdagen. Men de är i praktiken avgjorda. Det lär knappast fattas andra beslut i denna kammare än man kom överens om i och med krispaketen, när man nu blir färdig med tolkningen av vad som egentligen sades. Det är väl inte riktigt klart det heller.

Visst kommer besluten att fattas här formellt. Men det hade varit intressant att ha en mycket större öppenhet och offentlighet omkring den politiska process och den debatt som var. Det hade gjort det möjligt för oppositionen att ställa frågor om hur regeringen såg på detta och varför man gjorde de avvägningar som gjordes.

Anf. 38 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Fru talman! Jag sade i ett tidigare inlägg att det politiska livet, inte minst livet här i riksdagen och i regering och riksdag i kombination, inte liknar nå-

gonting annat. Det går inte att schemalägga det politiska beteendet eller handlandet i det avseendet. Vi har en skyldighet att i toppen på det politiska systemet agera snabbt om det är nödvändigt, för att bevaka intressen som är centrala för landet som helhet.

Sedan kan vi naturligtvis säga att det är illa att sådana situationer uppstår. Det hade varit bättre om vi hade kunnat samlas här i riksdagen, kunnat diskutera i fjorton dagar, tre veckor och sedan så småningom kommit fram till en krisuppgörelse. Men läget var inte sådant. Det var då helt andra faktorer som gjorde sig gällande än önskemålet om en bred förberedande debatt, faktorer som det låg i hela samhällets intresse att vi svarade på.

Som någon tidigare har sagt måste vi ändå säga att det svenska politiska systemet visade sin styrka i den här situationen. Det som skedde innebär inte att några demokratiska principer har satts åsido. En regering kan ju resonera med vem som helst. I en demokrati är det helt tillåtet med överenskommer mellan partier. Det viktiga är naturligtvis att besluten inte fattas i slutna rum, utan att det ges möjlighet till diskussion och en noggrann beredning. En sådan kommer ju nu i riksdagens utskott. Vi får då tillfälle till den ena debatten efter den andra utöver dem vi redan har haft om lämpligheten eller skadligheten av de åtgärder som regeringen nu föreslår.

Anf. 39 INGVAR SVENSSON (kds):

Herr talman! Mediefrågorna har ju diskuterats en del här i debatten. När riksdagen samlades i oktober hälsades vi av en kvällstidning med rubriken Transportkompaniet. Det är bara en av de nidsbilder som medierna förmedlar av Sveriges riksdag.

Jag har länge funderat över varför journalister i stort sett refererar allt negativt och frossar i tilltänkta konflikter men så sällan beskriver helheten. Ja, visst, jag förstår att det finns säljargument, men det är nog inte hela sanningen. Jag tror att nyckelordet är relevans.

Jag tror nämligen att den journalistiska tradition som utvecklats i Sverige innebär att man i ganska liten utsträckning fäster något avseende vid relevansbegreppet. Det finns t.ex. inskrivet i avtalen med Sveriges Radio-bolagen. Jag förmodar att de flesta journalister kan stava till ordet relevans – betydligt färre vet vad ordet innebär, och ännu färre tillämpar begreppet i sin journalistik.

Författningsdebatten är inte speciellt livlig – oavsett vad vi säger på den punkter – och de som deltar är främst politiker och ibland jurister och statsvetare. Journalisterna, som trots allt har privilegiet att ha medierna tillgängliga, är däremot sällsynta gäster i den debatten. Vad beror det på? Det är dess värre inte en ovanlig erfarenhet från presskonferenser och intervjuer att omfattande tid får läggas ned på ren kunskapsförmedling i författningsfrågor, om de nu skulle vara på tapeten.

Det är betydligt enklare att skildra politiker som sovande i sina riksdagsbänkar, frånvarande från sina riksdagsbänkar, i huvudsak sysselsatta med att skaffa sig egna personliga fördelar av jobbet och därmed skäligen ointresserade av att vara just politiker för politikens skull. Och skulle det inte räcka så är det inte utan nöje som vi betraktas som konfliktskapare och missnöjesexponenter inom våra partier alternativt anses vara lydiga marionetter till

Prot. 1992/93:21
11 november 1992

*Särskild debatt om
riksdagens ställ-
ning och arbets-
former*

våra partiledningar utan egen själ och mening. Något bra är det sällan med politiker enligt mediebilden.

Man spinner gärna på folks fördomar om politiker, eller också skapar man fördomarna. Jodå, det finns duktiga och kunniga journalister som skildrar den politiska vardagen i riksdagen, ofta på ett relevant sätt – men de är inte särskilt många. Och det är knappast de som bestämmer mediebilden av riksdagen och dess politiker.

År 1968, när de flesta av mina studiekamrater ägnade sig åt att göra revolt, läste jag bl.a. Gunnar Myrdals Objektivitetsproblemet i samhällsforskningen. Den skulle vara en mycket nyttig läsning, inte bara för samhällsforskare och politiker utan även för journalister. Den visar klart på en del skevheter och problem för den som utifrån försöker beskriva en verklighet, exempelvis den politiska. Bl.a. torde det stå helt klart att även beskrivaren är med och påverkar skeendet i vårt samhälle, som nu alltmer antar karaktären av ett kunskaps- och informationssamhälle.

De värderingar som styr beskrivandet och den ibland något opportunistiska kunskapen deltar alltså i själva processen. Journalister – eller samhällsvetare – är således, utan att själva vilja veta av den rollen, aktörer i den politiska och därmed också i den demokratiska processen. Därmed delar de faktiskt också ansvaret för demokratin.

Dessa fakta borde vara ett tillräckligt skäl för att mer beakta att nyhetsflödet i sig har en påverkande effekt på helheten. Om en sådan insikt skulle vinna insteg skulle det faktiskt vara en vinst för demokratin. Jag tror också att riksdagen i all sin ofullkomlighet i ett sådant läge skulle värderas betydligt högre än i dag.

Varför tar jag i en riksdagsdebatt kritiskt upp mediernas roll? Medieföreträdarna har ju faktiskt ingen replikrätt. Det är med den som i den faktiska medieverkligheten: Replikrätten är begränsad. Många i denna kammare känner denna medieverklighet alltför väl.

Herr talman! Jag skulle alltså vilja slå ett litet slag för relevanskriteriet, för all del inte bara i journalistiken – även den politiska debatten skulle må bättre av att man tog större hänsyn till det kriteriet.

Herr talman! Riksdagens arbetsformer och ställning är ju föremål för diskussion i riksdagsutredningen. Många av de frågor som diskuterats både i och utanför kammaren om riksdagens ställning bearbetas för närvarande i denna utredning, och vi hoppas att inom en inte alltför avlägsen framtid kunna lägga fram ett betänkande med förslag till förändringar.

Frågor som behandlas avser riksdagens arbetsår med förändrat budgetår, flexibel ärendefördelning mellan utskotten, en eventuellt ändrad utskottsorganisation och ökad inriktning på uppföljning och utvärdering av tidigare riksdagsbeslut. Vi granskar också behovet av en vidgad roll för riksdagens revisorer.

Som andra talare varit inne på tidigare i denna debatt har krisuppgörelsen under riksdagens uppehåll ställt en del frågor kring riksdagens arbetsår och kompetens i fokus. Vi kristdemokrater delar kritiken mot den nuvarande ordningen.

Det finns egentligen ingen anledning att inte låta riksdagsåret vara löpande. Riksdagen behöver ju inte alltid vara samlad till session. Det må vara

hänt att det är lätt att sammankalla ett urtima riksmöte, men det kan lätt upplevas som väl dramatiserat att göra det. Vi kan också tänka oss längre sessionsperioder, där vissa veckor – som Thage G. Peterson var inne på – kan vara plenifria och därmed underlätta det kontaktarbete och utåtriktade arbete som ledamöterna måste och bör ägna sig åt. Det sistnämnda är faktiskt också, som många har varit inne på tidigare, en del av uppdraget.

I det här sammanhanget har det också talats om att man skulle kunna ställa frågor till statsråden under sessionsuppehållen och få skriftliga svar. Jag är inte helt övertygad om verkningsgraden i ett sådant institut. Jag tror mer på möjligheten att anordna debatter – typ interpellationsdebatter – även under sessionsuppehållen.

Herr talman! Sverige är en parlamentarisk demokrati. Detta faktum bortser man gärna från när man i den allmänna debatten diskuterar riksdagens roll under förhandlingarna om krispaketen tidigare i höst. Det representativa systemet innebär att medborgarna väljer representanter för de politiska partierna för att de skall fatta beslut i medborgarnas namn. De representanterna, dvs. vi här i riksdagen, ger i sin tur förtroende till vissa att ingå i landets regering.

Det representativa systemet fungerade, som många talare har varit inne på, också under diskussionerna om krispaketen. Riksdagsgrupperna var samlade och gav sitt stöd för uppgörelserna. Dessutom vet partiernas ledningar mycket väl inom vilka gränser deras mandat gäller. Om riksdagen hade varit samlad till session skulle detta, tror jag, inte ha påverkat innehållet i krisuppgörelserna.

Ändå var det inte bra att riksdagen inte var samlad. Tänk om det inte blivit några uppgörelser, tänk om vi hade hamnat i en regeringskris eller tänk om oppositionen funnit tiden mogen för ett misstroendevotum! Det finns alltså all anledning att införa en nyordning vad gäller riksdagens arbetsår.

Herr talman! Vi diskuterar nu en förlängning av mandatperioden. Det är bra att den frågan kan få sin lösning, och jag hoppas att den leder fram till en bred politisk enighet utan förhållning. En sådan åtgärd skulle också påverka riksdagens arbete på ett positivt sätt.

En eventuell omläggning av det statliga budgetåret kommer också att påverka fördelningen av riksdagsarbetet över året. Vi kristdemokrater är positiva till att budgetåret följer kalenderåret. En sådan förändring kommer med nödvändighet att medföra en koncentration av budgetbehandling under hösten i riksdagen. De övriga frågorna skulle kunna få en mer seriös behandling under vårsessionen.

De tankegångar som förts fram om att utskotten skulle få mer tid över för uppföljning och utvärdering ställer vi kristdemokrater oss bakom. Nedslag i den verklighet man har att fatta beslut om inom sitt område är viktiga. Det skapar goda förutsättningar för relevanta politiska beslut.

Jag tror att det är oerhört viktigt att vi politiker mer aktivt försvarar politikens och politikernas roll. Flera talare har redan varit inne på det i denna debatt. Det finns tendenser till att politikerföraktet växer i opinionen, och medierna vill, som sagt, gärna spä på detta. Vi politiker har ju faktiskt den största kompetensen när det gäller kunskaper och erfarenheter om vad politiskt arbete innebär. Vi måste lära oss att förmedla detta på ett bättre sätt till

väljarna. Vi får inte sitta tysta när viktiga demokratiska värden förtrampas i syfte att komma åt politiker – inte ens när det drabbar våra politiska motståndare. När nidsbilderna sprids måste vi stå upp till försvar och förklara det som faktiskt sker. Vi får inte låta enstaka misslyckade politiker prägla den publika bilden av vad en politiker är. Jag tror på den systematiska dialogens makt. Det går att få genomslag för det här synsättet: att vara politiker är att vara värdefull för goda relationer mellan människor. Politiken handlar ju om relationer mellan människor.

Herr talman! Visst har politiker fel och brister. Vi är ofullkomliga. Men det är faktiskt en egenskap som vi delar med alla andra människor.

Herr talman! Jag skulle också vilja ta upp en frågeställning som har berörts tidigare i debatten men som inte har kommenterats. Det gäller Thage G Petersons förslag att man skulle göra de preliminära ställningstagandena i utskotten offentliga. Jag anser att det skapar problem, eftersom det kan medföra att man förhandlar via media. Många kloka beslut har fattats sedan man har ändrat sig i utskottet.

(Applåder)

Anf. 40 THAGE G PETERSON (s) replik:

Herr talman! Jag inser att inget förslag är invändningsfritt. Det är en erfarenhet som jag har från mina tre år som talman då jag arbetade med frågor om förnyelse av riksdagsarbetet. Jag erkänner att alla förslag som vi tar upp kommer att skapa problem för någon sida. Men vi måste börja någonstans. Jag tycker att man skall diskutera detta i partigrupperna. Vi får inte låta vårt förnyelsearbete avstanna inför problemen. Vi får inte säga att vi inte skall aktualisera vissa frågor, eftersom det kommer att leda till stora svårigheter och vi kommer att få så många invändningar.

Om vi för noggranna diskussioner i partigrupperna tror jag att vi kommer att få fram bra lösningar på de flesta frågor som alla vi som har talat hittills har aktualiserat. Jag tycker att alla talare hittills har kommit med många bra synpunkter och förslag som vi nu skall ta fasta på i konstitutionsutskottet, och jag utgår ifrån att talmannen också kommer att ta fasta på dem i riksdagsutredningen.

Anf. 41 INGVAR SVENSSON (kds) replik:

Herr talman! Jag instämmer i många av de förslag som Thage G Peterson tog upp tidigare, men just den här frågan studsade jag till inför. Den informella diskussionen i ett utskott är mycket viktig. Vi är ofullkomliga, och vi kanske kan fatta ett oöverlagt beslut. När man sedan funderar igenom frågan kan man förhoppningsvis komma fram till ett klokare beslut. Från KU:s verksamhet finns ett antal exempel på att besluten har blivit klokare när man har fått tid att fundera. Om man går ut och förklarar offentligt vilka ställningstaganden man har gjort är risken att man låser sig och inte kan backa i ett senare skede.

Anf. 42 IAN WACHTMEISTER (nyd):

Herr talman! Ny demokrati anser att mycket måste ändras i riksdagen. Det ser i regel ännu tråkigare, tommare och meningslösare ut än vad TV-tittarna ser. Jag förmodar att de t.ex. slipper se den här debatten.

Vi måste dessutom ändra på att vi låtsas debattera frågor som redan är avgjorda.

Glest, trist och tröttsamt – det får inte vara det intryck man får av parlamentet i en levande demokrati, men det är det intryck många får. Jag kommer att presentera några förslag, som jag hoppas åtminstone kan beaktas av denna i grunden mycket konservativa och – för att uttrycka det milt – utvecklingskritiska samling.

Först vill jag dock säga något med anledning av att politiker bl.a. är kända för att missförstå hellre än att förstå och för att avsiktligt misstänkliggöra och misskreditera. Det är en uppfattning om politiker bland allmänheten. Jag tycker att den är välförtjänt, och den förklarar politikerföraktet. Jag vill därför säga mycket tydligt, att jag självfallet respekterar riksdagen och att jag anser demokrati vara det bästa och enda försvarbara samhällssystemet och att jag med demokrati inte menar detsamma som kommunister, som för tillfället har bytt namn, gör.

Jag vill också påpeka att politiker i en demokrati måste, bör och skall uppöka väljarna även mellan valen. Jag vill påstå att det inte görs särskilt ofta. Jag vill också påstå att den kritik som riktas mot Ny demokrati mycket grundar sig på att vi sticker ut till folk och vågar visa oss. Nu hoppas jag att vi skrämmer ut er andra till nästa sommar.

Om det nu är så enkelt att inkalla en urtima riksdag som man har sagt här, borde det givetvis ha gjorts i september. Men det gjordes inte. Man säger att man inkallade förtroendet, partiledningarna och riksdagsgrupperna. Just det, men riksdagen var inte inkallad. Hur kan man då påstå att riksdagen är så viktig? Hur kan man våga gå ut och säga att riksdagen är det viktigaste vi har i Sverige? Det visade sig under hela krisen att riksdagen var det minst viktiga vi har i Sverige. Jag tycker att det är skandalöst.

Det har här talats om utskottsresor. Det är bra att det görs utskottsresor. Jag har t.o.m. skrivit om det. Det bästa en del gör i den här riksdagen är kanske att åka på dessa resor. Men det skall finnas sakskäl för resorna. Det finns det t.ex. inte när socialutskottet år 1992 envisas med att åka till Kina. Det finns inget sakskäl härför. Det är nonsens och utmanar löjet. Jag tycker inte att det är något fel om riksdagsmännen badar, men i så fall behöver man inte gömma badbyxorna och komma med en mängd svepskäl till varför man måste stanna på ett visst ställe. Sådant utmanar löjet.

Med anledning av den tidigare debatten vill jag påpeka för herr Leijonborg, Folkpartiet, att det är alldeles riktigt att Ny demokrati är ett litet parti. Det tycks också gälla Folkpartiet, som är ännu mindre – i alla fall om man går utanför den här kammaren till den verklighet som är varje yrkespolitikers värsta fiende.

Jag vill påminna om att i samband med valet i USA nyligen var frågan om begränsning av politikernas mandat uppe i 22 stater. Det vanligaste förslaget var att man inte skulle få sitta i kongressen mer än tre perioder, dvs. tre gånger fyra år. Det är detsamma som att vi skulle sitta tre gånger tre år här i riksdagen. Förslaget fick majoritet i alla stater där frågan var uppe. Majoriteten varierade mellan 52 och 77 %. Det – herr talman och alla andra – är något att tänka på!

När partierna redan har låst sig och utskotten har skrivit fast sig för man

Prot. 1992/93:21
11 november 1992

*Särskild debatt om
riksdagens ställ-
ning och arbets-
former*

med det nu gällande systemet en helt meningslös debatt i kammaren, då man låtsas att åhörarna som eventuellt finns här – de kan vara många när det gäller heta frågor – skall få höra debatten. Det är en skendebatt och ett meningslöst dubbelspel inför gallerierna. Vänd på steken, ta debatten i början innan partierna har låst sig och utskotten har sin skrivning klar. Man skall inte lura folk. Det är gräsligt.

Som det ser ut i dag är motionstiden två veckor när en proposition kommer. Man har alltså två veckor på sig oberoende av om propositionen rör ett litet detaljförslag som man skulle kunna klara av på en eftermiddag eller en stor proposition på 1 000 sidor. Det är otidsenligt och dumt. Man måste kunna variera tiden. Det skall givetvis vara riksdagen som skall avgöra vilken tid man behöver.

Det är vidare en självklarhet att regeringen skall presentera sina propositioner först för riksdagen – och inte för pressen. Det gör man ibland, och får då applåder för det; men det skall givetvis vara rutin.

Vi tycker att partimotioner skall få lämnas in när helst ett parti önskar, och inte bara vid den allmänna motionstiden i januari – då alla springer som tokiga med sina motioner och räknar hur många de är – och med anledning av regeringens propositioner. Vi borde i stället kunna göra det när vi vill; det gäller alltså partimotioner, inte individuellt.

Debatterna måste vara just debatter. Det får inte vara föreläsningsserier. Det värsta jag har varit med om på sistone var den förra partiledardebatten. Om ni orkade vara här vet ni hur det gick till. Det var en föreläsningsserie som tog 70 minuter, sedan började man om med en föreläsningsserie som tog 40 minuter, och så började man om igen. När man gav replik på någon hade alla glömt vad man replikerade på. Vi tog upp detta vid talmanskonferensen och föreslog att man skulle ha debatter som, liksom den i dag, åtminstone innebär litet duell. Men det gick inte. De stora elefanterna ville absolut ha det som det brukar vara. Det är ju bara att utmana löjet – det verkar larvigt, på ren svenska.

Jag skulle vilja föreslå att riksdagen tar det stora språnget – ungefär 50 år kan man hoppa på en gång – och tillåter och uppmuntrar visning av bilder och diagram. Det är ju helt befängt att diskutera ekonomi, skatter, trender och statistik utan att våga lyfta på den ödsliga bonaden här bakom och avslöja den miljoninvestering som finns där. Den har bara använts en gång sedan vi kom hit – det var av herr Brohult och då blev det kortslutning och dessutom fel bild.

Det är självklart att man skall uppmuntra till detta. Men man säger att det är det talade ordet som gäller. Det är det inte nu för tiden. Vi har ett nytt samhälle.

Jag tror att vi skulle få en bättre debatt om vi TV-sände jämt. Det går inte, säger man. Nej, det går inte att sälja det här programmet till TV 2 nöje, eller vad det heter. De skulle inte betala särskilt mycket för att sända från riksdagen. Men vi själva skulle kanske kunna sända. Kör en provsändning över Stockholm. Då kan man få veta vilka som tittar och vad de tycker.

Eftersom plenisalen nästan alltid är tom – utom när det är votering och knapptryckning – kan man använda den till just en knapptryckarsal och vid riksdagens öppnande och avslutning. Däremellan kunde man använda de

gamla fina första- och andrakammarsalarna som är litet intimare. Det tror jag att debatterna skulle vinna på.

Jag tycker att man skall ha debatt i olika ämnen olika dagar.

Man kan ha kortare tid när det gäller både anföranden och repliker.

Jag tycker också att man skall ha rätt att utmana annat parti – inte bara regeringen. Och jag tycker att man skall kräva intellektuell hederlighet. Jag vet de som har stått här och talat emot en sak och skickat hem sina uttalanden till lokaltidningen och sedan sagt att de med anledning av sina uttalanden tillstyrker det som de tidigare talat emot.

Man skall lära sig att hålla med i sak och inte alltid hänga upp sig på vilket parti som ligger bakom.

Jag tycker också att man borde placera om riksdagsledamöterna – nu är det ju så få här att det knappast går. – Då får man sätta alla i ett hörn. – Jag tycker faktiskt att man bör placera ledamöterna efter partitillhörighet. Då säger många: Det system vi har nu är så bra. Det är så trevligt när stockholmarna sitter för sig och norrlänningar för sig. – Då kan man nämligen inte se vilka som är här. – Om t.ex. en hel drös socialdemokrater satt tillsammans skulle det bli bättre stämning än vad det är i dag. Det är det som behövs – det behövs ingen hjälp för att få tillställningen ännu mer avslagen.

Riksdagen skall givetvis vara öppen året om och arbeta effektivt de veckor man är i gång. Man skulle kunna ha en tom vecka i månaden t.ex.

Ett mycket djärvt förslag är att man skulle ha närvaroplikt vid debatterna. Det skulle sätta ett stort socialt tryck på debattörerna. Men det kanske är att gå för långt.

(Applåder)

Anf. 43 THAGE G PETERSON (s) replik:

Herr talman! Jag vill gärna seriöst diskutera en del i Ian Wachtmeisters anförande, nämligen frågan: Varför har det blivit tystare i plenisalen? Jag tror att plenisalens aktiviteter i stort sett har flyttats ut till partigrupperna; det är naturligtvis på gott och ont. En viktig sak är att riksdagen har flyttat bort verksamhet från allmänhetens ögon, och det är inte bra.

Det finns tre orsaker till den här utvecklingen; alla tre är kontroversiella och jag kan inte göra anspråk på att tala för mitt eget parti, utan det är personliga uppfattningar.

Den första orsaken är systemet med samlade voteringar som gör att vi inte anser att vi behöver vara här på kvällarna. Kvällarna var ju något av politiska högtidsstunder på Sergels torg. Det är naturligt att det inte är journalistiskt intressant att redovisa en fråga om det har gått en hel vecka mellan debatt och omröstning.

Den andra är systemet med ersättare för statsråden. De är något av gäster i riksdagshuset. De har bråttom när de kommer och bråttom att komma härifrån. Det var ju inte planerat i förväg när man skulle få se Erlander, Olin, Palme och Bohman i talarstolen. De fanns i riksdagen som aktiva ledamöter och deltog spontant i debatterna. Jag vill ta bort ersättersystemet eftersom jag tror att statsråden drar andra till plenisalen. Statsråden är intressanta eftersom de har information och beslutanderätt och de kan komma med nyhe-

Prot. 1992/93:21
11 november 1992

*Särskild debatt om
riksdagens ställ-
ning och arbets-
former*

ter som väcker frågor och debatt. Jag tror att statsråden i riksdagen skulle öka regeringens respekt för riksdagen och minska känslan av "vi" och "de".

För det tredje vill jag nämna själva plenisalen. Jag vet att många ledamöter tycker att den här salen är kal och kall och för stor, och att de inte trivs här. Många tycker att det är mer debatt- och arbetsvänligt i de gamla plenisalarna. Jag hör till dem som tycker att vi har en av världens finaste plenisalar i andrakammarsalen. Det här är en stor sal där vi kommer väldigt långt ifrån varandra. Jag önskar att talmannen ville ge den sittande riksdagsutredningen i uppdrag att undersöka om man kan bygga en ny plenisal inne i den stora plenisalen. Man skulle då kunna dra lärdom av erfarenheter från de länder där man har mindre plenisalar, vilket har stimulerat debatten och ökat trivselen.

Anf. 44 IAN WACHTMEISTER (nyd) replik:

Herr talman! Jag uppfattade inte riktigt om Thage G Peterson menade att man skulle kunna använda andrakammarsalen som den är. Varför kan man inte ha debatterna där? Man invänder att det skulle kunna bli så vansinnigt populära debatter och att det kan komma så mycket folk att de inte får plats utan får stå. Det går ju bra i andra parlament. Men jag tycker inte att det verkar vara så stor risk att det skulle bli så.

Jag tycker också att regeringen skall tvingas hit vid vissa tillfällen. Då kommer nämligen andra också. Det är jämförbart med att ju bättre spelare man har på plan, desto mer folk blir det på läktaren. Om man förstår att det är något viktigt som tilldrar sig och att alla för sammanhanget viktiga personer är på plats kommer man.

Anf. 45 THAGE G PETERSON (s) replik:

Herr talman! Ian Wachmeister brukar ofta i debatterna säga att inget är nytt under solen. Så förhåller det sig också i de här frågorna. Jag försökte vid flera tillfällen förlägga viss verksamhet i andrakammarsalen. Det gällde vissa debatter, interpellationsstunder och frågestunder då vi inte behövde använda riksdagens voteringsanläggning. Från flertalet partier framfördes då uppfattningen – och jag tyckte att det var ett starkt argument – att ett parlament har endast en plenisal där den politiska debatten förs och där vöteringarna äger rum. Det är i den plenisalen som det demokratiska arbetet kanaliseras och där man beslutar. Jag respekterar det argumentet. Därför kastade jag fram förslaget att man kanske kunde bygga om den här plenisalen och ändå få plats för alla ledamöter. Det var inte något sponant förslag; jag har tänkt på det ofta när jag varit i den här stora salen.

Anf. 46 IAN WACHTMEISTER (nyd) replik:

Herr talman! Jag menar att besluten skulle tas här, vöteringarna skulle ske här, högtiderna skulle vara här. Detta skulle fortfarande vara demokratins centrum. Men debatten skulle man förslagsvis ha i andrakammarsalen. Debatten skulle dessutom ske före beslut så att debatten kom innan alla hade låst sig. På så sätt skulle detta bli logiskt, och inte som nu att man låtsas debattera och sedan trycker på en knapp, trots att alla har bestämt sig för fjorton dagar sedan. Det här är samlingspunkten där man fattar besluten. Det

skulle kanske gå att ena de principer som Thage G Peterson resp. jag företräder.

Prot. 1992/93:21
11 november 1992

Anf. 47 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Herr talman! Ian Wachtmeister var ganska dämpad i sitt inlägg den gången; det var inte de riktiga rallarsvingarna mot det s.k. etablerade politiska systemet som vi har fått njuta av tidigare, utan mer en koncentration på konkreta förslag.

Men jag vill kommentera Ian Wachtmeisters tal om utskottsresorna. För Sverige som nation är det livsviktigt att vi spelar med på det internationella planet i olika sammanhang. Vi kan önska oss bort från detta. Vi kan önska att vi i denna lilla del av världen skulle klara oss själva genom att stänga gränserna och prata med varandra exempelvis här i plenisalen. Men verkligheten – det är ett bra ord, Ian Wachtmeister ser inte ut så. Vi är oerhört utlandsberoende – det är alla länder nu för tiden – och det är självklart att vi måste delta på ett intensivt sätt i det internationella samarbetet. Utskottsresorna är en del av denna aktivitet för att knyta kontakter, för att vi skall lära oss och för att vi skall sprida kunskap om Sverige. En sak som jag har observerat är att det är viktigt för att öppna dörrar och få diplomatisk representation i olika delar av världen. Jag har många gånger fått bekräftat att det är så det fungerar vid besök av riksdagens ledamöter. Vi måste således resa – inte färre gånger – utan mer. Detta aktualiseras naturligtvis ytterligare när Europasamarbetet intensifieras.

Man kan naturligtvis alltid säga att debatten här i kammaren skulle påverka oss och att vi skulle kunna ändra uppfattning: När vi har hört ett lysande anförande av Ian Wachtmeister skulle vi alla rösta på reservationen från nydemokraten i utskottet. Men vi vet att det inte fungerar så eftersom vi har diskuterat frågan tidigare och penetrerat den i detalj.

Jag skulle vilja fråga Ian Wachtmeister hur många gånger under det här året han har tagit så stort intryck av vad representanter från andra partier sagt inför beslutet i en sakdebatt, att han har ändrat mening. Om det har skett: Varför har inte Ian Wachtmeister meddelat riksdagen detta?

Vi får väl återkomma när det gäller statsråden och andra. Jag vill endast påpeka att även här finns risk för nostalgi. I själva verket befinner sig statsråden mer i kammaren än under tidigare perioder.

Interpellationsinstitutet har en helt annan vitalitet, frågeinstitutet håller på att svälla över alla gränser, och vi har de särskilda debatter som Thage G Peterson förtjänstfullt under sin talmanstid tog initiativet till. Vi får akta oss för nostalgi även i det här avseendet.

Anf. 48 IAN WACHTMEISTER (nyd) replik:

Herr talman! Bertil Fiskesjö saknade rallarsvingar i mitt anförande. Jag skall därför ge honom ett exemplar av min bok Krokodilerna, så kommer han att få rallarsvingar så att det räcker.

Utskottsresor skall visst göras. Vad jag invänder mot emellertid är av vilka skäl som de görs. Det går faktiskt rätt bra att skoja om dem. Jag har skrivit om detta. Under de senaste åren har exempelvis socialförsäkringsutskottet insupit visdom från Jugoslavien, Grekland, Turkiet, Schweiz, Belgien och

*Särskild debatt om
riksdagens ställ-
ning och arbets-
former*

Canada. Jag undrar vad de ledamöterna lärde sig om socialförsäkringar i Jugoslavien. Jordbruksutskottet plöjde inte bara raka fåror skall ni tro – Brasilien, Costa Rica, Paris, Spanien och Portugal. Det skulle inte förvåna mig om det börjas odla oliver i Sverige. Man har haft det som anledning för att kunna åka ut på klassresa, och visst är det kul. Det kan även vara förtjänt, men säg då inte att det är något annat.

Alla som var med i talmanskonferensen vet att trots ideliga debatter ledde det inte till att lyckas förklara för socialutskottet att Kina faktiskt burit sig ganska illa åt, och att det vore olämligt att åka dit. Socialutskottet skulle resa dit i alla fall. Trots att vi sa: Europa, Europa, Europa, vi skall åka till Europa. Behöver de undervisning i geografi? Tror man i socialutskottet att Kina ligger inom EG?

Bertil Fiskesjö talade om huruvida jag tar intryck av andra. Jag tar visst intryck av andra, men för att kunna göra det skall debatten föras innan man har låst sig i partigrupperna, innan man har låst sig i utskotten, osv. Att komma hit för att debattera vad man kommit fram till är vad jag vänder mig emot. Man skulle kunna göra som Thage G Peterson säger, nämligen att mer använda andrakammarsalen till sådana debatter, innan man har låst sig. Vi i Ny demokrati är påverkbara. Försök!

Anf. 49 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Herr talman! Det är ett viktigt erkännande som Ian Wachtmeister ger när han säger att han minsann inte har ändrat sig en enda gång från ställningstagandet i utskottet fram till debatten här i kammaren. Det fungerar på det sättet. Vi måste resonera utifrån verkligheten, vilket jag betonar att vi skall göra.

Det är fullt möjligt att diskutera frågorna innan utskottsledamöterna har bundit sig. Remissdebatter kan anordnas inför varenda proposition. Sådana remissdebatter förekommer ju ibland. Det är möjligt att den sortens institut skulle få en ökad användning, vilket jag personligen inte har något emot.

Sedan till utskottsresorna. Jag personligen har deltagit i många resor runt om i världen som politiker, inte bara när det gäller utskottsresor, utan även resor av annat slag. Jag har aldrig upplevt dem som några semesterresor. Någon nöjesresa som Ian Wachtmeister talar om har jag aldrig upplevt. Resorna har varit jobbiga och slitsamma. På våra ambassader är man ofta klossalt ambitiös och måste nästan hållas tillbaka.

Självfallet kan man alltid diskutera resmål, men motiven för att öka kontakten mellan olika länder är nästan alltid goda. Jag har fått förfrågningar från ambassader i en hel del länder i Asien om varför aldrig ett enda riksdagsutskott och inga parlamentariker kommer just dit. Vederbörande ambassadör säger att han ständigt får frågan av politiker i det land där han representerar Sverige: Varför kommer ni inte hit och hjälper mig med vidarekontakter?

Socialförsäkringsutskottets resor känner jag inte närmare till. Ett besök i Jugoslavien under nuvarande omständigheter är väl inte ur vägen för just det utskottet, eftersom det behandlar flykting- och invandrarfrågor, vilka är stora problem. Det känner t.o.m. Ian Wachtmeister väl till.

Anf. 50 IAN WACHTMEISTER (nyd) replik:

Herr talman! Jag ser en resa! Jag har själv rest en hel del i mitt liv som affärsman, antagligen lika mycket som någon riksdagsman. Jag garanterar att jag aldrig försökte säga att jag aldrig hade "kul", tvärtom. Jag talade om när jag hade "kul", vilket jag hade ganska ofta. Jag dolde inte heller om jag råkade bada eller spela golf någon gång. Vad är det för fel på det? Jag tycker det är bra att detta sker. Det som emellertid blir löjligt är när man hela tiden talar om att man enbart arbetade. Då framstår man ju som en idiot.

Varför skall man åka till Hawaii, om man bara arbetar hela tiden? Då kan man lika gärna stanna kvar här. Det är bättre att säga att ni kan "ge er tusan på" att vi badade och hade "kul". Återigen undrar jag vad det är för fel på det. Det är hela tiden något förljuget över det hela, nämligen att vi är duk-tiga, och att vi arbetar jämt. Jag menar att man skall välja resmålen efter vad som är aktuellt. Sluta upp med svepskålen! Och ha det trevligt på resorna!

Anf. 51 GUDRUN SCHYMAN (v):

Herr talman! Debatten här har varit intressant och skall en stund till så vara, hoppas jag. Vad som fortfarande är ett problem är att en sådan här debatt mycket lätt landar i en diskussion om riksdagens arbetsformer och författningsfrågor. Det faktum, som jag tidigare i en replik i debatten tog upp, att vi i dag i det svenska samhället har en stor förtroendeklyfta mellan å ena sidan det svenska folket och å andra sidan de svenska folkvalda är ett mycket stort problem. Vi måste uppmärksamma det på ett helt annat sätt. Det problemet är inte sprunget ur riksdagens i många avseenden ålderdomliga arbetsformer, utan det är sprunget ur en erfarenhet av politiska svek. Så upplever väldigt många situationen i dag – med rätta – därför att det finns fog därför.

På kort tid under de senaste åren har många stora avgörande politiska frågor fått en helt annan vändning i praktiken än vad människor hade trott och gått till val på. I de största politiska avgörande frågorna som vi har framför oss är folkopinionen av en annan inställning än en förkrossande majoritet av riksdagens ledamöter och politiska partier – åtminstone om man beaktar vad som sägs här i kammaren och av de politiska partiledningarna.

Självfallet är den parlamentariska krisen uppenbar för många människor, vilken föder och underbygger ett misstroende som i sig öppnar för spekulationer om ett privilegesamhälle med utskottsresor, lediga somrar, osv. Om det fanns en reell känsla hos människorna att det vi politiker säger oss vilja göra också i största möjliga utsträckning blir det som vi utlovat, och om inte skall vi kunna förklara varför och föra en diskussion med andra människor innan besluten fattas, tror jag inte att människor i allmänhet skulle bry sig så mycket om våra interna arbetsförhållanden.

Så är det emellertid inte i dag. Det finns en politisk verklighet och en historia. Vi kan ta kärnkraftsfrågan, vilken vi skall diskutera i morgon som exempel på hur man "dribblade bort" beslutet som faktiskt fattades efter den rådgivande folkomröstningen. Jag hoppas det blir klarlagt i morgondagens debatt hur det kan komma sig att man kan hantera en politisk fråga på detta sätt, vilket har bidragit till att ett stort missnöje och oro inför den kommande folkomröstningen om medlemskap i den europeiska unionen finns.

Prot. 1992/93:21
11 november 1992

*Särskild debatt om
riksdagens ställ-
ning och arbets-
former*

Det finns fler svikna löften. Partier lovar en sak i valrörelsen och gör någonting helt annat därefter, med uppgörelser bakom stängda dörrar. Arbetarrörelsens partier går ut och föreslår strejkförbud, dvs. inskränkningar i de demokratiska fri- och rättigheterna, något som är både uppseendeväckande och upprörande. Det finns alltså goda skäl till att den här misstron faktiskt finns. Om vi vill stärka och utveckla demokratin är det vår uppgift att se till att denna misstro successivt minskar och till slut försvinner.

För mig, och det parti som jag representerar, innebär demokrati en politisk pluralism, att det finns flera politiska partier som går till öppna val till de församlingar som vi har i Sverige i dag. Det innebär att det finns en fristående fackföreningsrörelse som självständigt träffar avtal med arbetsmarknadens parter. Det innebär att det över huvud taget finns en stark folkrörelse som består av en mängd olika organisationer, t.ex. freds-, miljö- och kvinnoorganisationer samt hyresgästföreningen. Dessa organisationers verksamhet skall också kunna göra politiska avtryck hos de politiska partier som är språkrör i den här församlingen.

Allt detta behövs i ett demokratiskt samhälle, ingenting kan vi vara utan. För människor som deltar måste verkligheten vara utformad på det sättet att alla inte bara känner, utan också i praktiken kan se, att det spelar någon roll vad de tycker och tänker och säger i en viss fråga. Det innebär att beslutsfattandet måste vara decentraliserat. Det måste finnas beslutande organ som är genomskinliga i den bemärkelsen att demokratisk insyn och kontroll alltid är möjlig.

Den nuvarande utvecklingen, och de tendenser som kan avläsas i politiken i dag, går av flera skäl åt ett annat håll. En fråga som ingen har tagit upp är rekryteringsfrågan: Vilka är det egentligen som blir politiker i dag? På vilka premisser och varför blir man det?

Jag ser en obehaglig utveckling i att det finns ett politiskt broilerskap i Sverige, som till övervägande delen består av män. Till en början är de unga män som går från ungdomsförbund till partikanslier, ombudsmannaskap och – när regeringen har den rätta färgen – regeringskansliet. Sedan kommer de tillbaka till partiet, så småningom i ledande positioner, och kanske blir de partiledare. Detta är en ganska bra karakteristik på den karriär som en majoritet av våra nuvarande partiledare, utom Lars Werner, faktiskt har gjort.

Den här utvecklingen är farlig av det skälet att den fjärrar politiken från verkligheten. Vi får en form av professionell politik, där politiken i sig blir ett mål och inte ett medel för att förverkliga en förändring, som jag och de som har valt mig vill. Det blir en professionalism som för med sig att finesser och olika politiska signaler får en större betydelse än kontakt med verkligheten. Det är en skrämmande utveckling. Den passar dessutom in i den andra utvecklingstendensen som finns, nämligen att det blir färre folkvalda, som därför blir mer beroende av experter. Dessa folkvalda, som har politiken som yrke, och experterna blir tillsammans en elit som är svår att nå för människor i allmänhet.

Detta är också en utveckling som passar in i den s.k. internationalisering som vi talar om och som, vid ett medlemskap i Europeiska unionen och vid EES-avtalets eventuella genomförande, innebär att beslutsfattandet flyttas

från de nivåer där demokratisk insyn och kontroll i dag är möjlig. Det hamnar hos en internationell politisk elit, som för de flesta människor är mycket svårkontrollerad. Det är dessutom omöjligt att delta i beslutsfattandet.

Jag vill ta upp en annan sak som hänger ihop med rekryteringen till den svenska politiken, nämligen – om jag skall uttrycka mig i de termerna – det demokratiska underskott som vi de facto har i Sverige som ett resultat av att det är så få kvinnor som deltar i politiken. Vi har sett en tillbakagång i den här församlingen, och vi kan se det i kommuner och landsting. Detta är också en trend.

Kvinnors förtroende för politiken och kvinnors deltagande i politiken minskar. Det hänger ihop med professionaliseringen och med arbetsvillkoren – även de villkor som vi har i den svenska riksdagen och som vi har pratat om i dag. Att ha mycket koncentrerade arbetsperioder och att arbeta på kvällarna fram till kl. 23 är fullständigt vansinnigt. Vi gör det inte för att det då fattas kloka beslut, utan det är en organisationsfråga. Arbetsmetoderna och arbetsformerna här i riksdagen passar inte för kvinnor, framför allt inte ensamstående kvinnor med barn. Detta arbete bygger på att man har en markservice. För det första har inte alla en markservice i dag, och för det andra är inte alla intresserade av att organisera sina liv på det sättet.

Det är ett allvarligt demokratiskt underskott att det finns så få kvinnor i politiken, eftersom kvinnors erfarenheter, möjligheter och förmåga att organisera arbete och liv till en helhet verkligen skulle behövas i de politiska diskussioner som vi har och som skall försöka föra oss fram till ett sätt att arbeta, där vi kan utveckla demokratin och göra de demokratiska institutionerna tillgängliga för fler människor, och inte tvärtom.

Anf. 52 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Det är många av de frågor som Gudrun Schyman här har berört som är viktiga – det vill jag inte på något sätt förneka. Hon skisserar också problem som verkligen finns i samhället, sett ur demokratiaspekten. Det är inte första gången som de problemen skisseras, utan vi är alla medvetna om dem – att vi har den här debatten i dag är väl ett uttryck för det. Det är klart att vi på alla möjliga vägar – som jag har understrukit i tidigare anföranden – måste se till att vi i det svenska samhället får en renässans för politik och för politiker. Vi skall alla hjälpas åt med det.

Det finns naturligtvis alltid en och annan politiker, bland alla dessa tusentals som är engagerade över hela landet, som dummar sig och gör bort sig, och det blir stora rubriker i tidningarna – med all rätt. Därmed fördömer man alla som över huvud taget sysslar med politik. Detta avskräcker många människor från att engagera sig i politisk verksamhet, då de tror att det är farligt. Att ge en realistisk bild av det politiska arbetet och att betona den betydelse som det politiska arbetet har, tror jag är mycket viktigt när det gäller att stimulera till ökat politiskt intresse.

Man kan självfallet fråga sig om rekryteringen till riksdagen är den bästa, men det är de politiska partierna som bestämmer den; det är partiernas nomineringar som är avgörande. Glädjande nog har vi trots allt ganska många kvinnor i den svenska riksdagen. Andelen har väl ökat till uppemot 40 % igen, genom en del avgångar och annat. Jag tror att vi nu ligger efter Finland

Prot. 1992/93:21
11 november 1992

*Särskild debatt om
riksdagens ställ-
ning och arbets-
former*

i världsstatistiken, men det kan bli ännu bättre. Det är självfallet viktigt att kvinnor deltar i det politiska arbetet.

När det gäller rekryteringen i övrigt har det talats om politiska broilar. Ja, låt oss då se på den nostalgiskt hyllade äldre generationen, som Branting, Erlander, Sträng, Pehrsson-Bramstorp, Trygger och Lindman, för att svepa över så många partier som möjligt. Vad var de? Jo, praktiskt taget alla var livstidspolitiker, och de hyllades för de stora insatser som de gjorde i det svenska samhället. Jag menar att vi även i den här frågan får akta oss för att bli nostalgiska och för att inte se hur det verkligen har varit.

Frågan om att svika löften är naturligtvis viktig. Vad vi från de politiska partiernas sida har varit för dåliga på att förklara är: Detta jag vill, men detta jag kan. Inget parti har majoritet i riksdagen, inte ens konstellationer av partier. Vi har nästan kontinuerligt minoritetsregeringar i Sverige, och med det läget är det självklart att vi måste kompromissa för att komma fram till beslut. Vi måste ge efter i en del frågor som vi egentligen inte skulle släppa om vi hade makten att genomföra dem. Även detta mödosamma kompromissande är en del av det politiska arbetet.

Anf. 53 GUDRUN SCHYMAN (v) replik:

Herr talman! Det är riktigt, som Bertil Fiskesjö säger, att man inte alltid kan göra vad man vill. Men ibland har det funnits goda möjligheter att göra det man vill, fast man har låtit bli av andra skäl. Jag tog kärnkraftsfrågan som ett exempel i mitt anförande. Där var det så att det under den förra mandatperioden fanns majoritet för att sätta i gång avvecklingen av kärnkraften. Socialdemokraterna, Centerpartiet, Vänsterpartiet och Miljöpartiet hade kunnat besluta om det, om viljan hade funnits i den politiska sakfrågan. Den saknas ibland, och det är tråkigt att man inte kan titta på enskilda politiska sakfrågor och se att det faktiskt går att göra någonting, utan att man skall väva in det i andra stora komplexiteter så att man i själva verket blir handlingsförlamad. Jag tror att människor är mycket trötta på det.

Det är riktigt att det är partierna som bestämmer rekryteringen, och så skall det naturligtvis vara. Men jag vill väcka frågan ändå, eftersom jag kan se att det sätt som man i dag rekryterar på innebär stora problem, just med den här professionaliseringen av politiken, som i sig för med sig det bristande förtroendet.

Jag avsåg inte att hylla de gamla politikerna på det sättet, men jag skulle vilja att de nya politikerna också har en förankring i den s.k. verkligheten, som Ian Wachtmeister brukar tala om, innan de sätter sig i en sådan här politiskt beslutande församling. Jag tycker inte att vi skall ställa krav på yrkeserfarenhet i fem år, men jag skulle önska någonting ditåt. Man skall inte bara vara politiker, utan man skall också ha en annan erfarenhet, en annan bakgrund, en ytterligare livserfarenhet, en arbetslivserfarenhet. Det vore mycket lyckligt, därför att då befinner man sig i ett skede i livet då man naturligt har andra kontakter än bara dem inom politiken. Det skulle underlätta och brygga över den förtroendeklyfta som i dag finns, inte hos alla men hos många, och som generellt tar sig uttryck i det s.k. politikerföraktet.

Anf. 54 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Herr talman! Det är inte bara det faktum att man inte har majoritet som ibland gör att det är omöjligt att förverkliga partiets ståndpunkter i en fråga, utan det kan vara omständigheterna som har ändrats. Vi hade ett mycket konkret exempel under krisdagarna nyligen. Om jag tar dem som anses befinna sig på varsin sida, var det naturligtvis inte så att Moderaterna älskade att skjuta på skattesänkningar och inte heller så att Socialdemokraterna med liv och lust gick in för försämringar av det sociala välfärdssystemet. Det var den situation som hade uppkommit som tvingade politiker, inte bara i dessa partier utan även i andra, att överväga vad de kunde göra för att snabbt återvinna förtroendet för den svenska ekonomiska politiken. Det hade man att ta ställning till.

Politiker skall naturligtvis kunna fungera i lugna och balanserade situationer, ta lång tid på sig att resonera osv., men politiker måste också i ett modernt samhälle kunna fungera när stressen är väldigt hård. Den verkliga politiska kapaciteten visar sig också ofta just när man är tvungen att handla under stress.

När det gäller rekryteringen till t.ex. denna kammare och andra politiska församlingar kan jag i långa stycken hålla med Gudrun Schyman. Det är klart att det är mycket viktigt med erfarenhet från områden utanför politiken. Jag vet inte hur många olika jobb jag hade provat på innan jag blev politiker – jag tror att det var ett tiotal – och det gör naturligtvis att jag känner till förhållandena litet bättre, även om de självfallet har ändrats under den långa tid som jag har suttit här.

Men återigen: Det är ju de politiska partierna som nominerar, och det är alltså inom de politiska partierna som man får ta ställning till den här frågan.

Sedan är det klart att vi har en annan verklighet också på grund av att så många ungdomar numera går till högre utbildning av olika slag. En större del av ungdomstiden befinner man sig i utbildningsväsendet och kanske engagerar sig politiskt när man är klar med sin akademiska examen eller har avslutat någon annan utbildning.

Får jag sedan säga att jag inte har kunnat finna att Vänsterpartiet har en mindre andel traditionella proffspolitiker än de andra politiska partierna. Gudrun Schyman är väl ett bra exempel på en proffspolitiker, som dessutom – efter vad jag har förstått – gärna vill fortsätta länge än.

Anf. 55 GUDRUN SCHYMAN (v) replik:

Herr talman! Det blev till slut väldigt personligt, Bertil Fiskesjö.

Min arbetslivserfarenhet är att jag först arbetade fem år inom det svenska postväsendet. Sedan arbetade jag i en grossistfirma inom VVS-branschen. Därefter vuxenutbildade jag mig till socionom, och jag har arbetat drygt 20 år inom de kommunala sociala förvaltningarna. År 1988 började jag som heltidspolitiker.

Jag tycker att det är ett problem att det är så många politiker som har rört sig bara inom den politiska sfären.

Att utbildningarna blir längre och att många går direkt från utbildning in i politiken är ju ett faktum. Vi kunde för några veckor sedan i media läsa att den nuvarande regeringen och regeringskansliet aldrig tidigare har varit

befolkade med så många akademiker, varav många inte har tagit sin examen. Man måste naturligtvis fråga sig vad det har för inverkan på den praktiska politiken. Spåren kanske kan förskräcka!

Jag tror att det är viktigt att man inom de politiska partierna är uppmärksam på att man inte skapar strukturer som fjärrar människor med andra livserfarenheter och kanske med andra engagemang från politiska sakfrågor. Vi bör i stället ha strukturer som stimulerar dessa människor att närma sig de politiska uppgifterna. Dessa har blivit så specialiserade och professionaliserade och utförs under arbetsformer som omöjliggör ett normalt liv. Sådana arbetsformer hindrar en utveckling av den demokratiska processen och fjärrar människor från politiken i stället för att närma dem politiken, någonting som vi är överens om är önskvärt. Politiken skall närma sig människorna, och politiken skall närma sig kvinnorna – inte tvärtom.

Vi måste ändra våra arbetsvillkor på sådant sätt att detta blir möjligt, och det kräver en större öppenhet.

Anf. 56 LARS LEIJONBORG (fp):

Herr talman! Jag håller med Gudrun Schyman om att ett stort problem när det gäller människors uppfattning om politiken är att det finns så många exempel på s.k. svek och löftesbrott – ända från folkomröstningen om högertrafik med det utslag som denna gav och politikernas beslut strax därefter fram till ett antal andra mycket tydliga exempel.

Jag sade i mitt anförande att vi alla har anledning till självkritik. Här vill jag dock göra det påpekandet att det är lätt för Gudrun Schyman att vara heligare än påven själv, eftersom hon här i riksdagen representerar det mest fundamentalistiska partiet, som sällan har tagit något ansvar för de beslut som har fattats. Vi politiker står ofta inför konflikten om vi skall göra en kompriss och därmed något tumma på våra löften eller om vi skall välja att stå utanför. I sådana situationer har Vänsterpartiet ofta valt att stå utanför.

När det gäller broilerproblemet känner jag mig inte träffad, eftersom jag klarar Gudrun Schymans krav på arbetslivserfarenhet. Jag tycker emellertid att detta är intressant. Gudrun Schyman buntar ihop dem som har den professionella politiska bakgrunden med byråkraterna och ser dem som en massa. Jag tror att relationen mellan politiken och byråkratin är ett demokratiskt grundproblem. Men i motsats till Gudrun Schyman tror jag att den "systemkunskap" som Carl Bildt, Bengt Westerberg och andra med lång erfarenhet i politiken har skaffat sig möjligen är en förutsättning för att de på ett effektivt sätt skall kunna hävda politiken, allmänintresset, mot byråkratin. Det måste exempelvis spela någon roll för verkligheten ute i försvaret vad försvarsutskottet diskuterar och kammaren beslutar, så att vi inte har en expertkader som i praktiken har makten.

Detta är också ett argument mot de tankar som här förts fram om begränsningar av den tid man får vara exempelvis riksdagsman. Sådana begränsningar får i varje fall inte vara alltför långtgående, eftersom det tar en tid innan man får den kunskap och kännedom om systemet som krävs för att man verkligen skall kunna hävda politiken mot byråkratin. Jag anser att Gudrun Schyman här är inne på ett viktigt problem men att hon möjligen drar felaktiga slutsatser.

Anf. 57 GUDRUN SCHYMAN (v) replik:

Herr talman! Vi är överens om att detta är ett viktigt problem. Jag har inte dragit några definitiva slutsatser, utan jag har formulerat frågan, som jag anser att vi måste ta upp till debatt. Man kan emellertid avläsa tendenser som är oroande.

Man kan också avläsa tendensen att riksdagens arbete, som vi i dag talat mycket om, ständigt ökar. Vi får mer och mer att göra, det skrivs fler och fler motioner, och det produceras fler och fler papper av olika slag. Jag är inte säker på att detta betyder att riksdagens faktiska makt har ökat, utan jag kan t.o.m. tänka mig att det är precis tvärtom – att det ibland är något slags kompensatoriskt arbete som pågår under väldigt sena kvällar och mycket debatterande och som inte står i någon rimlig proportion till verkligheten utanför detta hus och till det faktiska inflytande som riksdagen har.

Det var intressant att Lars Leijonborg tog försvarsområdet som exempel. Försvarskommittén är väl det utskott som, såvitt jag har förstått, har den minsta verklighetsanknytningen i sina debatter, om man ser det från försvars- och säkerhetspolitisk synpunkt. Vi behöver nu inte gå in i den debatten, men jag kan inte frigöra mig från det faktum att broilerproblemet är förknippat med den politiska byrkratin. Man stänger så att säga in sig själv och blir egenproducerande på olika sätt.

Anf. 58 LARS LEIJONBORG (fp) replik:

Herr talman! Det var värdefullt att Gudrun Schyman i sitt inlägg försökte vända uppmärksamheten från den kraftiga fokuseringen mot det som händer i den här salen och i det här huset. Sanningen är ju den att vi som riksdagsledamöter har ett ansvar för mycket mer än det som sker inom dessa väggar. Vi skall lära oss vårt område och se hur det fungerar i praktiken. Vi skall lära oss hur man löser samma frågor i andra länder, osv. Alltsammans detta är mycket viktigt. Därför är det en bra motvikt till annat som sagts i debatten här och på andra håll att Gudrun Schyman nu säger att vi i själva verket jobbar för mycket i det här huset. En allmänt förekommande uppfattning är annars att vi jobbar alldeles för litet.

Anf. 59 GUDRUN SCHYMAN (v) replik:

Herr talman! Det var alldeles rätt uppfattat av Lars Leijonborg – jag tycker att det arbetas ofantligt mycket i det här huset. Men jag är inte säker på att hela detta ofantliga arbete når utanför huset. Det är det som är problemet. Jag anser att vi även i utskotten skulle vara mycket mer aktiva utanför det här huset, bedriva uppsökande arbete och fara på utskottsresor mer än vi nu gör. Vi bör med andra ord söka upp problemområden och i större utsträckning diskutera med människor som står mitt uppe i verksamheten.

Vi är överens om detta, Lars Leijonborg, och vi får väl fortsätta diskussionen.

Anf. 60 IAN WACHMEISTER (nyd):

Herr talman! Det tycks vara en gedigen yrkeserfarenhet bakom de personer som sitter i denna riksdag. Ändå visar statistiken att det finns mycket

gott om broilers just här i riksdagen – men de är väl på utfodring just nu, kan jag tro.

Jag vill inte göra reklam för boken "Krokodilerna", men det är lustigt att det här finns en intressant "timing". Jag har i boken redovisat en studie som heter "Här har du deras liv". Jag jämför där några politiska förgrundsfigurer, nämligen Carl Bildt, Bengt Westerberg, Ingvar Carlsson, Bert Karlsson och – i all blygsamhet – mig själv. Jag satte upp i en tabell hur lång tid dessa olika personer hade arbetat inom den produktiva sektorn, inom handel osv. Det blev en del nollor, kan ni förstå! Även för *jobb* inom den offentliga sektorn blev det nollor för de här stora politiska ledarna, medan det för åren som yrkespolitiker blev förskräckande höga siffror.

Så visst finns det broilers, och de finns just i det politiska systemets topp i Sverige. Det är det ingenting att snacka om – det kan ni däremot läsa om.

Jag föreslår om igen att man skall maximera antalet mandatperioder.

Gudrun Schyman tar upp frågan om kvinnor i politiken. Man tror kanske att man kan lösa saker och ting genom att ha fler kvinnor. Det får man gärna ha – det tycker jag är alla tiders. Det är jättebra, bara man inte inför en kvot. Det blir inte nödvändigtvis bättre med kvinnor – det har väl Vänsterpartiet anledning att fundera över just nu.

Demokratin, som det talas om här, hotas av några saker. I dagens samhälle med dagens media, med dagens kommunikationer, med den struktur vi har och med de stora maktpapparater som står till förfogande menar jag att yrkespolitiker är ett hot mot demokratin.

Folkomröstningar skulle kunna rädda demokratin. Det går mycket bra och är otroligt billigt att genomföra folkomröstningar på lokal nivå och även på riksplanel. Det kan man inte prata bort längre, när vi har AXE-system och många andra hjälpmedel.

Personval skulle också bidra till att öka demokratin, liksom en fri radio och TV – och då menar jag *fri*.

Detta är saker som handlar om demokratins fortlevnad och inte om Europa, som man är så rädd för, eller någonting annat.

Var så god, Gudrun Schyman!

Anf. 61 GUDRUN SCHYMAN (v) replik:

Herr talman! Jag får tacka för inbjudan.

Att Ian Wachtmeister inte gör reklam för sin bok var väl en lätt underdrift – jag tycker att boken har kommit med i nästan varenda mening hittills. Jag tycker att Ian Wachtmeister borde kunna dela ut boken gratis, eftersom den tycks vara så läsvärd för oss andra.

Att jag tar upp frågan om kvinnor i politiken har inte att göra med att det skulle bli bättre eller sämre i den mening som Ian Wachtmeister talar om. Det har i stället att göra med det faktum att kvinnor är underrepresenterade i alla församlingar. I de folkvalda församlingarna är underrepresentationen kanske mindre än i näringslivets olika församlingar. Detta är ett jättestort problem av det skälet att kvinnors erfarenheter och kunskaper inte tas till vara.

Jag tycker inte på samma sätt som alla andra kvinnor – kvinnor har också olika politiska uppfattningar – men jag vill att kvinnors erfarenheter och

kunskaper skall finnas med som en självklarhet. Jag anser att det är en demokratisk fråga hur man ser på detta. Det är inte fråga om huruvida man i olika politiska partier tycker att det är roligt med kvinnor eller inte – roa oss kan vi väl göra på andra håll utan att vi har kvotering.

Detta är faktiskt en fråga om demokrati. Vad får det för följder att kvinnor är så dåligt representerade, även om vi mätt med internationella mått är bra i det avseendet i den här församlingen? Jo, det får till följd att kvinnors makt och inflytande minskar. Det får till följd att kvinnor har lägre lön än män, oavsett utbildning och position, att kvinnor missgynnas i utbildningen och att kvinnors hälsa försämras. Kvinnors positioner har i dag försämrats. Vi har fått en hopplös diskussion om organisationen av vård och omsorg, som är kvinnors stöttepelare för att vi skall kunna utöva våra demokratiska rättigheter, finnas med i samhällsdebatten och kombinera ett yrkesliv med föräldraskap. Den sektorn skall plötsligt försvinna, och vi skall återgå till någon form av hembiträdestillvaro.

Den här diskussionen skulle vi inte få om kvinnor var ordentlig representerade i de politiska församlingarna. Detta är en fråga om demokrati. Vi behöver utveckla vår demokrati och se till att kvinnor finns med i det politiska arbetet. Men då måste vi ändra på arbetsformerna så att det blir möjligt även för kvinnor att delta. Då måste vi sluta med att ha sammanträden på kvällarna och ha sådana toppar i arbetet som vi nu har. Det måste vara möjligt att förena en politisk verksamhet med ett normalt liv, som också innefattar barn.

Anf. 62 THAGE G PETERSON (s):

Herr talman! Jag delar Gudrun Schymans uppfattning att förtroendeklyftan mellan väljarna och de valda är ett stort demokratiskt problem. Misstron finns, det kan vi inte bortse från. Många vetenskapliga undersökningar har också visat detta. Varför det har blivit på detta sätt, måste vi diskutera.

Politik handlar först och främst om förtroende. Om människorna inte har förtroende för det representativa demokratiska systemet och dess företrädare är detta ingenting annat än ett kristecken i vår demokrati.

Gudrun Schyman tog också upp flera saker som vi inte får sopa under mattan utan som vi måste ta på allvar. Det gällde rekryteringssättet, men också, det vill jag tillägga, svårigheterna i dag att rekrytera människor till politiskt arbete. Det gällde även kvinnornas underrepresentation och reella möjligheter att delta i politiskt arbete.

Jag menar att vi politiker själva i många sammanhang måste sätta gränser för att hävda politikens anseende och integritet och sätta gränser för att hävda vårt eget anseende och vår egen integritet. Detta är också en fråga som vi har diskuterat alldeles för litet.

Jag vill peka på ett par ting som aktualiseras efter valet i USA. Vi brukar ju ofta ta efter sådant som sker i USA. Jag hoppas verkligen att vi kommer att hålla på uppgörelsen i TV-beredningen, dvs. att inte släppa fältet fritt för politisk TV-reklam. Att privat köpa TV-plats i en valrörelse är detsamma som att försöka köpa demokratiska uppdrag. Pengar skall inte få avgöra uppdrag. Det skulle faktiskt undergräva demokratin och människors respekt för demokratin.

Prot. 1992/93:21
11 november 1992

*Särskild debatt om
riksdagens ställ-
ning och arbets-
former*

Vi politiker får inte bli TV-underhållningens fångar. Politik handlar om frågor som människor vill att vi tar allvarligt och seriöst på. Jag har flera gånger sagt att vi måste visa att politiskt arbete är både intressant och roligt. Men just för att hävda respekten för politiken, måste vi ha en rågång mellan politik och larv.

Jag vill till slut tillägga att andra uppdrag vid sidan av riksdagsledamotskapet måste anpassas till riksdagsledamotskapet och inte tvärtom. En ledamot bör inte ta styrelseuppdrag som uppenbart innebär att han eller hon sätter sig på två stolar. Det går att säga nej till uppdrag. Detta anser jag också vara en sådan fråga som vi får diskutera i partigrupperna.

Herr talman! Jag skall inte begära ordet igen. Jag vill tacka övriga deltagare i debatten för en intressant debatt och för omväxlande och spontana inlägg.

Anf. 63 GUDRUN SCHYMAN (v):

Herr talman! Jag skall inte heller förlänga debatten. Jag vet att någon redan har gått och att någon är på väg att gå.

Jag tycker också att denna debatt har varit bra. Mycket av det som Thage G Peterson tog upp är bra frågor. Vi är överens i långa stycken. Frågorna om politisk TV-reklam och TV-underhållning är mycket intressanta. Även frågan om styrelseuppdrag och frågan om storleken på aktieportföljen och liknande frågor bör diskuteras med större intensitet i den svenska politiska debatten än vad som hittills har varit fallet.

Jag tror att litet mer bevakning just på detta sätt av politiker i Sverige vore önskvärt, framför allt att frågorna kommer upp till diskussion, inte på ett personligt sätt utan på ett principiellt sätt. Alla i denna debatt är ju överens om att vi skall återskapa ett förtroende mellan folk och folkvalda. Det som vi som folkvalda kan göra är att dra vårt strå till stacken.

Överläggningen var härmed avslutad.

2 § Justering av protokoll

Justerades protokollet för den 5 november.

3 § Anmälan om ny ordförande i jordbruksutskottet

Förste vice talmannen anmälde att jordbruksutskottet den 10 november utsett *Margareta Winberg* (s) till ny ordförande efter *Göran Persson* (s).

4 § Hänvisning av ärenden till utskott

Föredrogs och hänvisades
Propositionerna
1992/93:60 till jordbruksutskottet

Motionerna

1992/93:U10 till utrikesutskottet

1992/93:Sk1 och Sk2 till skatteutskottet

1992/93:U9 till utrikesutskottet

1992/93:Ju7 och Ju8 till justitieutskottet

Vissa behörighetsfrågor m.m.

Meddelande om samlad votering

Förste vice talmannen meddelade att justitieutskottets betänkande JuU3, försvarsutskottets betänkande FöU1, socialutskottets betänkanden SoU1, SoU2, SoU3 och SoU4, jordbruksutskottets betänkande JoU4 samt näringsutskottets betänkanden NU1, NU2 och NU3 skulle avgöras i ett sammanhang efter avslutad debatt.

5 § Rattfylleri

Föredrogs
justitieutskottets betänkande
1992/93:JuU3 Rattfylleri.

Förste vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut fattades efter 14 §.)

6 § Vissa räddningstjänstfrågor

Föredrogs
försvarsutskottets betänkande
1992/93:FöU1 Vissa räddningstjänstfrågor.

Förste vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut fattades efter 14 §.)

7 § Vissa behörighetsfrågor m.m.

Föredrogs
socialutskottets betänkande
1992/93:SoU1 Vissa behörighetsfrågor m.m.

Anf. 64 INGRID ANDERSSON (s):

Herr talman! I detta betänkande från socialutskottet behandlas bl.a. ett stort antal motioner som i huvudsak mynnar ut i en begäran om legitimation

för flera olika yrkesgrupper. De flesta yrkandena har återkommit flera gånger och behandlats här i riksdagen och avslagits.

Motionärerna motiverar sina yrkanden med beskrivningar som rör de aktuella yrkesgrupperna – deras goda kunskaper, deras stora kvalifikationer och deras yrkesansvar. Men det är emellertid inte kriterier nog för att ge legitimation enligt vårt synsätt hittills.

Legitimationens huvudfunktion är att vara en garanti för viss kunskapsnivå och för sådana personliga egenskaper hos yrkesutövarna så att allmänhetens och myndigheternas förtroende förtjänas. Att legitimation kan dras in har stor betydelse. Legitimationen skall fylla ett väsentligt informationsbehov för allmänheten, en behövlig varudeklaration. Myndigheterna måste också kunna lita på yrkesutövarna, t.ex. i fråga om recept och intyg. Det handlar om yrkesgrupper med ett särskilt ansvar för patienternas säkerhet i vården.

Vi har intagit en restriktiv hållning när det gäller att vidga kretsen av legitimerade yrkesgrupper. Det är inte bara fråga om en fin titel, utan till detta kommer tillsyn och, som jag sade, även möjlighet att deslegitimera. Det måste finnas möjlighet till tillsyn och kriterier för deslegitimation.

Nu har vi emellertid i utskottet funnit det motiverat att alla dessa frågor som återkommer gång på gång, och som rör behörighet och legitimation, får en samlad parlamentarisk översyn, så att vi kan komma fram till ett bra och allmänt accepterat förhållningssätt i dessa frågor. Så långt är vi överens.

Majoriteten i utskottet har emellertid i detta läge valt att skilja ut en av alla dessa yrkesgrupper för ett ställningstagande nu. Det gäller naprapaterna. Möjligen sker det därför att det i många motioner begärs att denna yrkesgrupp skall få legitimation. Men det var onödigt, eftersom utskottet tidigare faktiskt har uttalat och givit i uppdrag till regeringen att pröva frågan om att ge naprapaterna legitimation så fort som tillräckligt vetenskapligt underlag finns.

I februari i år fick Socialstyrelsen i uppdrag att utreda om det föreligger ett dokumenterat vetenskapligt underlag för att tillstyrka legitimation. Socialstyrelsen har nyligen redovisat att ett sådant vetenskapligt underlag inte finns. Att i det läget genomdriva ett ställningstagande för denna yrkesgrupp tycker vi är fel. Ett ställningstagande nu kan faktiskt innebära ett nej om regeringen följer Socialstyrelsens bedömning. Då kommer detta att ställa naprapaterna utanför. Jag vet inte om motionärerna tycker att det är bra. Jag tror inte det. Ett ja till att ge naprapaterna legitimation, mot Socialstyrelsen, innebär naturligtvis en svårighet för naprapaterna att leva med, eftersom Socialstyrelsen också är tillsynsmyndighet. Jag tror faktiskt inte att det skulle gynna det goda samarbete mellan olika grupper inom sjukvården som är av så stort värde. Naprapaterna är dessutom en förhållandevis ny grupp inom vårdområdet.

Om man hade velat välja ut en grupp, hade det faktiskt varit mer naturligt att välja ut arbetsterapeuterna. Frågan om att ge arbetsterapeuterna legitimation har vi tidigare behandlat i utskottet, och vi har varit överens om att regeringen skulle införa behörighetsföreskrifter för denna grupp. Detta har inte skett.

I nuläget menar vi att en samlad översyn är att föredra. Det är fel att skilja

ut en enda grupp före alla andra. Det kan också finnas andra möjligheter än just legitimation för att tillgodose motionärerna. Man kan tänka sig t.ex. auktorisation.

En samlad översyn är vad vi begär i vår reservation. Herr talman! Jag yrkar bifall till vår reservation.

I detta betänkande behandlas också en socialdemokratisk motion där bl.a. vikten av tillräcklig tillsyn när det gäller privat vård och dess marknadsföring tagits upp. Under hösten har det visat sig, inte minst i massmedia, att det faktiskt finns behov av tillsyn inom den privata vården. Och frågan om brister när det gäller sekretess har uppmärksammats ordentligt.

I motionen tas även en fråga som hör ihop med valfriheten upp. I dag kan allmänheten inte välja att inte söka t.ex. läkare eller tandläkare som upprepade gånger har tilldelats varning för försumlighet av hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd. Det finns inte tillgång till sådan information. Det upplevs som en brist. Motionärerna vill att detta särskilt skall ses över.

Nu har vi förstått att tillsynsutredningen har behandlat dessa frågor och att beredning pågår i regeringskansliet. Med detta har vi låtit oss nöja denna gång. Men, herr talman, detta är mycket viktiga frågor. Det tycker vi, och det tycker också utskottet. Vi förväntar oss därför att regeringen snart kommer med förslag. Vi kommer att följa detta område med stort intresse och med stor vaksamhet.

Anf. 65 LEIF CARLSON (m):

Herr talman! I utskottets betänkande SoU1 tas bl.a. upp frågor om tillsyn över privat vård, över vissa terapier och frågor om skydd för vissa yrkestitlar som psykolog och psykoterapeut och om en översyn av den tämligen gammalmodiga stadgan om enskilda vårdhem.

Detta är, som Ingrid Andersson sade, mycket viktiga frågor. Men de behandlas nu i regeringskansliet, och ett enigt utskott menar att frågorna nu inte skall föregripas. Därför har dessa motioner avstyrkts. Det betyder inte att frågorna inte uppfattas som viktiga, utan speciellt tillsynen är mycket viktig under en period då man ställer om verksamhet på det sätt som nu sker.

Även frågor om behörighet och legitimation behandlas. Systemet med legitimation och behörighet har i viss mån blivit svårförståeligt. Behörigheter och legitimationer har tillkommit vid olika tidpunkter och grundats på olika principer och därigenom fått olika räckvidd och olika innebörd.

Legitimationen skall, precis som det har sagts tidigare, vara en garanti för kunskaper, för personliga egenskaper och kvalifikationer. Den skall uttrycka myndighetens förtroende för personen i fråga och på det sättet även vara vägledande för att allmänheten skall kunna ha förtroende för denna person. Den skall ge information och i viss mån även understryka att det finns ett kliniskt och vetenskapligt erkännande och en erfarenhet bakom den legitimerades behandlingssätt och dennes principer.

Dessutom finns den legala aspekten. Legitimationen kan dras in, vilket är mycket viktigt, inte bara när det handlar om fel som är relaterade till kompetensen utan också när det handlar om utnyttjande av den ställning som legitimationen medför för en person. I detta sammanhang kommer intygsskrivan-

Prot. 1992/93:21
11 november 1992

Vissa behörighetsfrågor m.m.

det upp, som i vissa fall kanske inte har med den medicinska kompetensen att göra utan med att personen i fråga utnyttjar sin ställning.

En sammanblandning beträffande behörighet, legitimation, yrkesexamen och utbildning sker lätt. Därför har utskottet, som sagt, föreslagit att ett samlat grepp skall tas, så att man får en enhetlig bedömning av vad som är legitimationskrav. Detta skall samordnas och vägas mot behovet av yrkesexamen, utbildning och kompetensbevis – legitimationen är kanske inte den rätta auktorisationsformen. Den legala aspekten på indragningsmöjligheter av skäl som inte direkt har att göra med kompetensen bidrar, som också har sagts här, till att legitimationen inte kan devalveras till att omfatta alla på områden där behörighet av något slag behövs eller där man anser att kompetens behöver anges.

En översyn av den här komplicerade frågan bör göras under parlamentarisk medverkan, och här är utskottet enigt.

Men det finns en grupp om vilken majoriteten här har en annan uppfattning. Det gäller naprapaterna. Varje år har motionärer från alla partier – det handlar om åtminstone sju åtta motionärer – väckt motioner om nämnda grupp. Man har tagit in det ena underlaget efter det andra och berett ärendet. Dessutom har det varit upprepade utskottsbehandlings under årens lopp. Redan i socialutskottets betänkande 1988/89:23 uttalade utskottet "att regeringen så snart det föreligger ett tillräckligt underlag för ställningstagande beträffande naprapaterna, bör pröva frågan om deras legitimation". Detta gav riksdagen regeringen till känna.

Slutligen måste det konstateras att man inte bara kan ta in nya uppgifter och underlag och göra nya utredningar. Till slut måste man säga: Nu har vi det här underlaget. Det är omfattande och kan inte väntas tillföra något speciellt nytt att inhämta ytterligare synpunkter på. Därför måste vi fatta beslut utifrån det underlag som finns.

Majoriteten har därför sagt att vi är i den situationen när det gäller naprapaterna att vi bör fullgöra vad som tidigare har sagts här. Det gäller alltså att begära att regeringen nu tar ställning utifrån det underlag som finns. Några nya radikala synpunkter väntas inte. Därför menar jag att vi nu kan gå till beslut om naprapaterna.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationen och meningsyttringen.

Anf. 66 INGRID ANDERSSON (s) replik:

Herr talman! Det tyder en smula på uppgivenhet när man väljer ut en grupp för legitimation bara därför att det har förekommit så många motioner. Man har gett Socialstyrelsen uppdraget att ta fram uppgifter om huruvida det finns ett vetenskapligt underlag som motiverar legitimation. Socialstyrelsen säger att något sådant inte finns.

Ändå väljer man att säga att det här måste till ett ställningstagande. Det synes mig en aning lättvindigt. Jag undrar: Kommer majoriteten att göra samma ställningstagande om det finns återkommande motioner angående socionomer, arbetsterapeuter, dietister och kuratorer? T.o.m. fototerapeuter nämns i de här motionerna.

Jag har litet svårt att svälja nämnda motivering när det gäller att välja ut

en grupp och låta många andra vänta som sedan länge är etablerade inom sjukvården. Naprapaterna åtnjuter faktiskt allmänhetens förtroende, och de sysslar väldigt mycket med idrottsskador. Vidare har de en mycket enhetlig utbildning. Det finns inte en möjlighet att missta sig i det avseendet. De som kallar sig naprapater har utbildats på den skola som finns här i Stockholm. Mot bakgrund av de kriterier för legitimation som funnits och som vi har använt oss av när det gällt legitimering av andra yrkesgrupper har jag väldigt svårt att förstå resonemanget här.

Det skulle vara mycket intressant att få ytterligare en förklaring till att man gjort just nämnda urval i stället för att välja ut andra etablerade grupper inom sjukvården. Jag tror att man inom de här andra grupperna tycker att det vore mycket intressant att få besked på den punkten.

Anf. 67 LEIF CARLSON (m) replik:

Herr talman! Självfallet är det inte antalet motioner som varit avgörande. I stället är det så, att motionerna har lett till en behandling av ämnet och till ett inhämtande av underlag. Detta har haft betydelse. Samtidigt har man också gett en mycket närbesläktad grupp, kiropraktorerna, legitimation. Det gör att det egentligen inte finns några logiska skäl att skilja på dessa grupper.

Jag tycker att Ingrid Anderssons uppräkningslista var mycket bra när det gäller de skäl som talar för att legitimation bör vara för handen. Hon nämnde ju det förtroende som naprapaterna åtnjuter, vilken utbildning dessa har osv.

Jag anser dock att det finns en skillnad här jämfört med andra grupper. Därför måste man kunna säga att det nu finns ett underlag som är tillräckligt väl belyst och att beslut därför bör kunna fattas.

Anf. 68 INGRID ANDERSSON (s) replik:

Herr talman! En sak saknas fortfarande enligt Socialstyrelsen, nämligen den vetenskapliga dokumentationen. Hur skall man då kunna utöva tillsyn, och vad är det för kriterier som skall gälla beträffande legitimationen? Det finns fler frågor som förtjänar att noga beaktas.

Jag tror att naprapaterna faktiskt skulle tjäna på att de blev bedömda i samband med bedömningen av andra yrkesgrupper. Man kan t.ex. fundera över om det finns andra möjligheter än just legitimationen. Jag har ju talat om auktorisationen som ett alternativ. Socialstyrelsen har anfört flera andra skäl till att det kan finnas tvivel när det gäller att just nu införa nya grupper för legitimering. Organisationen inom sjukvården t.ex. är stadd i en stor omvandling. Inte minst ekonomiska ställningstaganden behövs.

En samlad bedömning av alla yrkesgrupper är verkligen enligt vår uppfattning att föredra. Jag kan inte acceptera de litet svepande skäl som angetts – t.ex. att det har förekommit många motioner och att frågan behandlats många gånger. Så var det också när det gällde kiropraktorerna. Men det är faktiskt inte jämförbara grupper. Frågan om kiropraktorernas förhållanden behandlades väldigt länge. Man sökte vetenskapligt underlag, och ett sådant kom i slutänden. Men det fanns också ett väldigt stort behov av legitimation från allmänhetens sida. Människor ville vara förvissade om att en viss kiropraktor hade lång och gedigen utbildning. Utbildningsmässigt fanns nämligen

gen allt – från en utbildning som omfattade några veckor till en seriös utbildning som omfattade flera år. Det var den stora skillnaden och det avgörande skälet till att kiropraktorerna legitimerades.

Sedan vill jag säga att jag tror att vi kan hålla på länge med diskussioner om huruvida metoderna är jämförbara. I varje fall anser inte professionen att de är det. Utbildningen varierar. Dessutom finns det olika benämningar.

Anf. 69 LEIF CARLSON (m) replik:

Herr talman! Vi kan ha olika uppfattning om detta. Jag tycker nog att det vetenskapliga underlaget för kiropraktorernas verksamhet liknar det som gäller för naprapaterna.

Vill man vara elak, kan man säga: Inom hela den medicinska vetenskapen är det vetenskapliga underlaget för väldigt många behandlingar egentligen mycket svagt. I vissa fall är det obefintligt. Det hela bygger mycket på erfarenhet – och här finns erfarenhet.

När det gäller införandet av legitimation för en grupp och ett behandlings-sätt tycker jag inte att man får bygga på skälet att det finns personer med dålig utbildning.

Här har vi en grupp som har en enhetlig och bra utbildning. Jag tycker snarare att det utgör ett skäl för att det är lätt att skilja ut denna grupp.

Ingrid Andersson har sagt att hon inte ändrar sin uppfattning om att det här rör sig om ett särfall, där det finns ett underlag. Beslut bör därför kunna fattas. Regeringen bör alltså kunna gå till beslut i frågan.

Förste vice talmannen anmälde att Ingrid Andersson anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 70 PER STENMARCK (m):

Herr talman! Sedan ett antal år tillbaka är det så, att det under den allmänna motionstiden väcks allt fler motioner om legitimation för olika grupper inom sjukvården. Det beror förmodligen på att vi politiker är som folk i allmänhet. Vi har våra skavanker i form av dåliga ryggar, besvär i nackmuskler och fötter osv. Även om vi själva är lyckliga nog att inte drabbas av sådant, har vi kanske släktingar och vänner som länge har klagat och som så småningom har kommit i kontakt med en naprapat, kiropraktor, foterapeut e.d.

Så har man fått den hjälp som den s.k. skolmedicinen kanske under decennier har misslyckats med att ge.

Sedan har man här i riksdagen börjat verka för att också dessa grupper skall få ett erkännande, en legitimation – både som ett samhällserkännande och som ett sätt att uppnå den garanti som en legitimation alltid innebär.

För några år sedan fick, som det uttrycks i riksdagens beslut, "vissa kiropraktorer" legitimation. Med det begreppet menades sådana kiropraktorer som verkligen hade fått en fullvärdig utbildning. Det normala var att de utbildats utomlands.

Jag tror att det är viktigt att vi har klart för oss att en av de viktigaste bevekelsegrunderna för en legitimation är att man därigenom sällar agnarna från vetet. Bara de som är kvalificerade skall ha legitimation. Både Ingrid An-

dersson och Leif Carlson har utförligt gett uttryck för detta i debatten. Därför är det förmodligen ett riktigt ställningstagande som socialutskottet gör när det kräver en samlad översyn under parlamentarisk medverkan för en lång rad olika yrkesgrupper som önskar just den här legitimationen.

Men det finns också en grupp som redan är utredd, som åtskilliga gånger har diskuterats i olika betänkanden från socialutskottet och vars metoder har visat sig fungera.

Det gäller yrkesgruppen naprapater. Bakom kravet på legitimation för naprapater står representanter för samtliga partier här i riksdagen.

Många av oss var tveksamma redan när denna grupp ställdes åt sidan, samtidigt som den betydligt mindre gruppen av kiropraktorer fick legitimation. Det är därför glädjande att utskottet nu genom ett s.k. tillkännagivande till regeringen säger att "regeringen nu bör ta ställning till frågan om naprapater skall kunna legitimeras".

Naprapati är en gren inom den s.k. manuella medicinen. Naprapater är specialiserade på rörelseapparatusens sjukdomar. Det gäller ryggar, leder och muskler.

Utbildningen till naprapat är lång och omfattande. Det krävs heltidsstudier under fyra år vid högskola här i Stockholm. I dag är ca 400 naprapater yrkesverksamma, med spridning över hela landet.

Alternativmedicinkommittén genomdrev i ett delbetänkande att gruppen Doctors of Chiropractic skulle få legitimation. Ett av de avgörande skälen till legitimationen var behovet av en varudeklARATION.

Detta behov ansåg man dock inte föreligga för naprapater. I stället sade man att "utbildningen i sig ger tillräcklig information om kompetensen, varför en legitimation egentligen bara skulle bli en bekräftelse på samma sak".

Årligen utförs ca 1 miljon behandlingar av naprapater. Det motsvarar ungefär 200 000 patienter. Dessutom är de drabbade snabbt tillbaka i produktionen, vilket besparar samhället stora kostnader.

Verksamheten har nu en sådan omfattning att den bör föras in under samhällets tillsyn, inte minst som en säkerhet för patienten.

Herr talman! Bara några ord om en annan del av detta betänkande.

Det är utomordentligt glädjande att socialutskottet nu också menar att det är nödvändigt med en förändring av den stadga som reglerar verksamheten för enskilda vårdhem. Alltför länge har denna stadga lagt hinder i vägen för en positiv utveckling av denna verksamhet och därmed inneburit att vi faktiskt inte har tillåtit alla goda krafter att hjälpas åt när det gäller att komma till rätta med en svår situation.

Stadgan om enskilda vårdhem ändrades senast 1982. Den innehåller bestämmelser om tillsyn och kontroll av enskilda inrättningar inom sjukvårdens och socialtjänstens områden.

Sådana måste naturligtvis i viss utsträckning finnas. Men när reglerna i stället fungerar på ett hämmande sätt uppnås inte syftet med dem.

Med hänsyn till de förändringar som nyligen genomförts när det gäller ansvaret för vård och omsorg av de äldre är det angeläget med snara förändringar.

Bo Arvidson och jag har motionerat i ärendet. Vi ser det både som en rättvisefråga och som en fråga om valfrihet i vården att enskilda vårdhem får

ta emot samma patientgrupper som de vårdhem får ta emot som drivs av kommuner, under förutsättning att de uppfyller de krav som ställs på kommunernas vårdhem för motsvarande patientgrupper.

Det är en sådan förändring som vi nu räknar med skall bli följden av socialutskottets, i den här delen, enhälliga ställningstagande.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till socialutskottets hemställan i betänkandet i dess helhet.

Anf. 71 INGRID ANDERSSON (s):

Herr talman! Per Stenmarck höll ett långt anförande som handlade om naprapaterna, att de är mycket väl sedda av allmänheten och att de utför ett gott arbete. Jag skulle kunna säga ungefär samma sak om arbetsterapeuter.

De har ett självständigt ansvar för sin verksamhet, både när det gäller utredning och behandling. Arbetsterapeuternas insatser har stor betydelse för människors liv och hälsa. Numera finns många arbetsterapeuter som är verk samma inom olika driftformer. Många arbetar fortfarande på tidigare sätt, men allt fler arbetar i självständiga resultatenheter inom offentlig vård, både i landsting och i kommuner.

Mot den bakgrunden kan jag finna lika stora skäl för att legitimera arbetsterapeuter. Jag tycker fortfarande att det är fel att man har brutit ut just naprapaterna. De har redan i dag möjlighet att arbeta. De är inte motarbetade på något sätt. Legitimationen verkar mera vara en slags belöning, en slags marknadsföringsdetalj. Vi har varit överens om att det är fler kriterier än så som gäller för att man skall få legitimation.

Det måste också finnas möjligheter för Socialstyrelsen att utöva den tillsyn som det sägs behövs här. Efter vilka kriterier skall man göra det, om man inte har funnit någon vetenskaplig dokumentation eller kan bygga på beprövad erfarenhet? Jag tror nog att den här frågan förtjänar att utredas en liten bit till. Den borde ha fogats in i den samlade översynen.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 14 §.)

8 § Socialtjänst

Föredrogs
socialutskottets betänkande
1992/93:SoU2 Socialtjänst.

Anf. 72 CLAUD ZAAR (nyd):

Herr talman! Med motionen om projekt Samhällsnyttan ville jag väcka debatt om hur de sociala funktionerna skall fungera i ett framtida samhälle, där det ingår både värme och hjärta. Det stålbad som nu kommer i vårt samhälle gör att vi måste tänka om. Industrin, som skall ge arbete och välbefinnande, står inför en stor kris som just har börjat genom att 200 000 industrijobb hittills har försvunnit. Av de signaler man kan se kommer det att bli fler.

Den traditionella tolkningen av välbefinnande bland våra medborgare håller på

att förändras. Företrädarna däremot, som biter sig fast i föråldrade regelsystem, kommer att bli överkörda av verkligheten. Sverige kommer inte att ha ekonomiska resurser att fördela till alla som kräver det. Vi måste finna nya kreativa lösningar. Frivillighet och idealitet måste få plats i den sociala politiken på ett för alla parter acceptabelt sätt.

Jag har talat med många ute i samhället som är drabbade på ett eller annat sätt om just projekt Samhällsnyttan. Jag har förstått att det här är en viktig punkt i deras liv. De upplever den förändring som nu sker som oerhört kränkande i många fall. Dessutom är de förundrade över att just de är drabbade. Vi måste alltså försöka hitta lösningar som inte blir alltför urvattnade, men som ändå kan genomföras politiskt.

Jag har av tidningsreportage förstått att även regeringen funderar i dessa banor numera. Det gläder mig. Samtidigt kan jag konstatera att den motion som jag har lagt fram har avstyrkts. Det förekommer litet olika signaler. Men det pågår en process.

Meningen med Samhällsnyttan är att arbete som annars inte skulle bli utfört skall kunna organiseras i en frivillig verksamhet, så att man uppnår positiva resultat, liknande dem som Hallstahammarmodellen ger. Det finns nämligen en tendens att vi i dag inte beaktar de negativa känslor som Sveriges förmånstagare får av att passivt motta bidrag av alla de former.

Jag hoppas att nu gällande uppfattningar här i riksdagen om att särintressena skall styra kommer att förändras. Vi måste låta medborgarnas känslor och sunda förnuft styra oss. Vi får alltså låta de uppfattningar som gäller ute i samhället slå igenom. Det är på det sättet vi får en förändring i det politikerförakt som det talades om tidigare i dag. Det behöver inte finnas något politikerförakt om politikerna gör som en majoritet av medborgarna önskar och lyssnar på dem. Men hittills har särintressen haft för stora möjligheter i denna församling.

Låt alltså passiva bidragstagare hjälpa människor som behöver hjälp. Behovet finns bl.a. i form av barntillsyn på oregelbundna tider, besök hos ensamma äldre, kontakt med personer som riskerar att bli utslagna vid införandet av en fri alkoholpolitik, kontakt med handikappade som behöver hjälp med matinköp och tillagning, vuxenkontakt med vissa ungdomar, kontakt med ensamma som behöver aktiveras, områdesservice i glesbygd, utförande av enkel miljövard och landskapsvard.

Hos oss alla finns en inneboende kraft att vilja göra rätt för sig i samhället. Låt oss ta vara på de resurserna. Många av de nuvarande passiva bidragsmotagarna kan utföra en samhällsnyttig verksamhet. Med deras kunskap, erfarenhet och kreativitet kan vi starta ett projekt Samhällsnyttan.

Det är hög tid för en positiv utveckling och förändrade attityder när det gäller våra bidragssystem. Människor som förlorar sin plats i tillvaron mår psykiskt dåligt. Samtidigt finns det i Sverige ett stort hjälpbehov som inte klaras av. Samhällsnyttan skulle kunna bli en början till detta.

Herr talman! Jag yrkar bifall till vår reservation.

Anf. 73 ROSA ÖSTH (c):

Herr talman! Beträffande reservationen vill jag börja med att betona att det finns både värme och hjärta i socialutskottet. Att vi har avstyrkt den här

motionen beror på, vilket framgår av betänkandet, att vi har hänvisat till Socialtjänstkommittén, som har att se över hela socialtjänstens område för att se vad man kan behöva förändra där. Dessutom vill jag gärna påpeka att mycket av det som tas upp i motionen kommer att förverkligas inom arbetsmarknadspolitikens område. Om det sedan kallas Samhällsnyttan eller inte är mindre intressant.

Den fråga som jag särskilt tänkte ta upp, herr talman, gäller mom. 16. Det är en fråga om översyn av de prostituerades situation. Den tas upp i en motion av Margareta Viklund, m.fl.

Detta är en gammal välbekant fråga för socialutskottet. Vi har åtskilliga gånger, vilket också framgår av betänkandet, i yttranden till justitieutskottet understrukt i vilken utomordentligt utsatt situation de prostituerade är. Det har t.o.m. gjorts ett tillkännagivande till regeringen om att det behövs socialt stödjande verksamhet i det här fallet.

Just nu nöjde vi oss med att hänvisa till vårt nyinrättade folkhälsoinstitut. Vi tyckte att det var rimligt att man där fick en chans att förverkliga sitt program, som går ut på att man skall ta sig an utsatta kvinnors situation.

Nu har det inträffat att justitieutskottet å sin sida har kommit fram till att det behövs en sådan översyn. Det har man gjort utan den kontakt med socialutskottet som formellt borde ha tagits, eftersom detta i hög grad berör det sociala området.

Det är naturligtvis inte bra att riksdagen med bara någon veckas mellanrum fattar två beslut i samma fråga, beslut som alltså går på tvärs med varandra. Det finns heller ingen anledning, eftersom jag utgår ifrån att vi fortfarande i grunden har samma uppfattning. Nu är utskotten överens om att detta lilla misstag skall rättas till.

Därför, herr talman, yrkar jag återremiss av den fråga som tas upp under mom. 16 och i övrigt bifall till utskottets hemställan.

Anf. 74 KENT CARLSSON (s):

Herr talman! Jag kan bekräfta det som Rosa Östh just nämnde, att justitieutskottet har behandlat frågan och att den kommer att tas upp till förnyad prövning för att riksdagen inte skall fatta två olika beslut inom loppet av två veckor.

Men det är inte därför jag har begärt ordet. Det gäller ett par andra motioner som socialutskottet avstyrker. Det är motionerna So272 och L416. Det är socialdemokratiska motioner bägge två och de behandlar de homosexuella situation.

Motionerna avstyrks på ett ganska traditionellt sett av utskottet. Man avstyrker de förslag som motionerna för fram, om att man skall göra en översyn av diskriminering av homosexuella både i lagstiftning och i andra regler, genom att hänvisa till utredningen om registrerat partnerskap. Den behandlar delvis frågor som rör homosexuell diskriminering, men den tar definitivt inte upp alla de olika sammanhang där homosexuella blir diskriminerade.

Det är märkligt, herr talman, hur i betänkande efter betänkande i denna kammare de mest besynnerliga frågor som rör homosexuella hänvisas till den här stackars utredningen om registrerat partnerskap. Jag tror att det är

dags att döpa om den till soptunnan. Dit förpassas alla de frågor om homosexuella som riksdagen tycker att det är knepigt att ta i.

Man hänvisar också till att Socialstyrelsen, efter regeringsbeslut 1987, fick det övergripande ansvaret för att sköta informationsverksamhet och samordna samhällets insatser vad gäller homosexuella. Socialstyrelsen har gjort en del positiva saker, bl.a. givit ut en skrift om homosexuellas rättigheter och lagt förslag om en lag om registrerat partnerskap.

Men det finns också mycket som är negativt. Det händer inte speciellt mycket i dag. Det arbete som referensgruppen gör, som Socialstyrelsen har tillsatt tillsammans med organisationer för homosexuella, går på sparlåga. De initiativ som har tagits från organisationernas sida passas vidare. Jag tycker att det är fegt att gömma sig bakom utredningen och Socialstyrelsen. Socialstyrelsen tar i anspråk 5 % av en heltidstjänst för att bevaka dessa frågor, och det är alldeles för litet.

Jag skulle vilja ställa ett par frågor till utskottets företrädare. Varken utredningen om registrerat partnerskap eller Socialstyrelsens arbete tar upp de frågor som jag har väckt i motion So272 och som Maj-Lis Löw och andra motionärer väckt i motion L416. Det gäller frågor om pensionsregler, där det finns diskriminerande inslag. Det gäller bostadsbidragen, där homosexuella sambor diskrimineras. Det gäller skydd till AMU-elever vid skada. Det gäller familjebidrag. Det gäller föräldrapenning vid vård av sjukt barn där det finns två homosexuella sambor. Det gäller hets mot folkgrupp. Det gäller inseminationslagen, adoptionslagen, skyddet för organisationer för homosexuella och deras rätt att förhyra lokaler och att annonsera om sin verksamhet. Det gäller också – tyvärr, även om det är 1992 – regler som kraftfullt kan stoppa avskedande på grund av homosexualitet. De utredningar som utskottet hänvisar till berör inte dessa frågor.

Hur kommer dessa frågor, där det finns en klar och uppenbar diskriminering av homosexuella, att tas upp i den beslutande processen? Vore det inte rimligt att se över dessa frågor i en speciell utredning?

Anf. 75 ROSA ÖSTH (c) replik:

Herr talman! Först vill jag bestrida att partnerskapsutredningen skulle fungera som en soptunna. Så är det naturligtvis inte.

Det är riktigt som Kent Carlsson säger att inte alla de frågor som tas upp i motionen finns med i direktiven till utredningen. Men dock törs jag påstå, eftersom jag är ledamot i utredningen, att flertalet av frågorna aktualiseras i utredningen. Om man finner att dessa frågor inte tillgodoses med det direkta uppdrag som utredningen har fått, är jag övertygad om att frågorna kommer att aktualiseras på annat sätt.

Det här är inte något försök att skjuta ifrån sig frågorna. Jag håller verkligen med om att det är angeläget att göra en översyn så att en grupp inte utsätts för diskriminering.

Kent Carlsson har naturligtvis upptäckt att det är ett enigt utskott som står bakom avslagsyrkandet.

Anf. 76 KENT CARLSSON (s) replik:

Herr talman! Jag tycker att det är beklagligt att det är ett enigt utskott som står bakom förslaget till beslut.

Prot. 1992/93:21
11 november 1992

Socialtjänst

Precis som Rosa Östh säger tar inte denna utredning upp alla de frågor jag räknade upp i mitt anförande. En rad av de frågorna kommer inte till utredning. Då får man dock väcka dem på annat sätt. Det är precis vad jag, Ulrica Messing, Maj-Lis Löow och andra har gjort. Vi har väckt frågan i riksdagen. Här vill alltså utskottet att de kraven skall avslås.

De som sitter i partnerskapsutredningen kanske inte uppfattar sig som en soptunna. Men i alla de betänkanden som har varit uppe till debatt i kammaren i höst och i våras hänvisas ständigt och jämt till denna stackars utredning. Utredningen skall se över äktenskapliga verkningar av ett registrerat partnerskap och frågor som hör samman med det. De frågor som jag har lyft fram ligger till stor del utanför detta komplex. Det vore intressant att få höra Rosa Östh säga hur de frågorna skall tas upp till behandling om det inte sker via motioner väckta av ledamöterna.

Det är beklämmande att på detta sätt skjuta på sådana viktiga frågor som rör diskriminering av en stor grupp människor i Sverige. Det här har gjorts under många år, och man har alltid hittat en förevändning i en utredning eller något liknande för att slippa ta itu med de knepiga frågorna. Det är dags att få slut på detta. Det är därför jag tycker att socialutskottets enhälliga uppfattning är felaktig.

Jag tänkter inte lägga fram något yrkande i dag, eftersom jag inser att möjligheterna att få igenom det vid en votering är små. Men jag vill peka på problemet, nämligen att den typen av frågor klarar vi inte att diskutera och fatta beslut om i riksdagen.

Anf. 77 ROSA ÖSTH (c) replik:

Herr talman! Jag tycker att Kent Carlsson naturligtvis skall fortsätta att väcka motioner så länge han känner att det finns behov för det. Motionerna i sig fyller ju en uppgift, nämligen att väcka debatt.

Jag skulle vilja rekommendera Kent Carlsson att vänta och avvakta den "stackars" utredningens betänkande. Många av de frågor som Kent Carlsson har räknat upp här tas faktiskt upp och behandlas i utredningen. Det har t.o.m. diskuterats om det finns något annat sätt att tillgodose kraven på dessa punkter än genom ett registrerat partnerskap.

Anf. 78 KENT CARLSSON (s) replik:

Herr talman! Jag har svårt att se på vilket sätt som utredningen om registrerat partnerskap skall komma in på frågor om organisationer för homosexuella och deras rätt att hyra lokaler och annonsera. Jag vet inte vad det har med registrerat partnerskap att göra. Det gäller också inseminationslag, adoptionslag och sådant som rör arbetsmarknaden. I dagarna var det ett fall med en man som blev avskedad på grund av sin homosexualitet. Inte heller sådana frågor sysslar utredningen med. Det är därför det finns ett behov av en speciell utredning. Det behöver inte vara en stor parlamentarisk utredning, men åtminstone någon bör se över frågorna och lägga fram förslag som sedan kan behandlas i riksdagen. Utskottet föreslår i dag ett nej till något sådant. Jag tycker att det är märkligt.

Dessa frågor har varit uppe till debatt under många år. Men med ungefär

samma motiveringar som Rosa Östh och utskottet nämner här har de avfärdats. Problemen kvarstår.

Riksdagen skulle kunna ge en signal till regeringen om att tillsätta en utredning. Efter det att utredningen har fullgjort sitt arbete får de olika partierna ta ställning i de enskilda frågorna om huruvida det skall bli en ändring i lagstiftningen. Då blir det en rak och öppen debatt. I dag göms debatten undan. Jag tror att det beror på att homosexualitet är känsligt även för riksdagens ledamöter.

Anf. 79 LENNART HEDQUIST (m):

Herr talman! Detta betänkande innehåller bl.a. ett förslag om ett tillkännagivande till regeringen om familjerådgivning. Det föreslås i mom. 3 med anledning av ett antal väckta motioner. Jag skall något kommentera denna fråga.

Familjerådgivning är säkert en bra verksamhet. Med hjälp av den kan många familjekonflikter förebyggas eller hanteras och familjens ställning stärkas. I många kommuner och/eller landsting kan säkert vad som satsas på en bra familjerådgivning även rent ekonomiskt återvinnas t.ex. genom lägre socialbidragskostnader än vad som annars skulle falla ut.

Förutsättningarna för att bedriva en kommunal eller landstingskommunal rådgivning är emellertid på detta område, liksom i många andra sammanhang, olika i olika kommuner. Det vore orimligt att med en styrande lagstiftning föreskriva för de enskilda kommunerna hur de skall agera beträffande familjerådgivningsverksamhet. Det fungerar bra på många håll utan kommunala insatser.

Nu talas det ofta i den politiska debatten om subsidiaritet, dvs. att beslut skall fattas på lägsta möjliga effektiva nivå. Just företrädare för kds brukar åberopa den principen. Därför är det förvånande att några kds-motionärer har förespråkade en tvingande lagstiftning för kommunerna i stället för att låta kommunerna själva besluta om hur denna service bäst tillgodoses.

Till detta kommer den finansieringsprincip som riksdagen nyligen fattade beslut om i samband med omläggningen av statsbidragen till kommuner och landsting. Om staten skall föreskriva att kommunerna skall satsa ytterligare resurser på ett område skall pengar för detta också skickas med beslutet.

I tider när vi ser över de statliga utgifterna borde det mest näraliggande inte vara att besluta om nya statliga utgifter. Även detta talar för att kommuner och landsting bör få hantera familjerådgivningen på ett situationsanpassat och självständigt sätt. Däremot kan Socialstyrelsen medverka till att goda idéer på detta område sprids. Staten skulle på detta sätt stödja det metodutvecklingsarbete på detta område som bedrivs av kommuner och kyrkor, frikyrkor samt ideella och privata organisationer. De senare gör faktiskt också en viktig insats inom familjerådgivningen.

Herr talman! Jag har inget yrkande. Jag har med detta inlägg närmast velat ange hur jag tycker att det är rimligt att regeringen så småningom hantarer frågan. Regeringen skall ju redovisa ärendet med anledning av det tillkännagivande som riksdagen strax kommer att fatta beslut om. Jag vill särskilt markera att en för kommunerna tvingande lagstiftning är olämplig ut-

ifrån en rad aspekter, särskilt efter de förändrade relationer mellan stat och kommun som vi i denna kammare beslöt om så sent som i juni i år.

Anf. 80 ROSA ÖSTH (c):

Herr talman! Jag vet inte om jag egentligen behöver gå i polemik med Lennart Hedquist. Jag har precis samma uppfattning som han om att man nu skall vara ytterst restriktiv med för kommunerna tvingande lagstiftning. I varje fall skall man inte påföra kommunerna några uppgifter utan att man skickar med medel.

Frågan har aktualiserats därför att vi i åratal – så länge jag har varit med i utskottet, dvs. ända sedan 1982 – har kunnat konstatera att denna angelägna verksamhet inte fungerar på de flesta håll. Det är därför som Socialstyrelsen har fått i uppdrag att se över detta. Regeringen skall i sin tur ta till sig utredningsresultatet och se vad man kan göra åt problemet. Men utskottet föreslår inte att detta arbete skall resultera i en tvingande lagstiftning utan statliga medel till kommunerna.

Anf. 81 LENNART HEDQUIST (m):

Herr talman! Det är utomordentligt att vi har denna lilla diskussion, eftersom det föreslagna tillkännagivandet naturligtvis kan tolkas på litet olika sätt. Bakom detta ligger dock motioner där det talas om lagstiftning. Det är då angeläget att regeringen när den så småningom tolkar riksdagsbeslutet också har klart för sig att det inte är avsikten att man skall gå ifrån de principer som riksdagen fattade beslut om så sent som i juni i år. Det innebär att riksdagen på så få områden som möjligt skall gå in och detaljreglera den verksamhet som bedrivs av kommuner och landsting. Jag tycker därför att Rosa Ösths klarläggande var bra.

Anf. 82 ROSA ÖSTH (c):

Herr talman! Jag utgår från att protokollet från denna riksdagsdebatt kommer att ligga till grund för regeringens beslut i denna fråga.

Anf. 83 JERZY EINHORN (kds):

Herr talman! Jag delar Lennart Hedquists bedömning att vi skall vara mycket restriktiva och helst inte genom lagstiftning göra några ingrepp i kommunernas verksamhet. Men man kan enligt min mening läsa socialutskottets förslag till tillkännagivande bara på ett enda sätt: Regeringen skall snarast återkomma till riksdagen med förslag till hur man skall få det att fungera, gärna med bevarande av subsidiaritetsprincipen.

Faktum är att socialutskottet anser att familjerådgivning har ett stort värde, och det behovet har inte blivit väl tillgodosett. På något sätt måste riksdagen försöka agera för att detta stora och viktiga behov skall tillgodoses. Om det på något sätt skulle komma att strida mot subsidiaritetsprincipen är, enligt vad vi kommit fram till, för tidigt att säga. Jag tycker att Lennart Hedquist något föregriper både regeringens och riksdagens ställningstagande i denna fråga.

Anf. 84 LENNART HEDQUIST (m):

Herr talman! Det inlägg som Jerzy Einhorn kom med nu är tillfredsställande. Det visar att det inte är något förstahandsalternativ att gå in med lagstiftning. Vad det handlar om är att regeringen skall redovisa det pågående arbetet i detta ärende till riksdagen.

Jag vill gärna ta upp denna diskussion. Det finns en tendens till att man på område efter område nu ropar på lagstiftning. Det har talats om bibliotekslag, och man har i olika sammanhang talat om hur detaljerad en eventuell barnomsorgslag skall vara, och det finns också andra lagstiftningsförslag. Man kan även finna motionsförslag om en lagstiftning om familjerådgivningen riktad mot kommunerna.

Det är oerhört viktigt att vi kan hålla oss till de spelregler som riksdagen fastställde i juni och inte föra fram tillkännagivanden som kan ges en sådan tolkning. Men efter Rosa Ösths och Jerzy Einhorns inlägg är jag delvis lugnad.

Anf. 85 JERZY EINHORN (kds):

Herr talman! För att det inte skall missförstås vill jag tillägga att man inte skall utesluta möjligheten att man tvingas till att lagstifta i vissa frågor. Men jag delar Lennart Hedquists uppfattning att detta inte är den bästa lösningen utan att man bör finna andra lösningar för att det viktiga behovet av en fungerande familjerådgivning skall bli tillgodosett. Jag tror att vi är överens i sak.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut fattades efter 14 §.)

9 § Allmänna arvsfonden

Föredrogs
socialutskottets betänkande
1992/93:SoU3 Allmänna arvsfonden (skr. 1991/92:136).

Andre vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut fattades efter 14 §.)

10 § Familjehemsvård för barn och ungdom

Föredrogs
socialutskottets betänkande
1992/93:SoU4 Familjehemsvård för barn och ungdom (förs. 1991/92:21).

Andre vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut fattades efter 14 §.)

Prot. 1992/93:21
11 november 1992

Socialtjänst

11 § Jakt och viltvård

Föredrogs
jordbruksutskottets betänkande
1992/93:JoU4 Jakt och viltvård.

Anf. 86 INGE CARLSSON (s):

Herr talman! I jordbruksutskottets betänkande 4 behandlas jakt och viltvård. Jag vill inledningsvis yrka bifall till den socialdemokratiska reservationen nr 1, som handlar om prisutvecklingen på jakträttsupplåtelse m.m.

När riksdagen för några år sedan antog en ny jaktlag slogs vissa mål fast för samhällets framtida jakt- och viltvårdspolitik, och i fråga om några av dem har man tagit fasta på just folkrörelseengagemanget och jaktens sociala betydelse.

Jakten är en betydelsefull folkrörelse i vårt land. Mellan 300 000 och 400 000 människor jagar mer eller mindre regelbundet. Det samhällsekonomiska värdet av jakten är betydande. Viktigt är också det engagemang som många i små eller större orter i vårt avlånga land känner, och där i stort sett alla boende blir involverade på ett eller annat sätt när det är älgjakt. För många som kanske tvingats flytta från sina hembygder innebär detta en regelbunden social kontakt med hembygden och människorna där.

Jaktens sociala värde i vårt land är unikt. Det beror på att jägarna kommer från de breda folklagren. I många europeiska länder är förhållandet det omvända. Där är jakten på grund av skyhöga jaktarrenden ofta förbehållen ekonomiskt starka personer. Tyvärr är tendensen den att jakten alltmer kommersialiseras med kraftigt stigande avgifter på jakträtten. Denna negativa utveckling sker i första hand på skogsbolagens, kyrkans och Domänverkets marker, men även från enskilda markägare hörs samma tongångar.

Utskottsmajoriteten anser tydligen att det är marknaden som skall sätta priset på jakträtten. Det är enligt vår mening orimligt så länge efterfrågan på jaktmark långt vida överskrider tillgången på mark. Då fungerar inte den s.k. marknaden.

Vi har mottagit många vittnesbörd från jägare och jaktvårdskretsar om vart denna utveckling med ständigt stigande upplåtelseavgifter kan leda till. Man anser följande:

Det leder bl.a. till en splittring av fungerande jaktlag, eftersom många jägare helt enkelt inte har råd att vara med.

Det innebär risk för att lokala jägare med normalinkomster – väl förtrogna med marker, vilt och jaktvård – ersätts av köpstarka personer eller företag utan förankring i orten eller dess jaktkultur.

Det motverkar ungdomsverksamheten, eftersom man inte har råd att ha med annat än fullt betalande medlemmar i jaktlagen.

Det innebär slutligen en ökad tendens till tjuvjakt.

Riksdagen fann i samband med behandlingen av förslaget till ny jaktlag, JoU 1986/87:15, att någon offentligrättslig priskontroll över avgifter för jakträttsupplåtelser inte borde införas. Däremot beslöt riksdagen att frågan om en priskontroll kunde behöva aktualiseras på nytt om prisutvecklingen inte dämpades.

Enligt vår mening finns det nu flera starka skäl att vidta åtgärder som dämpar prisutvecklingen på jakträttsupplåtelser. Vi anser att regeringen bör aktualisera frågan och begära in förslag om åtgärder från Svenska jägareförbundet.

Herr talman! En fråga som också påverkar möjligheterna för den som önskar jaga, och som rör villkoren vid upplåtelser av jakträtt, är upplåtelsetidens längd och nyttjanderättshavarens möjligheter att få den tiden förlängd. Även här har riksdagen i enlighet med tidigare nämnda målsättning beslutat om bättre villkor för jägarna. Med hänsyn till viltvården fanns enligt riksdagens mening starka skäl för att ge den som innehar jaktmark med nyttjanderätt ett viss besittningsskydd.

I detta sammanhang bör påminnas om att ungefär tre fjärdedelar av alla jägare jagar i någon utsträckning på upplåten mark. Besittningsskyddet gäller som bekant för upplåtelser som överstiger ett år.

Det står helt klart att framför allt många stora markägare medvetet kringgått riksdagens beslut genom en övergång till korttidsupplåtelser. Riksdagen utgick från att flertalet markägare skulle vara intresserade av att få en nyttjanderättsinnehavare som var villig att åta sig en effektiv och långsiktig viltvård på fastigheten. Jag vill påpeka att markägarna i den nya jaktlagen getts ett uttryckligt ansvar för viltvården.

Enligt vår mening bör regeringen ges i uppdrag att kartlägga de olika upplåtelseformer för jakträtt som uppkommit under senare år och utvärdera om dessa står i överensstämmelse med riksdagens intentioner om en god viltvård. Uppdraget bör redovisas till riksdagen. Vidare bör regeringen återkomma till riksdagen med förslag om hur besittningsskyddet kan stärkas.

Jag yrkar bifall till reservation nr 1.

Anf. 87 ARNE JANSSON (nyd):

Herr talman! Detta inlägg kan verka banalt, men det ger en bild av den krassa verklighet som måste belysas.

Jakttidsbeslutet av den 12 november 1991 föranledde mig att skriva min motion nr 806 för att söka ändra flummiga, orealistiska förordningar. Vid jakt av rådjur under tiden den 1 oktober t.o.m. den 31 december gäller bl.a. för Gävleborgs län att drivande hund får användas. Det låter väl korrekt och bra, såvida inte skarsnö råder, dvs. att djuren under ansvarslös jakt fullständigt skär sönder benen.

Plötsligt får jag nu tillåtelse att jaga ytterligare en månad. Tyvärr måste jag emellertid under natten byta hund eller dressera om den. Fr.o.m. den 1 januari gäller inte längre jakt med drivande hund. Nu är det bara tillåtet med s.k. stötande hund.

Vad är då en stötande hund? Enligt 16 § i jaktförordningen definieras detta naturens mirakel som en hund som inte driver eller förföljer vilt mer än högst fem minuter.

Låt mig exemplifiera ett naturtroget skeende. En kall vintermorgon i januari innan solen riktigt hunnit gå upp, går jag ut för att jaga rådjur. Skaren ligger halvtunn på den halvmeterdjupa snön. Det har fallit cirka en centimeter nysnö under natten. Det är perfekt väder för en lyckad jakt. Skaren är

dessutom tillräckligt stark för att bära hunden, men hur blir det med rådjuren?

Tolv minuter efter det att jag släppt hunden börjar drevet skalla i skogen. Jag tittar på klockan, och tidtagningen startar. Hunden får bara driva och förfölja rådjuret i högst fem minuter. Skam till sägandes har jag, liksom de flesta, inte en hundra procentigt rådjursren hund. Hunden har nu skällande drivit i två minuter och tjugioåttio sekunder. Plötsligt tystnar drevet. Det är tyst i nio minuter och trettio två sekunder. Vad har hunden gjort under denna tid? Har den tyst drivit rådjuret och överträtt lagen med sju minuter eller har det varit tappt, dvs. att ingen lagöverträdelse har skett?

Plötsligt driver hunden igen. Drevet går skällande under sex minuter och trettio fem sekunder. Jag måste ju hålla tiden. Jag blir förtvivlad. Min nattliga dressyr har inte lyckats. Till min glädje ser jag plötsligt att hunden driver en skogshare som fått sin vintriga päls. Sedan blir det tappt igen.

Skallet återupptas efter tolv minuter och tjugofem sekunder. Vad skäller hunden på? Är det ett rådjur, en hare, en fågel eller något annat djur som just sprungit förbi framför nosen på hunden? Hunden kommer tillbaka till husse efter tjugotvå minuter och tjugosju sekunder. Då slår mig en tanke. Tänk om hunden följt sina naturliga instinkter och tyst drivit ett rådjur. Djupt deprimerad måste jag acceptera denna möjlighet.

I min depression kommer funderingarna. Vem skall kunna kontrollera att denna förordning efterföljs? Skall man sätta någon form av timer på hunden så att den tvärnitar efter fem minuter oavsett om den skäller eller inte? Vem kan rimligen bedöma om hunden hela tiden drivit rådjur? Hur bedömer man tidsmässigt en tyst drivande hund? Vem kan bedöma om hunden däremellan drivit annat vilt? Hur räknar man i så fall ut tidsfördelningen, och vem är kapabel att göra det?

Det konstiga med denna förordning är att om hunden bryter emot den finns det ingen påföljd. Varför skall det då finnas regler och förordningar? Regler och förordningar skall vara klara och entydiga. Det bör finnas en viss möjlighet till efterlevnad, eller hur är det? Det enda som är kristallklart med denna förordning är att den är oklar.

Vid behandlingen av motionen har utskottet uppenbarligen inte velat förstå innebörden eller funnit det mer motiverat att krypa bakom formella teknikaliteter. Jag önskar att riksdagen skall dela min uppfattning att denna bestämmelse är utformad på ett så orealistiskt sätt att den i det närmaste är omöjlig att efterleva i praktiken.

Riksdagen bör alltså tala om för regeringen att den måste ta initiativ till ett klarläggande eller, om så erfordras, en författningsändring. Jag skall med stort intresse ta del av det kommande voteringsresultatet.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till min reservation nr 2 fogad till jordbruksutskottets betänkande nr 4 om jakt och viltvård.

Anf. 88 JOHN ANDERSSON (v):

Herr talman! Detta betänkande från jordbruksutskottet behandlar några motioner om jakt och viltvård. Det är inte första gången vi diskuterar de frågor som berörs i betänkandet, och jag tror inte heller att det blir sista gången.

Att jag gör den bedömningen beror på att det finns saker och ting på det här området som fortfarande inte är tillfredsställande. Det är frågor som berörs i motionerna och som vid utskottsbehandlingen inte har kommit närmare sin lösning.

Jag tänker använda mina minuter till att beröra problemet med de stigande priserna för jakträttsupplåtelse. När det gäller dessa priser kan man antingen beskriva de värsta avarterna eller också den prinsnivå som t.ex. storskogsbruket tillämpar. Jag tänker uppehålla mig vid det senare. Låt mig ändå nämna den annons som under flera veckor fanns i en dagstidning.

Det var någon som ville sälja en markbit på 3,9 hektar. Denna mark ingick i ett jaktvårdsområde på 1 000 hektar. Priset för dessa 3,9 hektar var utsatt till 140 000 kr. Vi får väl förmoda att man även ville sälja jakträtten på den övriga marken. Detta är ju ett extremt exempel. Det måste jag erkänna. Men det är ju okänt hur många sådana företeelser som florerar.

För att begära åtgärder mot stigande priser behöver man inte hänvisa till sådana fall. Det räcker mer än väl att peka på att människor som jagat sedan de först orkade bära ett gevär nu tvingas sluta på grund av att det kostar för mycket. Det är ofta människor ute i skogsbygderna som arbetat i skogsbruket. Vistelsen ute i naturen och jakten har varit en del av deras liv. För dem känns det svårt att se människor med tjockare plånböcker ta över jaktmarkerna. I det sammanhanget är det anmärkningsvärt att det är det statliga Domänverket som går i spetsen för att höja prinsnivån.

Man kan ju också ta betalt för jaktmarken på olika sätt. Det finns långsiktiga arrendeavtal som även kan ge arrendatorn en chans att bedriva en bra viltvård. Det finns andra sätt, som enligt min mening är mindre lämpliga. Man kan bl.a. genom anbud sälja jakträttsupplåtelsen, eller också kan man ta betalt genom förskottsbetalning för tilldelade djur.

Nu kan den invändningen göras att upplåtelse av jakträtt är civilrättsliga överenskommelser där grundprincipen måste vara att avtalsfrihet råder. Det har man ju gjort i betänkandet. Det kan väl vara rätt till en viss del, men nog måste det förhållandet att det handlar om djur, i detta fall vilt levande, göra att vi måste se till andra skäl än till de rent civilrättsliga. Jag ser nog en viss skillnad mellan att sälja t.ex. en traktor och att sälja ett vilt levande djur som under ett dygn kan befinna sig på olika markägares marker.

Jag har mycket svårt, av flera skäl, att se det som händer på jaktens och viltvårdens område som överensstämmande med de intentioner som finns i lagstiftningen på området. Jag befarar att vi kan få en, milt sagt, mindre bra utveckling på jaktens område om människor inte får råd att fortsätta med sin jaktutövning.

Jag tror att man kan förvänta sig en markant ökning av olaga jakt, för vem kan efter många år i skogen lägga bössan på hyllan?

Herr talman! I betänkandet finns mycket liten förståelse för de problem som berörs i motionen. Det blir väl till att återkomma. Eftersom min motion till en del har tillgodosetts i reservation 1, vill jag yrka bifall till denna.

Anf. 89 CARL G NILSSON (m):

Herr talman! I det här betänkandet behandlas som sagt motioner från allmänna motionstiden i våras. Det gäller till stor del samma frågor som be-

handlades i kammaren för mindre än ett år sedan. Därför har utskottet beslutat att i fråga om några av dem tillämpa s.k. förenklat betänkande.

Bland de motioner som fått en förenklad behandling i utskottet finns en om vårjakt på ejder. Att utskottet nu avstyrker den motionen innebär inte att frågan inte fortfarande är aktuell. Jag för min del anser att vi snarast måste komma fram till en positiv och konstruktiv lösning på denna för skärgårdsbefolkningen så angelägna fråga. Jag förutsätter att frågan återigen kommer upp motionsvägen och att utskottet då ger den en litet mer fördjupad behandling.

En motion som vi emellertid har behandlat mera ingående är den av mina partikolleger Hans Dau och Olle Lindström. Den tar upp frågan om lagen om jaktvårdsområden. Motionärerna pekar på att den lagen ger möjlighet till en relativt långtgående inskränkning i de enskildas jakträtt.

Vårt härvidlag eniga utskott anser att samverkan mellan jakträttsinnehavare i största möjliga utsträckning skall grundas på frivilliga överenskommelser. Eftersom riksdagen tidigare har beslutat om ökade möjligheter till frivillig samverkan, t.ex. inom älgjakten, har vi anledning förmoda att lagen om jaktvårdsområden till viss del har förlorat sin betydelse i sammanhanget.

Det är skälet till att vi förutsätter att regeringen i lämpligt sammanhang, som vi säger i utskottsbetänkandet, uppmärksammar de frågor som Dau och Lindström tar upp i motionen. Den motionen är alltså synnerligen positivt behandlad, kan vi konstatera.

En motion från Socialdemokraterna, som Inge Carlsson och John Andersson har yrkat bifall till, syftar egentligen till planstyrning av priserna på jaktarrenden. Man vill helt enkelt ha en prisprövning på jaktmarksarrenden och ett stärkt besittningsskydd för jaktmarksarrendatorer.

Det är en lösning som har prövats på jordbrukets område, med mycket dåliga erfarenheter. Vi har för inte så länge sedan gått ifrån prisprövning på jordbruksfastigheter, därför att lagstiftningen inte fungerade i verkligheten. Vi vet också att förstärkning av besittningsskyddet för jordbruksarrendatorer har bidragit till att minska utbudet av jordbruksarrenden.

Det finns ingen möjlighet att sätta lagen om tillgång och efterfrågan ur spel. Försöker vi göra det, uppstår det alltid andra vägar att betala för en produkt som är attraktiv och som man vill komma åt. Jag tror att det är mycket viktigt att slå vakt om den avtalsfrihet som John Andersson nämnde, framför allt i det här sammanhanget.

Jag kan hålla med om att det förefaller vara höga priser, särskilt i vissa delar av landet. Säkraste sättet att få ner de priserna är ju att se till att öka utbudet av arrenden. Det utbudet ökar vi förvisso inte genom att strama upp arrendelagstiftningen på det sätt som här föreslås.

Det är helt enkelt på det sättet att det besittningsskydd som i dag gäller för jaktmarksarrendatorer i hög grad har bidragit till att minska markägarnas lust att bjuda ut arrenden på långsiktiga stabila avtal. Om vi stärker besittningsskyddet ytterligare, finns det en risk för att viljan att arrendera ut på långsiktiga kontrakt kommer att minska ännu mera och i vissa delar av landet rent av upphöra.

Med andra ord tror jag att vi skall gå precis rakt motsatt väg när det gäller

besittningsskyddet för jaktmarksarrenden. Om vi löser upp besittningsskyddet, är jag övertygad om att vi kommer att få ett ökat utbud.

Nydemokraten Arne Jansson raljerade litet grand över bestämmelsen om möjligheten att jaga med s.k. stötande hund. Jag tror att Arne Jansson själv förstår att det scenario som han målade upp inte är särskilt gångbart. Såvitt jag vet och har exempel på från de flesta län som jag känner till, kommer det under de förhållanden som han här beskrev – snö med skarp skare – inte att vara tillåtet att släppa någon hund över huvud taget. Länsstyrelsen har ju möjlighet – och tillämpar den också – att besluta om totalt hundförbud när det råder sådana förhållanden.

Jag tycker för min del att möjligheten att jaga med stötande hund – och den ökning som sker av jakt med stötande hund – är en väg i rätt riktning. Det är en klart humanare typ av jakt att använda hundraser som driver mycket korta stunder, jämfört med drivande hundar som är benägna att förfölja sitt byte i flera timmar. Så jag tycker att det är litet grand att skjuta över målet, när Arne Jansson beskriver en situation som inte uppkommer i praktiken.

Anf. 90 JOHN ANDERSSON (v) replik:

Herr talman! Det var första gången jag fick höra ordet planstyrning när vi diskuterar jaktfrågor. Men den dagen måste väl komma någon gång den också.

Jag skulle vilja säga till Carl G Nilsson att det är framför allt två saker som jag ömmar för när det gäller jakt. Det är för det första att vi skall kunna sköta en viltstam på bästa sätt och för det andra att jakten även fortsättningsvis skall kunna vara tillgänglig för var man – och även kvinna; också kvinnorna har ju alltmör börjat att jaga.

Då ser jag som ett problem att priserna bara rusar i höjden. Det innebär att en mängd jägare framöver inte kommer att ha möjlighet att fortsätta att jaga. Prishöjningarna gör också att viltet inte sköts på bästa sätt. Har man betalat ett högt pris för att nedlägga en älg – köpt en älg "på rot" – smäller det vid första skymten man får se av en älg. Intresset att vårda viltstammarna kommer mycket lätt i andra hand, när kommersiella intressen alltmör kommer in i bilden.

Jag förstår att det är ett problem att hitta former för hur man skall komma till rätta med det här. Jag har full förståelse för att markägaren vill disponera sin mark som han finner bäst, men jag tror att man måste kräva förståelse av alla när det gäller att sköta den viltstam som vi har.

På något vis måste vi komma fram till några normer – god sed eller vad vi nu skall kalla det – för att viltet skall vårdas på bästa sätt. Jag är helt övertygad om att den utveckling som vi ser nu kommer både jägarna och viltet att lida väldigt mycket av, om den fortsätter.

Anf. 91 CARL G NILSSON (m) replik:

Herr talman! Det finns inte några belägg för att det skulle råda något samband mellan höga arrendepriser och dåligt utförd viltvård. Det finns däremot exempel på motsatsen, att de som har viljan och förmågan att betala

Prot. 1992/93:21
11 november 1992

*Jakt och
viltvård*

ett marknadsmässigt pris också har förmågan och möjligheten att sköta viltvården på ett långsiktigt sätt.

Det skulle vara väldigt intressant att veta hur det John Andersson och Inge Carlsson skisserar skall gå till i verkligheten. Vem skall bestämma priset på jaktmarksarrenden, om inte de som träffats för att förhandla om detta?

Skall vi tillsätta något slags jaktmarksarrendenämnd som sitter i politiskt möte och beslutar om att det eller det arrendet är skäligt för den och den marken? Skall vi ha det förfarande som en majoritet försökte åstadkomma i fråga om prissättning på jordbruksfastigheter, att länsvisa nämnder skall bestämma vad som är skäligt pris på i det här fallet jaktmarksarrenden?

Anf. 92 JOHN ANDERSSON (v) replik:

Herr talman! Det är mycket möjligt att det inte finns några undersökningar som visar att viltvården blir sämre när priserna stiger. Men man kan ju försöka göra en bedömning utifrån vad som egentligen är naturligt.

Det ligger väl ändå nära till hands att har man inga bindningar till den trakt där man jagar och man har betalat ett väldigt högt pris, då vill man ha valuta för pengarna. Förhållandet blir ett annat när folk på orten har möjlighet att fortsätta jaga. De så att säga nästan känner igen de djur som brukar vistas på marken, och det är väl alldeles klart att man då får en bättre viltvård.

Carl G Nilsson säger att frågor om priser skall överlåtas till dem som förhandlar. Men i dag sker det inga förhandlingar, utan ofta är det ju direktiv som jägarna möter. Det allra värsta är att statliga Domänverket nu går i täten och trissar upp priserna. I den här församlingen har vi möjlighet att ge andra direktiv till verket.

Jag vill åter poängtera att jag har svårt att se viltet på samma sätt som man ser på en traktor, en bil, en fastighet eller vad det nu vara må som är föremål för försäljning. Viltet rör sig fritt och passerar olika ägares marker. Ena dagen är det på ett ställe och nästa dag kanske en mil därifrån. Den som har jakträtten äger djuret bara vid skottillfället, då det råkar passera den plats där jägaren befinner sig.

Nog borde det väl ändå vara möjligt att få till stånd några normer för hur man skall bedriva viltvården. Hela lagstiftningen är till för viltet, och jag menar att då får inte någonting annat ta över. Jag medger att det här är svårt, men på något vis bör vi få till stånd normer som innebär att vi sätter viltet främst.

Anf. 93 CARL G NILSSON (m) replik:

Herr talman! John Andersson vidgår att hans krav bygger på antaganden och inte på något som faktiskt framkommit i verkligheten. Det är bra. Jag kan bara upprepa vad jag tidigare har sagt, att jag tror att det säkraste sättet att skydda viltet och viltvården i detta fall är att det kommer till stånd långsiktiga avtal mellan arrendatorer och markägare. Det når vi bäst genom att modernisera och liberalisera arrendelagstiftningen.

Anf. 94 INGE CARLSSON (s) replik:

Herr talman! Carl G Nilsson menade att vår motion andades att vi vill införa någon form av planstyrning. Det är inte det frågan handlar om. Den

handlar om huruvida normala inkomsttagare skall kunna fortsätta jaga. Carl G Nilsson erkänner att han håller med om att priserna är för höga på många håll i vårt land. Det är dem vi vill dämpa.

År 1987 beslutade riksdagen enhälligt att man skulle kunna komma tillbaka med en priskontroll. Den dåvarande socialdemokratiska regeringen gav Svenska jägareförbundet i uppdrag att följa prisutvecklingen och vid behov anmäla till regeringen i vilken utsträckning åtgärder skulle behöva övervägas. Både i motionen och i mitt anförande har jag försökt informera om att det finns många starka skäl för att komma tillbaka till regeringen med förslag till åtgärder.

När vi tog upp denna fråga i utskottet hade vi först stöd från Ny demokrati. Att vi skulle få stöd från Vänsterpartiet utgick vi från. Jag förstår att vi inte får igenom vårt förslag här i dag. Men jag är förvånad över att Centerpartiet, som i andra sammanhang uttrycker att de värnar om de små i samhället, inte minst de små jägarna, inte kan tillstyrka reservationen.

Anf. 95 ANDRE VICE TALMANNEN:

Repliken gäller Carl G Nilsson.

Anf. 96 INGE CARLSSON (s) replik:

Herr talman! Jag tycker att det är tid att komma tillbaka med denna fråga. Vi vidhåller att Svenska jägareförbundet bör komma med förslag om åtgärder till regeringen. Vi har ju den mest kompetenta regeringen. Den borde kunna se till att beslutet, som nu är fem år gammalt, verkställs.

Anf. 97 CARL G NILSSON (m) replik:

Herr talman! Jag vill rätta Inge Carlsson på en punkt. Jag har inte sagt att vi har för höga priser på jaktarrenden. Jag har sagt att vi har *höga* priser på jaktarrenden. De är inte för höga så länge efterfrågan på sådana arrenden är betydligt större än tillgången. Det är planstyrning, Inge Carlsson, om vi här i riksdagen ställer krav på åtgärder som innebär att vi skall fatta politiska beslut som i sin tur avgör vilken prisnivå vi skall ha på en produkt, vilken vara det än är fråga om. Jag har svårt att förstå att vi just på denna punkt skulle behöva göra sådana ingrepp. Ett sådant resonemang har t.ex. aldrig förts när det gäller jordbruksarrenden, inte ens när priserna på jordbruksarrenden var mycket höga i förhållande till jordbrukets övriga villkor. Den situationen har, dess värre, klarats upp på annat sätt, nämligen genom att utbudet har ökat och priserna sjunkit.

Anf. 98 ARNE JANSSON (nyd) replik:

Herr talman! Carl G Nilsson försöker låta påskina att den situation jag relaterade inte var verklig, utan uppdiktad. Det jag har relaterat är i högsta grad verklighet. Man skall skilja på teori och praktik. Verkligheten måste belysas. Teorin kan man diskutera, men man kan inte diskutera bort en verklig situation. Det har faktiskt fallit oerhört mycket snö norrut. Det jag har beskrivit sker nu.

Om Carl G Nilsson förordar jakt med stötande hund, och säger att det är bra, borde jag kunna få svar på mina frågor. Det finns en förordning, men

Prot. 1992/93:21
11 november 1992

*Jakt och
viltvård*

om man bryter mot den finns ingen påföljd. Jag ställde en del frågor om de kriterier man skall utgå från vid bedömningen. Vem bedömer tidsmässigt en tyst drivande hund? Vem bedömer om hunden har drivit annat vilt då man inte haft ögonkontakt med hunden? Vem kan säga att kriterierna är uppfyllda?

Anf. 99 CARL G NILSSON (m) replik:

Herr talman! Jag skall gärna hålla med Arne Jansson om att vi skall ha bestämmelser som inte kan misstolkas. Vi har i utskottet skrivit om detta och sagt att vi får förutsätta att myndigheterna, i detta fall Naturvårdsverket, följer utvecklingen och ser till att bestämmelserna är tillämpliga.

Jag tycker att man skulle dra slutsatsen att det, om man har en hund som den Arne Jansson beskriver, enligt den definition som nu finns, inte är en stötande hund. Hundföraren har då överskridit de förordningar som finns. Naturvårdsverket bör följa denna relativt nya och, som jag tycker, lovande utveckling, att man använder hundar som driver kortare tid.

Anf. 100 ARNE JANSSON (nyd) replik:

Herr talman! Om Carl G Nilsson håller med om att lagen är luddigt utformad och svår att efterleva, borde samstämmighet råda om ett bifall till min reservation. I förlängningen kan detta innebära en form av sanktion av djurplågeri.

Anf. 101 DAN ERICSSON i Kolmården (kds):

Herr talman! Jag vill först lugna de närvarande och säga att jag inte tänker använda de tio minuter jag är uppsatt för på talarlistan. Mitt anförande blir betydligt kortare.

Utskottets betänkande är, som jag ser det, ett fall framåt vad gäller den enskildes jakträtt. Det förutsätts att regeringen skall återkomma i frågan om lagen om jaktvårdsområden och rätta till en lagstiftning som bl.a. innebär inskränkningar av mindre markägares möjligheter att själva förfoga över jakten på sina marker. Utskottet ställer sig t.o.m. bakom de principiella synpunkterna i motionen där denna fråga tagits upp. När resultatet av denna översyn av lagen finns på bordet, bör vi kunna besluta om nödvändiga justeringar.

En annan fråga som jag har tagit upp i ett särskilt yttrande är den generella älgjakten. Jag anser, liksom motionärerna bakom motion Jo810, att de jägare som bedriver jakt på de generella älgjaksområdena bör ges en säkrare och tryggare ställning, också i framtiden. Den frågan har nära samband med de mera grundläggande frågorna om den enskildes dispositionsrätt över jaktmarken och bör, enligt min mening, kunna tas upp i den översyn som pågår i syfte att stärka den enskildes dispositionsrätt över sin jaktmark.

Frågan om den generella älgjakten bör givetvis komma upp igen, i form av förslag från regeringen. Det är i alla fall så jag ser det. Om så inte sker bör frågan väckas på nytt i utskottet. Årskiftet 1994/95 närmar sig. Som det är tänkt nu, skall den generella jaktformen upphöra då. Min och kristdemokraternas uppfattning är att så inte får ske.

Anf. 102 HANS DAU (m):

Herr talman! Jag måste med mycket stor tillfredsställelse konstatera att utskottet i så gott som allt har instämt i den motion som Olle Lindström och jag har väckt i frågan om jaktvårdsområdena och deras organisation. Det är precis som vi har skrivit i motionen – utskottet har också instämt i det: Lagbestämmelserna innebär ett ingrepp i äganderätten och i de fri- och rättigheter som hör samman med den.

Jag har begärt ordet, inte för att tacka utskottet för ett som jag tycker självklart ställningstagande, utan för att konstatera att utskottet tycker att regeringen i lämpligt sammanhang skall uppmärksamma de här frågorna. Ett sätt – det kanske allra bästa sättet – för regeringen att göra det är att påpeka för Statens naturvårdsverk att man inte har skött den uppgift som man fick för flera år sedan, att se över lagen. Då skulle vi kanske nu ha haft ett förslag som hade kunnat rätta till missförhållandena.

Det här är för mig ytterligare ett skäl att hävda att jaktvårdsfrågorna inte skall ligga hos Statens naturvårdsverk. Det förslag som har funnits att de skall överlämnas till Skogsvårdsstyrelserna stärks då man ser att Statens naturvårdsverk under flera år har haft detta uppdrag utan att redovisa något resultat.

Jag vill bara rikta maningen till regeringen att nu verkligen ta det här på allvar och ge Äganderättsutredningen och Statens naturvårdsverk eller ännu hellre Skogsvårdsstyrelserna i uppdrag att göra något åt den här frågan i enlighet med utskottets och riksdagens uttalande.

Anf. 103 ARNE ANDERSSON (m):

Herr talman! Det kan kanske med fog sägas att det är överflödigt att förlänga debatten om de här jaktfrågorna, men jag har ändå låtit mig lockas till ett kort inlägg med anledning av den lilla men tämligen intressanta detaljen om stötande hund. Jag är nästan säker på att många av kammarens ledamöter inte vet vad stötande hund är; många tror säkert att det är en hund som är stötande på grund av sitt utseende eller hur den bär sig åt. Så är det inte.

Utan att det skall uppfattas som kritik av jordbruksutskottets ledamöter skulle jag vilja säga att yttrandet väl ändå är något oengagerat. Ni säger att om det nu är något problem så skulle väl regeringen eller Naturvårdsverket av sig självt titta närmare på det. Det hade väl varit enklare att ni givit uttryck för en sådan önskan? Jag har lyssnat till debatten, och om jag har förstått rätt tycker ni egentligen att det inte var något större fel på yrkandet.

Ni säger, vilket kan låta förståndigt, att det inte fanns några preciserade förslag i yrkandet. Det skulle vara skäl för att man ändå lät förhållandena bli vid vad de är. Men ni är ju i jordbruksutskottet inte så rasande främmande för hur man hanterar sådant. Det hade varit utomordentligt lätt att med anledning av motionen ändå göra ett uttalande; ni hade inte behövt stöda er på något direkt yrkande i motionen. Jag tycker att ni har varit litet onödigt flata.

Nu kommer riksdagens beslut säkert att bli det ni har föreslagit, men litet mer engagemang skulle se pyrdligt ut en annan gång.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut fattades efter 14 §.)

Prot. 1992/93:21
11 november 1992

*Jakt och
viltvård*

12 § Näringsrättslig reglering

Föredrogs
näringsutskottets betänkande
1992/93:NU1 Näringsrättslig reglering.

Anf. 104 ROLF L NILSON (v):

Herr talman! Jag ber om ursäkt för att jag är litet andfådd – jag missbedömde vilken tid det skulle ta att behandla jordbruksutskottets betänkande.

I näringsutskottets betänkande om näringsrättslig reglering tas det upp en hel del viktiga frågor. Det handlar för utskottets del om att gå en balansgång mellan att vidta åtgärder som garanterar att näringslivet fungerar lagenligt och att inte upprätta hinder för utvecklingen av näringslivet.

Det finns ett antal motioner som innehåller olika förslag till regleringar, beroende på den rädsla som finns för och de exempel som finns på att näringsfriheten missbrukas. Jag tycker att det är bra att utskottets ledamöter har enats om att avslå flera motioner med motiveringen att man skall vara försiktig med att reglera näringsverksamhet, men samtidigt starkt understryker vikten av att statsmakterna ser till att det finns effektiva instrument för att stävja ekonomisk brottslighet.

På ett område har Vänsterpartiet under några år gjort gemensam sak med Bengt Harding Olson från Folkpartiet, nämligen när han har hävdat att det finns mycket som tyder på att lagstiftningen om näringsförbud inte tillämpas på det sätt som lagstiftarna har avsett. Han har föreslagit en utredning av tillämpningen och eventuellt förändringar av reglerna om näringsförbud.

Vi tycker att hans argument är välgrundade. Det finns exempel på att man sällan använder sig av den lagstiftningen och att man inte tillser att beslut efterlevs.

Jag skall inte bli långrandig utan bara yrka bifall till min meningsyttring till betänkandet. Den innebär bifall till Bengt Harding Olsons två motioner om utvärdering av lagstiftningen om näringsförbud.

Anf. 105 ROLAND LÉBEN (kds):

Herr talman! Jag vill börja med att yrka bifall till utskottets förslag.

Jag vill också framföra några synpunkter på betänkandet.

Jag noterade med tillfredsställelse vad Rolf L Nilson sade i inledningen av sitt anförande. Jag är övertygad om att en bred utskottsmajoritet ställer sig bakom motionärens uppfattning om att näringsfriheten är en grundpelare i ett marknadsekonomiskt samhälle.

Rolf L Nilson upplever, som majoriteten, att det handlar om en balansgång mellan frihet och reglering. Priset för friheten, menar motionären, måste vara att man vid missbruk av friheten förlorar denna genom näringsförbud. Inte heller här råder det någon åsiktsskillnad.

Konkurslagen fastslår att det under konkurs automatiskt råder näringsförbud. Skulle det verkligen vara så att lagen om näringsförbud inte tillämpas eller inte kan tillämpas på det sätt som var tänkt, uppstår det naturligtvis vissa problem, och de problemen skall inte underskattas. Men i utskottets skrivning heter det att "näringsförbud är ett mycket långtgående ingrepp i

näringsfriheten och därför – enligt lagstiftningens intentioner – bör tillgripas endast som yttersta sanktion.” Tröskeln till näringsförbud måste alltså vara hög. Antalet enligt lagen utfärdade förbud är inte heller ett relevant mått på dålig efterlevnad av lagen.

Jag vidhåller utskottets mening och vill personligen betona att det begärda utredandet under alla omständigheter inte motsvarar det stora behovet just i dagens situation. Insolvensutredningen kommer inom kort att framlägga sin redovisning, och här kommer med stor sannolikhet en hel del av dagens mer aktuella problem att finnas på dagordningen.

Herr talman! I dessa tider av kreditförluster och svårigheter i frågor som rör riskkapitalförsörjning torde företagarnas och därmed samhällets problem snarare vara av en annan art. Duktiga företagare som begärts i konkurs på grund av andra omständigheter än egna försummelser har nämligen stora svårigheter att återigen starta en fungerande verksamhet och få tillgång till en rimlig finansiering.

Det förefaller vara betydligt viktigare och mer angeläget att de rättstvårande myndigheterna nu ser till att i högre grad angripa den ekonomiska brottsligheten som sådan. Lösningen till många av dagens problem ligger just i den aktuella och viktiga frågan om den ekonomiska brottsligheten. Här finns en hel del att ta tag i.

Herr talman! Beskedet att man nu skall börja granska bankernas verksamhet under den s.k. champagneyran är mycket välkommet. Det finns tecken som tyder på det riktiga i att granska det som försiggått i utlåningsärenden, där personer med mycket tvivelaktiga verksamheter figurerat. BRÅ har lämnat viss delrapportering, och ytterligare material kommer snart. När BRÅ och insolvensutredningen senare i år presenterat sina resultat kommer vi förmodligen att ha anledning att både i partigrupper och här i kammaren fortsätta diskussionen i de här frågorna, och då finns också ett aktuellt underlag att utgå ifrån.

Anf. 106 ROLF L NILSON (v):

Herr talman! Jag och Roland Lében tycks göra något olika bedömningar av behovet av översyn av lagstiftningen om näringsförbud. Jag tycker att det i den aktuella debatten finns så många och så trovärdiga uppgifter och uppgifter från så många olika håll att det är material nog för att kunna ta ställning för en översyn av lagstiftningen.

Det är förödande – det tycks vi ju vara överens om – om tilltron till den här typen av lagstiftning undergrävs. Det får som konsekvens, skulle jag tro, att man kommer att behöva vidta åtgärder som är mycket mer långtgående än vad som egentligen skulle vara motiverat, för att återställa tilltron till regelverket på näringsfrihetens område.

Anf. 107 ROLAND LÉBEN (kds):

Herr talman! Vi har tydligen litet olika uppfattningar om behovet av en översyn just nu. Om lagstiftningen verkligen inte fungerar uppstår problem – det är jag också på det klara med. Den enskilde medborgaren upplever då lagen som tandlös och förlorar tilltron till den grund som lagen bygger på, och det allmänna rättsmedvetandet försämrar. Det är därför också mycket

angeläget att riksdagen så långt möjligt verkar för att upprätthålla tilltron till gällande lagstiftning.

Näringsidkare får inte villkorslöst bedriva näringsverksamhet, om det finns risk att fortsatt verksamhet orsakar ytterligare skada. Här har vi kanske inte samma uppfattning om behovet just nu, men jag vill än en gång poängtera att det stora behovet nog är att ta itu med den ekonomiska brottsligheten och andra tveksamheter i samband med näringsutövandet och bristerna i det här.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 14 §.)

13 § Återvinning

Föredrogs
näringsutskottets betänkande
1992/93:NU2 Återvinning.

Anf. 108 BO BERNHARDSSON (s):

Herr talman! I den socialdemokratiska motionen Jo612 ställer motionärerna krav på att det för miljöns skull skall utvecklas nya återvinnings- och återtagningssystem. Dessutom krävs andra åtgärder, som genom förändringar av de ekonomiska villkoren gör det möjligt för redan existerande återvinningssystem för papper att överleva i framtiden.

I sak tycks det, att döma av betänkandet, inte finnas några större meningskiljaktigheter mellan utskottsmajoriteten och Socialdemokraterna i de här frågorna. Utskottsmajoriteten instämmer också i princip i kraven i den socialdemokratiska motionen.

Det råder inte heller någon brist på faktaunderlag och idéer på det här området. Vi kan konstatera att frågorna har behandlats i förpackningsutredningen och i två olika departementspromemorior. I dessa har problembilden redovisats, och man har kommit med förslag på konkreta åtgärder. Det handlar bl.a. om att styra via skatter och avgifter, om lagstadgat producentansvar för uttjänta varor och avfall och om lagstadgad återtagningsplikt.

De politiska skiljelinjerna gäller främst tilltron till regeringens förmåga och vilja att verkligen presentera en proposition som föreslår konkreta och verkningfulla åtgärder på dessa områden. Det är ingen hemlighet att det råder olika uppfattningar inom regeringen när det gäller den principiella synen på om och i vilken grad staten och samhället skall reglera och styra det ekonomiska livet i allmänhet och företagens villkor i synnerhet. Det kan förmodas att detta – trots stolta deklarationer i regeringsförklaringen på miljöområdet – återspeglas i form av inre slitningar även när det gäller att föreslå nya återvinningssystem. Sådana system – oavsett om det gäller avgifter eller andra regleringar – innebär ingrepp i den numera så omtalade fria marknaden. I pressen har det spekulerats i att den kommande propositionen kommer att bli ett ganska urvattnat dokument. Det är mot den här bakgrunden som Socialdemokraterna skulle vilja se klara uttalanden från riksdagen

om att man förväntar sig att kretsloppspropositionen verkligen kommer att innehålla konkreta och verkningfulla åtgärder på de här nämnda områdena.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna från Socialdemokraterna.

Prot. 1992/93:21
11 november 1992

Återvinning

Anf. 109 JAN BACKMAN (m):

Herr talman! Avsikten med betänkande NU2, som vi nu skall behandla, är att ge underlag för ett riksdagsbeslut om tre motioner som alla är av karaktären "att påpeka vikten av att något görs på områden där utveckling redan pågår". Utskottsbehandlingen har, som Bo Bernhardsson sade, resulterat i två reservationer. Jag vill här kortfattat kommentera dem.

Först vill jag dock göra ett principiellt ställningstagande. Eftersom avfallsåtervinning är så beroende av medverkan från många människor är det särskilt viktigt att varje nytt inslag förstås och accepteras av de allra flesta. Därför måste takten och formen för införande av nya regler väljas med speciell omsorg. Nya idéer kan inte förverkligas omedelbart. Sten måste i alla fall bildligt läggas på sten för att bygget skall hålla. Eftersom ändringar av färdriktningen ofta är förknippade med stora kostnader måste besluten hålla för en kritisk granskning. Berörda parter borde kunna räkna med att de spelregler som har fastställts skall gälla.

Inte minst den nu på nytt uppblossade diskussionen om retur-PET-flaskan visar hur viktigt det är att politiska beslut i avfallshanteringsfrågor fattas efter mycket moget övervägande. Den moderata ståndpunkten att retur-PET-lagen var felaktig redan från början kan visa sig bli även efter världens slutliga dom.

Återvinningssystem för bilar, freoner och datorer nämns i en av de motioner som har föranlett reservation. Den mer traditionella returpappershanteringen nämns i en annan motion. På alla dessa områden pågår i dag utveckling, i Sverige och internationellt. På en ny fransk bilåtervinningsanläggning når man en återvinningsgrad på omkring 95 %. Då kan man lägga märke till att man när det gäller brännbara delar, plast, gummi och tyg, har valt att utvinna energin genom förbränning.

I Sverige använder man sig i dag på många håll av fragmentering av bilskrot och kan på så sätt ta hand om stora delar av skrotet. Även bildäck kan fragmenteras och delvis återvinnas. Inom branschen finns det redan i dag anläggningar som på ett miljömässigt riktigt sätt tar till vara freonet i kylar och frysar. I Bräkne-Hoby i Blekinge har nyligen Sveriges första miljövänliga datorskrot startat. Att man med politiska pekpinnar griper in i denna utveckling kan inte gagna någon, allra minst miljön. Det kunnande som återvinningsbranschen besitter utnyttjas flitigt redan i dag och utvecklas ständigt.

Källsortering av avfall blir allt vanligare i de svenska hushållen. En stark miljömedvetenhet har medfört att de system för återvinning av t.ex. glas, papper och aluminium som introduceras i bostadsområden runt om i landet fungerar helt efter intentionerna. I några fall har kommunerna valt att lägga in en subvention för dem som källsorterar, vilket säkert också har bidragit till detta.

Vad gäller insamling och användning av returpapper är det min uppfattning att vi måste ta marknadskrafterna till hjälp för att hantera detta. I da-

gens läge finns det ingen anledning att gå in med någon ytterligare politisk reglering. I det sammanhanget kan man också påpeka möjligheten att använda returpapper av sämre kvalitet som energiråvara. I ett modernt värmeverk kan man tillgodogöra sig det höga energiinnehållet utan att överskrida de gränser som miljölagstiftningen sätter. Då har det träd som man från början hade tänkt elda upp kommit till "mellananvändning" i form av papper före den slutliga förbränningen.

Den riktigt stora återvinningsdebatten får kammaren möjlighet att delta i när ett betänkande om den s.k. kretsloppspropositionen, som regeringen aviserat skall komma i december, föreligger till behandling. Till dess yrkar jag bifall till utskottets hemställan i betänkande NU2 och avslag på reservationerna.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 14 §.)

14 § Vissa detaljhandelsfrågor

Föredrogs
näringsutskottets betänkande
1992/93:NU3 Vissa detaljhandelsfrågor.

Anf. 110 ROLF L NILSON (v):

Herr talman! I betänkande NU3 behandlas en partimotion på skatteområdet från Vänsterpartiet. I motionen finns ett yrkande som gäller uppföljning av beslutet om sänkt matmoms. Vänsterpartiet har begärt att effekterna av den sänkta matmomsen skall utredas. Som framgår av utskottets skrivning i betänkandet har denna begäran uppfyllts. Det kan konstateras att man har följt upp effekterna av sänkningen av matmomsen, och man har entydigt kunnat konstatera att sänkningen har kommit konsumenterna till godo i form av sänkta matpriser. Jag konstaterar detta med tillfredsställelse och ser därför ingen anledning att yrka bifall till motionsyrkandet.

I den politiska debatten om detaljhandeln har frågan om etablering av livsmedelsaffärer och stormarknader fått ganska stort utrymme under senare tid. Roland Larsson, Centerpartiet, har väckt en motion där han tar upp en aspekt av stormarknadsetableringar som inte är tillfredsställande belyst. Det gäller de extra samhälleliga kostnader som etablering av stormarknader utanför tätortskärnor medför. Motionären begär en utredning av dessa effekter och förslag på hur dessa effekter skall kunna täckas av någon annan än samhället. Det gäller således hur den som etablerar eller bygger en stormarknad skall få att själv ta de extra kostnaderna och i förlängningen ta ut dem i konsumentpriset. Jag delar motionärens uppfattning att stormarknadsetableringar och inköp på stormarknader, med de negativa miljökonsekvenser det för med sig, blir mindre attraktiva.

I min meningssyftning instämmer jag i motionärens begäran om en utredning om hur man skall kunna få någon annan än samhället att ta de ökade samhällskostnaderna. Jag yrkar härmed bifall till meningssyftningen.

Herr talman! Låt mig inledningsvis konstatera med tillfredsställelse att de två motionsyrkandena om kommunala varuförsörjningsplaner och om uppföljning av prisseffekterna av sänkt mervärdesskatt på livsmedel, som Rolf L Nilson, nämnde, inte har resulterat i några reservationer eller meningsyttringar i utskottsbehandlingen. Det tyder ändå på en viss förståelse för marknadsekonomins självreglerande förmåga till fromma för konsumenterna och på att de vidtagna åtgärderna, även sedda med vänsterpartistiska ögon, var tillräckliga.

Däremot har en tredje motion, med krav på en utredning om samhällets merkostnader för externa stormarknadsetableringar, föranlett en vänsterpartistisk meningsyttring. Rolf L Nilson har just redovisat sina skäl för denna.

Betänkandet redovisar ett antal utredningar om de privatekonomiska effekterna av stormarknader. Dessa visar att prisnivån på orter med högt konkurrenstryck – bl.a. på grund av förekomsten av stormarknader eller andra lågprisalternativ – är lägre än på orter där priskonkurrensen är sämre. I vad mån dessa lägre priser uppvägs av att konsumenten skattevägen får betala några mer eller mindre diffusa samhällsekonomiska kostnader utreds kanske inte fullt ut i betänkandet. Det finns dock utredningsresultat som ger vissa indikationer.

Låt mig komplettera dem genom att utgå från mina egna erfarenheter från det kommunala fältet – från Väla stormarknad utanför Helsingborg, som nu har åtskilliga år på nacken.

Visst åker folk bil dit, men det minskar trängseln på stadsgatorna och på innerstadens parkeringar. Det är en inte oväsentlig kommunalekonomisk effekt. De parkeringar som behövs vid stormarknaderna har butikerna betalat genom sin hyra. Sedan har de i sin tur tagit betalt av kunderna genom att baka in det i priset på sina, ändå, billiga varor.

I stadskärnan har hyrorna sjunkit på grund av minskad efterfrågan på lokaler. Det har inneburit ökade överlevnadsmöjligheter för mindre butiker i inte alltför lönsamma branscher. De har fått en möjlighet att hålla, för kunderna, lockande priser.

Folk åker också buss till Väla. Det innebär att de busslinjer som passerar Väla får ett ökat passagerarunderlag och kanske med större turtäthet kan fortsätta till både Ödåkra och Hasslarp.

Ett senare tillkommet bostadsområde på gångavstånd från Väla har all sin närservice inom stormarknaden. Det har förmodligen inneburit stora samhällsekonomiska besparingar.

Jämfört med andra kommuner där externetableringar har motarbetats, kan jag inte se att Helsingborg skulle ha märkbart högre samhällsekonomiska kostnader.

Avsikten med dessa exemplifieringar är att peka på svårigheten att göra den typ av total kalkyl som Rolf L Nilson och motionären efterlyser med alla plus- och minusposter inräknade. Jag tycker inte heller att det är helt klarlagt vad man avser att använda resultatet till.

Jag yrkar bifall till hemställan i betänkande NU3 och avslag på Rolf L Nil-

sons meningsyttring, som innebär bifall till motion 1991/92:Bo509 yrkande 2.

Anf. 112 ROLF L NILSON (v):

Herr talman! Jan Backman är glad för att jag inte har följt upp vårt motionsyrkande om uppföljning av matmomsens effekter. Kravet på en utvärdering var väl grundat. Debatten om huruvida matmomsen skulle sänkas eller inte handlade väldigt mycket om i vilken utsträckning effekterna av en sänkt matmoms skulle komma konsumenterna till godo eller om de skulle stanna i mellanledet och ätas upp på vägen till konsumenterna. Nu visar det sig att vår begäran har uppfyllts på vägen. Som jag sade i mitt anförande är det ganska klart att sänkningen till övervägande del kommer konsumenterna till godo. Då behöver man inte av prestigeskäl eller liknande följa upp ett motionsyrkande, utan kan med glädje konstatera att den politiska linje vi har drivit under lång tid varit riktig och att den, när den har genomförts, har gagnat konsumenterna.

Överläggningen var härmed avslutad.

Beslut

Företogs till avgörande justitieutskottets betänkande 1992/93:JuU3, försvarsutskottets betänkande 1992/93:FöU1, socialutskottets betänkanden 1992/93:SoU1, SoU2, SoU3 och SoU4, jordbruksutskottets betänkande 1992/93:JoU4 samt näringsutskottets betänkanden 1992/93:NU1, NU2 och NU3.

Justitieutskottets betänkande JuU3

Utskottets hemställan bifölls.

Försvarsutskottets betänkande FöU1

Utskottets hemställan bifölls.

Socialutskottets betänkande SoU1

Mom. 1 (legitimation)

Utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering bifölls med 152 röster mot 121 för utskottets hemställan med godkännande av motiveringen i reservationen av Bo Holmberg m.fl.

Mom. 2–6

Utskottets hemställan bifölls.

Socialutskottets betänkande SoU2

Rosa Östh hade under överläggningen yrkat att frågan om prostitution, som behandlades i mom. 16, skulle återförvisas till socialutskottet för ytterligare beredning. Eftersom betänkandet behandlade flera var för sig skilda frågor, ansåg andre vice talmannen att det inte förelåg något hinder att be-

trakta frågan om prostitution som ett särskilt ärende. Ett eventuellt återförvisningsbeslut innebar därför att betänkandet i övrigt kunde avgöras momentvis i vanlig ordning.

Prot. 1992/93:21
11 november 1992

Mom. 2 (projektet samhällsnyttan)

Utskottets hemställan bifölls med 258 röster mot 22 för reservationen av Johan Brohult.

Mom. 16 (prostitution)

Återförvisningsyrkandet

Det av Rosa Östh under överläggningen framställda yrkandet om återförvisning av momentet till utskottet för ytterligare beredning bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Socialutskottets betänkande SoU3

Utskottets hemställan bifölls.

Socialutskottets betänkande SoU4

Utskottets hemställan bifölls.

Jordbruksutskottets betänkande JoU4

Mom. 4 (prisutvecklingen på jakträttsupplåtelser m.m.)

Utskottets hemställan bifölls med 156 röster mot 123 för reservation 1 av Inga-Britt Johansson m.fl.

Mom. 5 (jakt med stötande hund)

Utskottets hemställan bifölls med 250 röster mot 27 för reservation 2 av Claus Zaar.

Barbro Westerholm (fp) anmälde att hon avsett att rösta ja men markerats som frånvarande.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Näringsutskottets betänkande NU1

Mom. 2 (utvärdering av lagstiftningen om näringsförbud)

Utskottets hemställan bifölls med 269 röster mot 12 för meningsyttringen av Rolf L Nilson. 1 ledamot avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Näringsutskottets betänkande NU2

Mom. 1 (nya återtagnings- och återvinningssystem)

Utskottets hemställan bifölls med 170 röster mot 113 för reservation 1 av Bo Finnkvist m.fl.

Mom. 3 (insamling och användning av returpapper)

Utskottets hemställan bifölls med 168 röster mot 115 för reservation 2 av Bo Finnkvist m.fl.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Näringsutskottets betänkande NU3

Mom. 2 (samhällsekonomiska kostnader för stormarknadsetableringar)

Utskottets hemställan bifölls med 263 röster mot 15 för meningsyttringen av Rolf L Nilson.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

15 § Anmälan om interpellation

Anmälades att följande interpellation framställts

den 11 november

1992/93:36 av *Inger Lundberg* (s) till statsministern om ett bostadsdepartement:

Regeringspartierna visade före valet stor optimism beträffande sina möjligheter att medverka till en positiv utveckling på hyres- och bostadsmarknaden. Bl.a. framförde nuvarande statsministern att han för sin del kunde utlova hyressänkningar i händelse av en borgerlig valseger.

I regeringsdeklarationen uttalades att alla skulle ha rätt till en bra bostad till ett rimligt pris.

Trots dessa höga ambitioner beslöt statsministern att avveckla det särskilda bostadsdepartementet, och ej heller inrätta en särskild statsrådspost för bostadsfrågorna. I stället delades de frågor den tidigare bostadsministern ansvarat för på sju departement. En nyckelroll för utformningen av den framtida bostadspolitiken fick finansdepartementet och dess skatteminister. Skatteministern har samtidigt ansvar för skattepolitiken och den mycket komplexa bank- och kreditfrågan.

Bostads- och hyresmarknaden befinner sig för närvarande i en mycket allvarig kris. Rapporter från olika län tyder på att bostadsbyggandet minskar dramatiskt under 1993 med risk att stora delar av svensk byggindustri slås ut. Samtidigt innehåller de nya reglerna för bostadsfinansieringen sådana oklarheter och bestämmelser att många inom bostadssektorn befarar att ombyggnadsverksamheten kan komma att avstanna efter årsskiftet.

Kommunernas besvärliga ekonomi tillsammans med avvecklingen av bostadsanvisningslagen och kommunala bostadsförmedlingar har lett till ett ökat antal bostadslösa – särskilt gäller detta människor med sociala problem och psykiska störningar. Avvecklingen av all särlagstiftning för allmännyttan

bidrar till dess marknadsanpassning och minskade utrymme för sociala hänsyn till utsatta grupper.

Prot. 1992/93:21
11 november 1992

Den pågående hyresförhandlingen visar trots stora besparingar i driftsutgifterna inom allmännyttan på hyreshöjningsbehov om i genomsnitt ca 12 %. Samtidigt förväntas lönerna stå stilla eller öka i mycket liten utsträckning. Oron är stor hos löntagare och pensionärer med små ekonomiska marginaler. Särskilt utsatta är privata och allmännyttiga bostadsföretag med hög andel relativt ny produktion. Detsamma gäller yngre bostadsrättsföreningar och villaägare med nya hus.

Såväl välfärds- som sysselsättningshänsyn kräver att bostadsfrågorna tas på största allvar och att regeringen agerar utifrån djup kunskap om den svåra situationen på bostadsmarknaden.

Är statsministern mot bakgrund av den bekymmersamma situationen på hyres- och bostadsmarknaden beredd att inrätta ett särskilt bostadsdepartement?

16 § Kammaren åtskildes kl. 14.49.

Förhandlingarna leddes

av talmannen från sammanträdets början t.o.m. 1 § anf. 38 (delvis),

av förste vice talmannen därefter t.o.m. 8 § anf. 74 (delvis) och

av andre vice talmannen därefter till sammanträdets slut.

Vid protokollet

GUNNAR GRENFORS

/Gunborg Apelgren

Innehållsförteckning

Onsdagen den 11 november

1 § Särskild debatt om riksdagens ställning och arbetsformer	1
Thage G Peterson (s)	
Tredje vice talman Bertil Fiskesjö (c)	
Ian Wachtmeister (nyd)	
Birger Hagård (m)	
Gudrun Schyman (v)	
Lars Leijonborg (fp)	
Ingvar Svensson (kds)	
2 § Justering av protokoll	50
3 § Anmälan om ny ordförande i jordbruksutskottet	50
4 § Hänvisning av ärenden till utskott	51
Meddelande om samlad votering	51
5 § Rattfylleri	51
Justitieutskottets betänkande JuU3	
<i>Beslut fattades efter 14 §</i>	
6 § Vissa räddningstjänstfrågor	51
Försvarsutskottets betänkande FöU1	
<i>Beslut fattades efter 14 §</i>	
7 § Vissa behörighetsfrågor m.m.	51
Socialutskottets betänkande SoU1	
Debatt	
Ingrid Andersson (s)	
Leif Carlson (m)	
Per Stenmarck (m)	
<i>Beslut fattades efter 14 §</i>	
8 § Socialtjänst	58
Socialutskottets betänkande SoU2	
Debatt	
Claus Zaar (nyd)	
Rosa Östh (c)	
Kent Carlsson (s)	
Lennart Hedquist (m)	
Jerzy Einhorn (kds)	
<i>Beslut fattades efter 14 §</i>	
9 § Allmänna arvsfonden	65
Socialutskottets betänkande SoU3	
<i>Beslut fattades efter 14 §</i>	
10 § Familjehemsvård för barn och ungdom	65
Socialutskottets betänkande SoU4	
<i>Beslut fattades efter 14 §</i>	

11 § Jakt och viltvård	66	Prot. 1992/93:21 11 november 1992
Jordbruksutskottets betänkande JoU4		
Debatt		
Inge Carlsson (s)		
Arne Jansson (nyd)		
John Andersson (v)		
Carl G Nilsson (m)		
Andre vice talmannen (om debattreglerna)		
Dan Ericsson i Kolmården (kds)		
Hans Dau (m)		
Arne Andersson (m)		
<i>Beslut fattades efter 14 §</i>		
12 § Näringsrättslig reglering	76	
Näringsutskottets betänkande NU1		
Debatt		
Rolf L Nilson (v)		
Roland Lében (kds)		
<i>Beslut fattades efter 14 §</i>		
13 § Återvinning	78	
Näringsutskottets betänkande NU2		
Debatt		
Bo Bernhardsson (s)		
Jan Backman (m)		
<i>Beslut fattades efter 14 §</i>		
14 § Vissa detaljhandelsfrågor	80	
Näringsutskottets betänkande NU3		
Debatt		
Rolf L Nilson (v)		
Jan Backman (m)		
Beslut	82	
Justitieutskottets betänkande JuU3		
Försvarsutskottets betänkande FöU1		
Socialutskottets betänkande SoU1		
Socialutskottets betänkande SoU2		
Mom. 16 återförvisat till utskottet för ytterligare beredning		
Socialutskottets betänkande SoU3		
Socialutskottets betänkande SoU4		
Jordbruksutskottets betänkande JoU4		
Näringsutskottets betänkande NU1		
Näringsutskottets betänkande NU2		
Näringsutskottets betänkande NU3		
15 § Anmälan om interpellation		
1992/93:36 av Inger Lundberg (s) om ett bostadsdepartement	84	

